

MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIA

A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI TÁRSASÁG
POLYÓIRATA

Prof. dr. Bókay János,
Prof. dr. Imre Sándor, Klug
Péter, dr. Purebl Győző, Prof.
dr. Ranschburg Pál, dr. Rottenbiller Fülöp,
Prof. dr. Sarbó Artur, Prof. dr. Schaffer Károly és dr. Tóth Zoltán
közreműködésével az orvosi részt szerkeszti: **dr. H. Révész Margit**,
a gyógypedagógiai részt szerkeszti: **Schreiner
Ferenc**. Felelős szerkesztő: **Éltes
Mátyás**, a kiadóhivatalt vezeti:
Zsenaty Dezső.

TARTALOM: *Dr. Tóth Zoltán:* A gyógyító neveléstudomány legújabb irányelvei (1). — *Horváth Kálmán:* Az értelem szerepe az erkölcsi nevelésben (5). — *Michels Fülöp:* Beszámoló az V. német gyógypedagógiai kongresszusról (11). — *Martin Gyula:* A kisegítőiskola és napközi otthona (16). — *Michels Fülöp:* Beszédpedagógia (18). — *Éltes Emilia:* A siket gyermekek otthona Genfben (22). — *Zsenaty Dezső:* Fonomimika a vakok iskolájában (24). — Szakirodalom (29). — Lapszemle (40). — Egyesületi élet (43). — Vegyesek (48). — Gyászrovat (51).

INHALT: *Dr. Zoltán Tóth:* Die neuesten Richtlinien der heilpädagogischen Erziehungswissenschaft (1). — *Koloman Horváth:* Die Rolle des Verstandes in der moralischen Erziehung (5). — *Philip Michels:* Bericht über die Tagung des V. deutschen heilpädagogischen Kongresses in Köln (11). — *Julius Martin:* Die Hilfsschule und ihr Tagesheim (16). — *Philip Michels:* Sprachpädagogik (18). — *Emilie Éltes:* Heim für Taubstumme Kinder in Genf (22). — *Desider Zsenaty:* Phonomimik in den Blindenschulen (24). — Fachliteratur (29). — Zeitschriftenschau (40). — Vereinsleben (43). — Verschiedenes (48). — Todesfälle (51).

Kiadóhivatal: Budapest, VII., Hermina-út 7. Telefon: Z. 69-88.
Előfizetési ára egy évre 20 P, a M. Gyp. Társ. tagjainak 5 P

A füzet ára 4 pengő

MUNKATÁRSAINK:

Ákos István, Angyal József, dr. Baranyay Géza, Berényi Ferenc, Bertók Andor, G. Cserna Erzsébet, dr. Deutsch Ernő, Ehling Jakab, dr. Färber Zelma, Szekácsné dr. Friedmann Iona, Gansel Irén, vitéz Gévay Károly, dr. Gurszky Ernő, Haberstroh József, Hegedűs Lajos, Horváth Kálmán, J. Kéri Hedvig, Kanizsai Dezső, Káplán Gyula, Kárpáti Ottó, dr. Weiszné dr. Kaufmann Irén, dr. Kenyeres Elemér, Kirschenheuter Ferenc, Koleszár József, dr. Lajta Alfréd, Lett József, dr. Máday István, Markovics Árpád, Martin Gyula, dr. Meduna László, Michels Fülöp, Pánczél Imre, Puha László, dr. Schmidt Ferenc, dr. Schnell János, Schulmann Adolf, Szabó Károly, Szentgyörgyi Gusztáv, dr. Szondi Lipót, Tolnay J. Béla, Ungermann József, Vágó Károly, Vas István, Végh Ferenc, Vida Lajos.

Szakirodalom (Fachliteratur): Dr. Schnell: Pszichológiai tanulmányok dr. Ranschburg Pál tiszteletére (Dr. Focher). — Puha László: Alkotmánytan a siketnémák intézeteinek VIII. oszt. számára (Bertók A.) — Montessori Mária: Módszerem kézikönyve (ém.) — E. Lesch: Bericht über d. IV. kongress f. Heilpädagogik (Justné Kéri Hedvig). — Tájékoztató a szfv. iskolai gyermekvédelemről (ém.) — Dr. Frank Antal és Németh Imre: Neveléstudomány (ém.) — Prohászka Lajos: A lélek és az abszolútum (ém.) — Tinschmidt E.: Karácsonyi játékok. — Tiboldi József: Háromszólamú hazafias dalok (ém.) — Magyar Anyák naptára (ém.) — I. Pikler: Stimmfähigkeit und Gehör bei unfreiem Munde (Michels). — Encyclopaedisches Handbuch d. Heilpädagogik (ém.) — Schubeck A.: Mundhandsprechen und Mundhandabsehen (ém.)

Lapszemle (Zeitschriftenschau): Dr. Purebl Győző: Bpest szfv. mai közoktatástudomány és gyermekvédelme (ém.) — Herodek K.: „Tanult vakok védelme”, „A vallásos nevelés jelentősége a vakoknál” és „A vakok megsegítésének módjai” (ém.) — Életes M.: 30 éves a bp. állami kisegítő-iskola. — Kecskeméti Lapok, Szegedi Hírlap, Délmagyarország. — Dr. Kollarits: A kapcsolási és hangsúlyhibás olvasás. — Dr. Németh P.: A kiskorúak testi épységének védelme (ém.) — Comenius: Kisbeszéd az ékes latinság tanulásáról (ém.) — Katolikus iskola (Angyal). — Pécsi Napló, Dunántúl (Angyal).

Egyesületi élet (Vereinsleben): Magyar Gyógynevelési Társaság. — Dr. Ranschburg Pál előadása. — Magyar Fonetikai Társaság. — A Magyar Pedagógiai Társaság Montessori-ülése. — Siketnémák és Vakok tanárainak orsz. Egyesülete. — Magyar Paedagogiai Társaság. — Szellemileg elmaradottakat gyámolító emberbarátok orsz. Egyesülete. — A baranya vm. általános Tanítóegyesület.

Vegyesek (Verschiedenes):

Gyászrovat (Todesfälle):

Dr. RÉVÉSZ MARGIT
gyermekszanatórium

ERDEI ISKOLÁJA

BUDAPEST,

I., Zugliget, Remete-út 18. sz. — A 81. villamos végállomásánál.

TEL.: 640-96, 641-33.

A GYÓGYÍTÓ NEVELÉS-TUDOMÁNY LEGÚJABB IRÁNYELVEI.*)

Irta: DR. TÓTH ZOLTAN.

A neveléstudomány fejlődésének kutatója a mai kor neveléstörténetének megírásánál új nevelési irányzat fejlődését is tárgyalni fogja. Ez a nevelési irányzat a gyógypedagógia lesz.

Céltudatosan használtam azt a kifejezést, hogy „új nevelési irányzat”, mert azok a problémák, amelyek eddig a gyógypedagógiai gondolkodás fejlődésével kapcsolatban felmerültek, épp olyan nevelési feladatok, mint az általános neveléstudomány és neveléstan kérdései.

Különbség csak az, hogy míg a normál-pedagógia körében felmerült kérdések a normális vallási, nemzeti és társadalmi élet számára szabnak irányt és a normálisan fejlődő gyermekek és ifjak nagy tömegének életét igyekeznek előre meghatározott emberi célok szolgálatába állítani, addig a gyógypedagógia körében felmerült nevelői feladatok az emberi élet fogyatékoságainak ismerete alapján a nemnormális gyermekek életét a normális emberi élet számára iparkodnak megmenteni.

Azok a követelmények, amelyeket a normális nevelői gondolkodás a felnőttekkel, ifjakkal és gyermekekkel szemben támaszt, a vallási, nemzeti és társadalmi életnek évszázadokon keresztül kifejlődött és a normális gyermek fejlődéséhez, az ifjú és felnőtt fejlettségéhez alkalmazkodó életfeladatok. Ellenben a gyógypedagógiai gondolkodás a normális vallási, nemzeti és társadalmi élet hordozóivá olyan egyéneket törekszik tenni, akiknek fejlődési és fejlettségi értéke a normálison alul van és egyénenként is változó. A cél tehát itt is a normális emberi feladatok teljesítése nevelés által.

Az ilyen különleges irányban fejlődő nevelői gondolkodásra korunkban igen nagy szükség van és a mai kor embereinek élete szinte kényszerítette azt a nevelési irányzatot, amely az emberi bajok orvoslását a krisztusi eszmény segítségével igyekszik szolgálni.

A mai kor rohamos fejlődése a különböző életfeladatok megoldását egyre nehezebbé teszi. A korunkban meglazult erkölcsi élet pedig a hibás, rendellenes és fogyatékos gyermekeknek mind nagyobb és nagyobb tömegeit termeli. Az egyre súlyosodó életviszonyok és a silány emberanyag szaporodása az a két fő ok, amely olyan nevelői irányzat megteremtésére kötelez és kényszerít bennünket, amely az egyénekből rejlő és többnyire a normálison aluli értékek megismerése alapján e szerencsétlen emberek sorsát is képes lesz úgy intézni, hogy a mai néhez életfeladatok közül ők is teljesíthessenek valamit. A társadalmat pedig ettől a folyton fokozódó hatalmas tehertől valami módon legyünk képesek megmenteni, vagy pedig e teher elviselését az új nevelői irányzat segítségével tudjuk könnyebbíteni.

*) A Magyar Pedagógiai Társaság 1930. évi október 18-iki ülésén tartott előadás.

Mint ennek az új nevelési irányzatnak egyik szerény képviselője igen örülök annak, hogy a gyógypedagógia, különösen pedig a magyarországi gyógypedagógia fejlődésének legújabb irányelveiről abban a Társaságban számolhatok be, amely a nevelés területén való haladást mindig bölcs mérséklettel irányítja. Az a meggyőződésem ugyanis, hogy az a mérleg, amelyen e Társaság keretében a gyógypedagógia fejlődésének elveit értékeltetni szerencsém lesz, a leghivatottabb mérteke gondolkodásunk egész tartalmának.

Magyarország azok közé az államok közé tartozik, amelyek az emberszeretet szavára hallgatva, elsőik között ismerték fel azt aényt, hogy a rendellenes és fogyatékos gyermekek nevelése és oktatása fontos közérdek, mert nevelésük által a gyámolításra szorulókból, vagy pedig a társadalomra veszélyessé válható elemekből dolgoznitudo és békés embereket nevelhetünk.

Az elsőik között voltunk akkor is, amikor 30 évvel ezelőtt az u. n. gyógypedagógiai gondolat hazánkban különös megértésre talált. S ma már nemzetközi vonatkozásban is szerénytelenség nélkül mondhatjuk, hogy a magyarországi gyógypedagógiai irányzat fejlődése külföldön is értéket jelent. A Magyar Pedagógiai Társaság mai ülésére is azzal a hitemmel hoztam el gondolataimat, hogy mint a gyógypedagógia fejlődésének magyar hajtásait, e Társaság keretében segítő megértéssel fogják fogadni. Dolgozatomban négy kérdésre kívánok megfelelni:

I. A fogyatékosok oktatásának területein a gyógyító nevelés gondolatának felvetésekor milyen irányelvek érvényesültek?

II. Hogyan fejlődött ki a gyógyító nevelés gondolata?

III. Melyek az egységes gyógypedagógiai gondolkodás irányelvei?

IV. Az egységes gyógyító nevelői gondolatnak megfelelően hogyan alakult a gyógypedagógiai tanárság képzése?

I. A fogyatékosok oktatásának területén a gyógyító nevelés gondolatának felvetésekor milyen irányelvek érvényesültek?

A XIX. század végén a fogyatékosok nevelési és oktatási területének megjelölésére először a német, majd későbbben a magyar szakirodalom területén új szó jelenik meg: „Heilpädagogik”, „Gyógypedagógia.”

Tudatosan használom ezt a kifejezést, hogy „új szó,” mert 30 évvel ezelőtt még igen távol állottunk attól, hogy a „gyógypedagógia”-val kapcsolatban új fogalom keletkezéséről beszélhettünk volna. A gyógypedagógia ebben az időben még nem volt más, mint a nevelés különleges területének megjelölésére használt kifejezés, amely a fogyatékosok oktatási területeinek egységes megjelölésére szolgált s igazi tartalma csak homályos megsejtéseken, határozatlan és sok irányban elkalandozó meglátásokon keresztül indult el a fejlődésnek arra az útjára, amelyen 30 éven át haladva, ma már számottevő tartalmat, tisztán áttekinthető feladatkört, elválaszthatatlan egységet és az általános nevelés nagy keretében mindinkább figyelemre méltó értéket jelent.

E nagyjelentőségű és a fogyatékosok nevelésének, valamint oktatásának jelölésére szánt kifejezésnek a sorsa már születésének pillanatában egyrészt a teljes megtagadás, másrészt pedig az egyoldalú és sok esetben hibás értelmezés volt. Ezt az állapotot természetesnek tartom. Hisz a gyógypedagógia igazi jelentőségét, valamint a nevelés e különleges problémáit összefoglaló egységét még a mai napig sem sikerült

olyan erővel megvilágítani, hogy a „gyógypedagógia“ szóval kifejezett külön nevelési irányzatot legalább a fogyatékosok területein működő szakemberek összessége minden fenntartás nélkül elfogadhatná.

A fogyatékosok nevelésének azon a fokán, amelyen 30 évvel ezelőtt a különböző csoportba sorozott fogyatékos gyermekeket és ifjakat az oktathatóság mértékével mérték, még nem csodálkozhatunk azon, ha a gyógypedagógiai irányzat szükségét és átfogó egységében rejlő hasznosságát a közvetlen szakemberek sem értették meg.

Az a felfogás, amely az oktatást, mint egyedüli célt helyezi a megoldandó feladatok előterébe és a fogyatékos gyermekeket az előírt oktatási anyaghoz viszonyított értékével méri, abba a nagy hibába esett volt, hogy az oktatás technikai részét iparkodott csak a fogyatékos gyermek képességéhez mérten átalakítani, míg a test, értelem és erkölcs hibáinak, rendellenességeinek és fogyatékoságainak megismerését elhanyagolta. Távol áll tőlem, hogy ennek az oktatási irányzatnak az eredményeit kibőbítsem; mert pl. a vakoknál ez az irányzat a tanítás technikájának finom kiműveléséhez vezetett, a siketnémáknál az iskolai tanulással kapcsolatos beszédfejlesztés tökéletesítését eredményezte, a fogyatékos értelmű gyermekeknél pedig ennek az oktatói irányzatnak a tanítási mód és eszköz finom kidolgozása köszönhető.

Az oktatási irányzatnak azonban nagy tévedése volt, hogy pl. a vakságot és a siketséget kizárólag okozatnak tekintette és mint befejezett, még nem másítható ténytet a fogyatékosok oktatásának tengegyévé. Mivel pedig a fogyatékosok egyes csoportjainak a megjelölésére szintén a befejezett értékűnek tartott főokozat: vakság, siketség, stb. szolgált, a fogyatékosokkal foglalkozó szakemberek mindig e főokozattal megjelölt csoportokat látták maguk előtt, de nem gondoltak arra, hogy ezek csak az orvos számára jelentenek okozatokat, míg a nevelő részére a további megismerés kiinduló okául tekintendők.

Ilyen értelemben ártott az oktatási irányzat a gyógyító nevelői gondolkodás egységes kialakulásának, mert annak a természetszerű törekvésnek szegte útját, amelynek első feladata a gyermek és ifjú testi, értelmi és erkölcsi hibáinak, fogyatékoságainak és rendellenességeinek megismerése, második feladata a talált állapotoknak a nevelhetőség szempontjából való értékelése, majd nevelés útján való javítása. Az oktatási irányzat eredménye azután az lett, hogy a fogyatékosok intézeteiben és iskoláiban maga az oktatás vált céllá és mint a gyógyítóva nevelés leghatásosabb eszköze még a mai napig sem tudott kellőképpen érvényesülni.

Hogy a gyógypedagógiai irányzat mind e hibás felfogások ellenére is ejutott a fejlődés mai fokára, annak magyarázatát abban találom, hogy igen helyesen és szerencsésen, a fogyatékos értelmű gyermekek nevelésének területéről indult el, ahol a lefokozott testi, értelmi és erkölcsi állapotok az oktatás normális menetét állandóan zavarták és korlátozták s a nevelőt a gyermekanyag alaposabb megismerésére és így különleges nevelői tevékenység kifejtésére kényszerítették.

Igy lett a fogyatékos értelmű gyermekek iskolája a gyógypedagógiai gondolkodás első fejlesztője és így vált a gyógypedagógia mintegy két évtizeden át, úgy nálunk, mint a külföldön, majdnem kizárólag a fogyatékos értelmű gyermekek pedagógiájává.

Ez egyoldalú fejlődésen kívül különösen akadályozta a gyógypedagógia általánosabb fejlődését az a téves felfogás is, amely hazánkban az u. n. gyógypedagógiát kizárólag adminisztratív szempontból ér-

telmezte és a fogyatékosok különböző oktatási ágazatainak egységes megjelölésére fogadta csak el. Ez a hibás értelmezés a gyógypedagógia igazi tartalmának megismerését korlátozta. Viszont ennek a felfogásnak köszönhető az a tény, hogy a fogyatékosági ágazatok közül három a gyógypedagógia keretébe került és ez a formális egyesülés is némi lehetőséget nyújtott a gyógypedagógiai irányban való gondolkodás ki-fejlesztésének.

A haladást nagyon akadályozta az a nézet is, amely a nevelés útján való gyógyítás lehetőségét tagadta. E felfogás szerint gyógyító nevelésről beszélni nem lehet, mert sem a vakok látóképességét, sem pedig a siketek hallóképességét meggyógyítani nem tudjuk. Ez a hibás megokolás egyrészt azt igazolja, hogy az igazi gyógypedagógiai problémák megismerésétől még távol állottunk, másrészt pedig azt láthatjuk, hogy a pedagógiai úton való gyógyítás lehetőségét a gyógyítás területének helytelen értelmezése miatt kellett elfogadni.

Ilyen előzmények után önként vetődik fel előadásom második kérdése:

II. Hogyan fejlődött ki a gyógyító nevelés gondolata?

A gyógypedagógiai irányzat körül támadt évtizedes vitákat az új nevelési irány javára döntötte el az a tény, hogy a fogyatékosági csoportok oktatása alkalmával mind sűrűbben talákoztunk olyan akadályokkal, amelyeknek leküzdéséről az oktatás normális menetének biztosítása érdekében külön kellett gondoskodnunk. A testi, értelmi és erkölcsi élet területén végzett vizsgálatok fejlődésével kapcsolatban pedig mind jobban feltárultak azok az értékbeli különbségek, amelyek az egyes csoportokba tartozó fogyatékos gyermekeket és ifjakat jellemezték és a normálisoktól kisebb-nagyobb mértékben megkülönböztették. Így vált a fogyatékosok oktatása a testi, értelmi és erkölcsi vizsgálatok fejlődésének forrásává és e vizsgálatok eredményei e három irányú tevékenység területén olyan tényeket tártak elénk, amelyeknek ismerete a gyógypedagógiai irányzat fejlődését határozottabb irányba terelte.

A testi és elmetani vizsgálatok eredményein kívül döntő fontosságúnak tekintem a gyógypedagógiai irányzat felé való fejlődésben azt a két fogalmat, amely a kóros és nemkóros esetek elkülönítésével a talált hibák, rendellenességek és fogyatékoságok szerencsés szétválasztását tette lehetővé. Ez a két fogalom a képesség és lehetőség fogalma.

Ennek a két fogalomnak értelmében a képesség csökkenését a lehetőségi korlátozottságból eredő rendellenességektől és fogyatékoságoztól határozottan el lehet választani. Ez a szerencsés osztályozás különösen a siket és vak gyermek nevelésével és oktatásával foglalkozók felfogását elégítette ki a tényeknek megfelelően. A képesség és lehetőség fogalmával értékelve ma már nyugodtan végezhetjük vizsgálatainkat a siketek és vakok oktatásának területén, mert nem vagyunk kitéve annak a gyanúnak, különösen a fogyatékosok részéről, hogy vizsgálataink eredményével képességük lefokozódottságát akarjuk bizonyítani. Az a tény, hogy a testi, értelmi és erkölcsi képesség csökkenését a lehetőségi korlátozottságokból eredő hibáktól, rendellenességektől és fogyatékoságoztól már előre el tudjuk választani és mint a vakság, siketség, vagy egyéb fizikai fogyatékoság természetes következményeit tudjuk feltárni, a vitát a vakok és siketek oktatásának területén is nagy mértékben a gyógypedagógiai irányzat javára döntötte el.

Így vált a siketek beszédtanítása a legkiválóbb gyógypedagógiai problémává és így indulhatott meg nálunk az a terjedelmes vizsgálat, amely a vakságból eredő hibák, rendellenességek és fogyatékoságok sokaságát tárja fel anélkül, hogy vak embertársaink képességeinek normális értékét a legcsekélyebb mértékben is csökkentené. Ezek a vizsgálatok beigazolták azt, hogy pl. a vakság, mint fizikai fogyatékoság a test fejlődését és különböző képességeit, a lelki tartalomnak látós formában való kialakulását, a vakoknak a világról, valamint az emberekről alkotott nézeteit és egész gondolkozásukat a normális irányú fejlődésben erősen akadályozzák. Mint lehetőségi korlátozottságok azonban a vak ember normális testi, értelmi és erkölcsi értékét, vagyis normális képességét semmivel sem csökkentik. Ezeknek a lehetőségi korlátozottságból eredő hibáknak, rendellenességeknek és fogyatékoságoknak javítása: a vakok gyógyító nevelésének igazi gyógypedagógiai problémái. (Folytatjuk.)

AZ ÉRTELEM SZEREPE AZ ERKÖLCSI ÉLETBEN.

Irtá: HORVÁTH KÁLMAN.

A gyógypedagógia egyik legfontosabb és legfogasabb kérdését az értelmes ember erkölcsellenes jelenségeinek mérlegelése szolgáltatja. Miért van az, hogy a tudományokban és a művészetekben olyannyira előrehaladt ember értelmi fejlettségét sokszor bűnre, erkölcstelenségre vagy rombolásra használja fel? Miért van az, hogy számos, ép értelemmel felruházott egyén nem tudja megtanulni azt, hogy saját önös érdekeiből egyet- és mást hogyan s miként kell feláldoznia a közért, a nálánál hol gyengébbek, hol erősebbek érdekeiért? Miért van az, hogy még a művelt, kifejezetten okos, jólelkű és erkölcsösnek ismert felnőttek is hol gondatlanságból, hol pedig felcsigázott vagy túlzott élvágyból elkövetnek erkölcsi kilibbenéseket és el-eltérnek a szorosan vett erkölcsi viselkedés vonalától? Miért van az, hogy sok zseniális értelemmel megáldott egyén képességeit nem embertársai boldogítására, hanem ellenkezőleg megtevesztésére, becsapására, megrontására vagy megsemmisítésére használja fel? Ezek és az ezekhez hasonló kérdések a züllött, bűnöző és az erkölcsi fogyatékos gyermekek gyógyító nevelésével foglalkozó tudomány általános és alapvető problémái és joggal, mert a büntetőjogászok, szociálpolitikusok, orvosok és gyógyító pedagógusok jól tudják, hogy a javító- vagy a letartóztatási intézetekben nagyszámban található az erkölcsi élet egészen alacsony fokára süllyedt kiváló értelmi képességű, gyakran művészi tehetséggel rendelkező egyének. Jogosan kérdezhető tehát, hogy mi az értelem szerepe az erkölcsi életben és vajjon miként léphetnek fel normális vagy zseniális értelmi képességek mellett az erkölcsi viselkedés beteges jelenségei?

Az értelem jelentősége s ennek művelése a mai nevelés-tanítási rendszerben elsőrendű helyet foglal el, — ennek legfontosabb kérdését alkotja. A mai nevelő-oktatói rendszer főleg az értelmet igyekszik fejleszteni; lehetőleg sok ismeretet, sok anyagot nyújt, de e mellett a fejlődő gyermekre bízva, hogy a nyújtott anyagból mit tud kiválogatni, mit tud erkölcsi élete számára hasznosítani. Még ma is él, sajnos uralodik az a régi, elavult felfogás, hogy az értelem intaktsága teljesen elégséges az erkölcsi jellem normális fejlődésének biztosítására. A mai

kor materiális világnézete kevésre becsüli a nevelői munkásságot, ezt leértékeli és fordítva, az oktatói szempontokat, — bár ezek megoldása könnyebb — előtérbe helyezi. A gyakorlati pedagógia a normális gyermekek nevelés-oktatásánál az egyes növendékek egyéni szempontjait nem veszi figyelembe, általános oktatási elvek alapján halad; anyagot nyújt, ismeretet közöl, értelmet fejleszt, pedig csak az értelmet fejleszteni nem elégséges, sőt gyakran egyenesen veszélyes. Veszélyes, mert az erkölcsi jellem pszichofiziológiai alapját nem egyedül az értelem, az asszociációs rendszer működése képezi, hanem ennek főalapját az érzelmi együttérzés, az egyén érzelmi beállítottsága szolgáltatja. Abban tehát, hogy miként viselkedik a gyermek, értelmi belátásán kívül mindig érzelmi állapota, — a vele közösségben élő egyének érdekeinek érzelmi alapon való kimélete játszik döntő szerepet. Ha tettei, cselekedetei másoknak kárt okoznak, úgy ez benne, mint kellemetlen érzés rezonál és fordítva, ha viselkedése embertársainak örömet okoz, úgy ez benne, mint kellemes érzélem, mint öröm nyilatkozik meg. Az intellektuális indító okoktól egyszer támogatott, máskor pedig tompított érzelmi rezonancia az alapja ezek szerint annak, hogy a normális egyén mindig tekintettel van saját érdekein kívül más egyedek érdekeire is. Az erkölcsi jellem fejlődés módját és kialakulási formáját tehát nem egyedül az értelem, hanem a gondolkodás és az érzelmek biológiai egyensúlyi helyzete szabályozza. Aki pusztán csak értelmi, azaz logikai úton határozza el magát, lehet, hogy saját szempontjából jogosan, de esetleg erkölcsstelenül cselekszik, aki pedig csak az érzelmeire hallgat, talán jót akar, de mégis megeshetik, hogy másoknak kárt okoz. A fejlett erkölcsű emberben mindig az értelem és az érzelmek egyensúlyi jellege érvényesül; egyik nem szolgálja rabszolgamódrá a másikat, egyik nem engedi meg az érzelmek túlságos túlaradását, a másik pedig az érzéketlen, a kiméletlen ridegséget. Ha a gondolkodás és az érzelmek egyensúlyi viszonya között zavar van, úgy ezért többször előfordul, hogy még normális, sőt átlagon felül fejlett értelem mellett is gyenge erkölcsi jellemet észlelünk. Pusztán tanulással és oktatással a bűnöző, züllött, vagy az erkölcsileg fogyatékos gyermeket valójában jobba tenni tehát nem lehet. Nem még azon esetben sem, amidőn a gyermek értelmileg ép, mert az értelem erői minden olyan esetben, amidőn rendellenes ösztön-, érzelmi- és akaratú megnyilvánulásokat tapasztalunk, csak az alacsonyrendű vagy a betegessé fajult vágyakat és ösztönösségeket szolgálják. Így az ítélőképesség, valamint az ezzel kapcsolatos belátóképesség az értelmileg intakt züllött és bűnöző gyermeknél megvan ugyan, de ezzel szemben hiányzik az ösztön-, érzelmi- vagy az akaratú élet kiegyensúlyozottsága, az értelmes belátóképességgel való okos és célszerű befolyásolhatósága. Hány kiváló értelmi képességű művész él közöttünk, aki zseniális képességét csupán erkölcsrontó rajzokra pazarolja. Hány kiváló értelmi tehetséggel megáldott politikai agitátor dönti romba a tudatlanok százezreit, mert magas értelmi képessége mellett ösztön-, érzelmi- vagy akaratú élete abnormis. Ha az értelmileg normális fiatalkorú züllött vagy bűnöző gyermeket pl. anélkül, hogy beteges karakter-tényezőit figyelembe vennők és ennek megfelelő gyógyító nevelésben részesítenők, tanonciskolába utaljuk és lakatosmesterségre tanítjuk, úgy nem szabad csodálkoznunk, hogy állami támogatással megszerzett mesterségét később betörésre használja fel. Ily esetekben az értelem a nevelés útján ki nem küszöbölt és a magasabb társadalmi ösztönösségekkel be nem folyásolt ala-

csonyrendű ösztönösségek s érzéki vágyakozások útjának keresését, avagy ezek megnyilvánulásának megkönnyítését szolgálja. Az ifjú gonosztevők, züllöttek és erkölcsi fogyatékosok számának folytonos szaporodása s a nevelői munkásságnak rendkívül kevésre becsülése általában sürgősen szükségessé teszi, hogy a gyermek jellemével való foglalkozás legalább is oly tudományos és gyakorlati értékű legyen, mint aminő a testével és értelmével való foglalkozás.

A züllött-, bűnöző- és az erkölcsi fogyatékos gyermekeknél az ösztön, érzelmi és az akarati élet területén előforduló patológiás jelenségek nevelés-diagnosztikai és prognosztikai mérlegelése a jellemélet és a társadalmi alkalmazkodás szempontjából éppoly fontos, mint az érzelmi élet értékelése, valamint ennek nevelő-oktatói úton való fejlesztése. Általános gyógypedagógiai szabályként elmondható, hogy egyrészt nevelhetőségi, másrészt a szociális adaptáció szemszögéből még az értelmi fogyatékosággal kapcsolatos zülöttség eseteiben is, a megváltozott ösztön-, érzelmi- és akarati élete abnormis megnyilvánulásai éppoly fontosak, mint a veleszületett értelmi fogyatékoság ténye. A gyengeelméjű egyén erkölcsellenes cselekedeteinek oka ugyanis nem annyira az értelem elváltozásaiban rejlik, hanem a magasabb etikai-, altruisztikus- s szociális ösztönösségei és érzelmei hiányában. A fogyatékos értelmű gyermekek és fiatalok zülöttsége, bűnözése vagy erkölcsi fogyatékosága mindig az egocentrikusan irányított vagy befolyásolt érzelmi beállítás következménye. Az oligophrenia talaján kifejlődött határtalan önzés az alapja mindig annak, hogy e gyermekek abnormisan viselkednek és hogy viselkedésükben az egyszerű társadalmi és az erkölcsi szabályokat figyelmen kívül hagyják. Kialakult személyi felfogást, normális karakter-fejlődést gyengeelméjű egyéneknél ezért sohasem találunk; a gyengeelméjűek minden esetben akaratgyengék, egyéniségüket alacsonyrendű ösztönösségek és egoisztikus impulz-törekvések uralják. A lefokozott értelmű egyén nem igen tud önmagától gátlóérzéseket támasztani; az ösztönös vágyakkal szemben tiltóképzeteket nem igen tud mozgósítani. Az oligophrének tehát lényegileg szociálpszichés adaptáció hiányában szenvednek. Társadalmilag a személyiség fejlődési zavara, oktatásbelileg a lefokozott értelem, gyógypedagógiailag pedig a személyiség biológiai zavara és az értelem lefokozódottsága mellett főként a jellemtényezők elégedetlensége vagy beteges elváltozása jellemzi őket.

A normális intellektusú fiatalok zülletes és bűnözési jelenségeinek vizsgálata ugyancsak azt igazolja, hogy mindig primitív ösztönös tevékenységek okozzák a náluk megnyilvánuló disszociális vagy antiszociális viselkedést, miért is az értelem pusztá fejlesztése náluk szintén nem elégséges.

Az újabb idők kutatói, mint Darwin és Spencer, de különösen az angol s amerikai pszichológusok, mint Mac Dougal, Thorndike, Shands, Dravers és mások kimutatták, hogy mind a gyermekkori neveletlenségnek, mind a későbbi korban megnyilvánuló kriminalitásnak legtöbb esetben a primitív ösztönösségek és az ezekhez csatlakozó gátlás nélküli vágyakozások az okozói.

Az értelmi és erkölcsi tekintetben normális egyén az élet útját simán rója, a társadalmi alkalmazkodóképesség mintaképe, bár társadalomellenes ösztönösségek gyermekkorában nála is nagy szerepet játszottak. A közösséget sértő, primitív ösztönösségek a normális egyénnél nevelés útján azonban lassankint annyira befolyásoltattak, hogy

ezek viselkedésükben már nem döntő jelentőségűek. A primitív ösztönösségek a jól nevelt embernél a nevelés hatásaként mindig korlátozottak, fékezettek.

A normális intellektusú züllött- és bűnöző gyermekeknél ezzel szemben a közösséget sértő ösztönösségek a fejlődés folyamán nem lettek elégséges módon és mértékben korlátozva. Konstitucionális vagy kondicionális feltételek következtében, azaz endogén vagy exogén okok miatt a nevelhetőség területén akadályok merültek fel, vagy a már elért nevelési eredmények határozott okok következtében, mint betegség, állandó züllött környezet, stb. megsemmisültek. Az ösztönösségek, valamint a primitív ösztönösségeket felkeltő vágyakozások és az ezekhez csatlakozó érzelmi folyamatok a fejlődés folyamán náluk nem rendelkeznek elegendő gátlóerőkkel. E gyermekek főleg intellektuális értelemben fejlődnek, de emocionális tekintetben visszamaradottak, olyanok, mint voltak kiskorukban, primitívek, fékezhetetlenek. Koruk dacára neveletlen kisgyermek, akiknél a kisgyermekekre jellemző jellemhibák: harag, dühösség, engedetlenség, rombolási hajlam, önzés, kegyetlenség, a támadó ösztönösség nagyfokú agresszivitása, valamint a hangulati élet területén megnyilvánuló különböző rendellenességek a nevelés szempontjából a legfontosabb és uralkodó megnyilvánulások.

A primitív ösztönösségek és a disszociálás közötti összefüggést különösen az encephalitis lethargica igazolja. Mindazon gyermekek, kik ezt a betegséget megkapták, egyrészt súlyos disszociális viselkedést tanúsítottak, másrészt hasonló kriminális cselekményeket követtek el. Megbetegedésük pillanatáig, valamint később is intelligencia tekintetében normálisak maradtak, szellemi téren fogyatékoság megbetegedésük után se mutatkozott, továbbra is jól tanultak, de viszont ösztönéletüket illetőleg olyanokká váltak, mint amilyenek általában az egészen kiskorú gyermekek. Megharapták, megverték társaikat s szüleiket; — engedetlenek, dacosak, kegyetlenek lettek, loptak, — haragjukban összeszurkálták játszótársaikat, testvéreiket, stb. Az alacsonyrendű ösztönösségeik nyomában keletkező disszociális és antiszociális viselkedésük épp oly formában tombolta ki magát, mint korai gyermekkorukban. De megszűntek, vagy változást szenvedtek a szociális-, altruisztikus és az etikai érzelmeik is, így főleg a kötelesség iránti érzeteik, a vallásos felfogásuk, valamint általában az erkölcsi életet szabályozó érzelmeik.

Sok tekintetben hasonló viselkedést eredményez a veszekedő házastársak, a verekedő, a brutális apa és a szívtelen, lelketlen mostohaanya stb. állandó példája. Ily esetekben a fejlődő gyermeknél a magasabb társadalmi ösztönösségek, valamint a normális érzelmű rezonanciák fejlődési lehetősége van megzavarva. E gyermekek viselkedése tehát azért abnormis, bizonyos esetekben azért disszociális, antiszociális vagy erkölcstelen, mert jellemtenyezőiknek normális fejlődése az állandó súlyos sérelmek következtében gátolt. Az a gyermek, aki életében csak durvaságot tapasztal, aki a családi életben fékezhetetlen ösztönösségeket és érzelmi durvaságot, tompaságot vagy perverz érzelmi rezonanciákat lát, avagy aki zülöttsége és elhagyatottsága miatt az alacsonyrendű ösztönök fékezési módját nem gyakorolhatta be, legyen bár teljes ében normális intellektusú, nyiltan vagy burkoltan kriminalitásra és erkölcstelenségre hajlamos; a jellemnevelés szempontjából pedig mindig igen súlyos probléma. A külváros egészségtelen, összezúsfolt tömeglakásaiban, hol az alacsonyrendű ösztönösségek tobzó-

dása némely családban otthonos, nagyobb számban találunk ösztönöségeiket fékezni nem tudó, érzelmileg primitív, durva lelkiületű egyéneket. Nem véletlenség tehát, hogy el-elkövetnek különböző bűntényeket, hogy közülük az élet folyamán többen elzülленnek, csavargókká vagy perditákká válnak. Mindennek oka általában az, hogy megfelelő nevelés hiányában primitív ösztönöségeiket és vágyakozásaikat a családi élet nem tudta, vagy nem igyekezett befolyásolni és nem törekedett a társasélet számára megnevelni.

Az alkoholista apa s a nyomortól elfásult anya állandó durva viselkedése a magasabb társadalmi ösztönöségek és érzelmi rezonanciák fejlődését egyfelől lehetlenné teszi, másfelől pedig az alacsonyrendű ösztönök és érzelmek útját egyengeti. Ily esetekben a sokszor normális intellektusú gyermek azért követ el társadalomellenes cselekedeteket, azért nem alkalmas a normális iskolában való nevelésre, mert ösztönöségének, érzelmi és akaratú életének rendes fejlődését a család és a környezet nemcsak, hogy nem szolgálta, hanem egyenesen elrontotta.

A züllött gyermekek között elég tekintélyes számban találunk pl. oly gyermekeket, akiknél a támadó és védekező ösztönösség, valamint az ezzel kapcsolatos szociális együttélés, nemes versengés, alkalmazkodás és a kölcsönös segítés magasabb társadalmi ösztönei és az ezek nyomában fakadó érzelmi rezonanciák vannak megzavarva. E gyermekeket teljesen lenyűgözi vagy elhanyagolja a szülői s a társadalmi szeretetlenség s ezért támadó és védekező ösztöneik változást szenvednek, avagy egészen gátlás nélkül, primitív módon nyilvánulnak meg. E szerencsétlen gyermekeket legtöbbször ok nélkül bántalmazzák, minden csekélységért szidják, ütik, verik, érthető tehát, hogy még akkor is, amikor jótékony kezekbe kerülnek, ellenszenvesen és abnormisan viselkednek, minden csekélységre haraggal, dühvel, agresszivitással válaszolnak. Általában elmondható, hogy a fejlődő gyermek jelleme és viselkedése mindazon esetekben abnormissá válik, amidőn a rájuk ható példák nem a magasabb társadalmi ösztönök fejlődésének útját és nem az altruisztikus rezonanciákat erősítgetik, hanem éppen fordítva, rendellenes vagy perverz érzélmek megnyilvánulásokat fejlesztgetnek. Amidőn azt látják, tanulják és gyakorolják rezonálni, hogy az esik jól, ami másnak rossz. Ily körülmények mellett a fejlődő gyermek viselkedése fokról-fokra olyanná válik, hogy magasabb társadalmi és erkölcsi rezonanciákat figyelembe se tud venni. Ha pedig még öröklött terheltég is befolyásolja és károsítja a gyermek szervezetét és vele kapcsolatban jellemtezőinek fejlődését, úgy sokszor altruista rezonanciákat már eleve megérteni se tud. Ilyenkor a jó példák behatása mellett is sokszor nem az erkölcs felé hajló, tehát nem jellemes egyénné fog fejlődni, hanem benne kizárólag alacsonyrendű, az „én” legközelebbi érdekeit érintő ösztönöségek és érzelmi vágyakozások jutnak túlsúlyra. Ha ebből élete folyamán bizonyos értelemben mégis enged, úgy ez vagy az erőszaknak való engedés lesz, vagy pedig tettetés, szimulálása a megértésnek, szóval kényszerű alkalmazkodás, de nem tényleges értelmi belátáson és érzelmi együttrezgéseken alapuló erkölcsi viselkedés. Mindeme vázolt esetek — sajnos — elég gyakoriak, mert a szülő és oktató rendszerint csak a gyermek értelmi fejlettségére tekint, vagy ennek esetleges elváltozásait veszi csupán alapul. A jellemélet területén mutatkozó, sokszor szinte helyrehozhatatlan hibákat a szülők és a nevelők nem igen veszik figyelembe; a szülők és a nevelők legnagyobb

része a karakter elváltozásait és rendellenességeit csupán rosszaságnak minősíti és főként büntet, de nem nevel. Pedig jellemnevelés szempontjából nagyfokú naivitás arra az álláspontra helyezkedni, hogy a normális intellektusú züllött, bűnöző és erkölcsi fogyatékos gyermekek nem szorulnak megfelelő gyógyító nevelésre. Amit az élet, a szülő és a környezet e gyermekeknél hosszú idő mulasztásai árán elrontott, vagy rendellenessé fejlesztett és állandósított, azt csakis megfelelő, fáradságos s szakavatott gyógyító nevelés pótolhatja. A züllött, bűnöző és erkölcsi fogyatékos gyermekeknél ép ezért hosszú, gyakran évekig tartó gyógyító nevelésre van szükség, mert attól a gyermektől, akinél megmaradtak a kiskorra jellegzetes ösztönös megnyilvánulási formák, vagy aki élete folyamán helytelenül gyakorolta be ösztönösségeit és érzelmeit, nem lehet csak úgy egyszerűen máról-holnapra javulást elvárni. E gyermekeknél minden esetben egyéni alapon nyugvó gyógyító nevelői eljárásra van szükség, mert a normál-pedagógia oktatásbeli módszereivel az elfajult jelleméleket eredményesen jobbra tenni nem lehet. Nem, még az u. n. alkalmi bűnöző gyermekeknél sem, minthogy ezen egyéneknél is a karakter-tényezők egy része, így a harag affektusai, becsvágy, sértődékenység s általában mindaz, ami a támadó és védekező ösztönösségből ered, bizonyos körülmények és feltételek mellett oly erős lehet, hogy ez egyrészt a társadalomellenes cselekedetek megnyilvánulását, másrészt a gyógyító nevelés szükségességét teljes egészében megmagyarázza.

Az a gyógypedagógiai gondolkodás, amely a züllött, bűnöző és erkölcsi fogyatékos gyermekek nevelésében egyszerű nevelő-oktatói feladatot lát és csak akkor gondol a gyógyító nevelés szükségességére, ha az egyben hülyeséggel, epilepsziával vagy elmezavarral társul, épp oly tudománytalan álláspontot képvisel, mint az a laikus, aki a gyógyító nevelés fogalma alatt csak a súlyos értelmi fogyatékosokban szenvedő gyermekek, siketek és vakok oktatását érti. Az ily naiv gyógypedagógiai gondolkodás, sajnos, a gyógyító nevelés strukturális és kauzális szempontjaival egyáltalán nincs tisztában. Ha ez a felfogás pl. az orvostudomány területén érvényesülne, úgy a különböző beteges elváltozások legnagyobb része nem tartoznék az orvostudomány problémakörébe; az orvostudománynak ebben az esetben csak a súlyos vagy a gyógyíthatatlan betegségek felfedése és gyógyítása képeznék feladatát. Az orvostudomány fejlődésében, ha a régmultra tekintünk, tényleg volt oly időszak, amidőn csak a súlyos, főleg a laikusok által is könnyen felismerhető betegségekkel foglalkoztak, de viszont akkor az orvostudomány még gyermekéveit élte. Szilárd meggyőződésem, hogy a nevelés útján való gyógyításra törekvés tudománya, a *gyógypedagógia* a közel jövőben felöleli az erkölcsileg fogyatékos gyermekek nevelését és ezzel kapcsolatban mindinkább eltűnik az a felfogás, amely a gyakorlat erejére támaszkodva főleg a szervezet kiépítésében és az általános oktatási módszerek alkotásában látja a gyógyító pedagógiai munkásság lényegét és nem a fogyatékos gyermek lelkületének megismerésére, egyéni nevelésére és szociális beállítására való törekvésben. Az emberi élet örök tragikumája, hogy még a tudomány fáklyája sem nyújt tökéletes megvilágítást s mégis a szenvedés és a fogyatékos elleni küzdelemben az embernek csak egy eszköze van: a *tudomány*. A nevelőnek nincs semmi más segítségére, mint a lelki élet minél alaposabb ismerete. A nevelőnek a gyermek hibáit, lelki életük beteges elváltozásait ismernie kell, hogy ezeket ne tartsa feltétlenül legyőzhetőeknek

vágy legyőzhetetleneknek. A még nem ismertben is mindig tudományos eszközöket kell látni, eszközöket erőnk kifejtésére, buzdítást, figyelemzetést kevéségünk leküzdésére.

Ha minden gyógypedagógus végre átérzi, hogy a züllött, bűnöző és az erkölcsi fogyatékos gyermekek nevelése oly gyógyítva nevelői feladat, amely az értelem fejlettsége mellett eredményesen csakis a rendellenes jellemélet tudományos felfedésével, mérlegelésével s a nevelésen keresztüli gyógyításra való törekvéssel valósítható meg, úgy a gyógypedagógia területe egy igen értékes, de egy felette nehéz probléma-körrel bővül ki. A gyógyítva-nevelők körében ma már meg kell szünnie annak a téves felfogásnak, hogy az értelmileg intakt züllött, bűnöző és erkölcsi fogyatékos gyermekek nevelése nem a gyógypedagógia területébe tartozik; meg kell végre változnia annak a helytelen és nem gyógyító pedagógusra valló gondolkodásnak, amely szerint a nyomorszülte züllés csupán a társadalmi helyzet megváltoztatásával, a beteges alapon nyugvó erkölcsi fogyatékoság pedig kizárólag orvosi gyógyítással változtatható meg, — mert az a gyógyító pedagógus, aki azt véli, hogy a nyomorszülte züllés csupán a gyermeknek megfelelő környezetbe való helyezésével, a beteges állapot kizárólag orvosi gyógyítással, a kriminális tett pedig csakis büntetéssel szüntethető meg, az a rendellenessé fejlődött jellemélet gyógyító nevelői szempontjait valójában nem ismeri, tehát nem is nevel, az amúgy is normális értelmet talán általános módszerekkel fejleszti, de a rendellenes viselkedés alapját az elfajult karaktertényezők megjavítását elhanyagolja.

A gyógypedagógia elmélete és a gyakorlattal igazolt elmélet munkása, ha fokról-fokra is, de csak előrehaladhat. Ha a gyógypedagógia és munkásai rák módjára mozognak és figyelmen kívül hagyják a gyermek karakterének rendellenes megnyilatkozásait s azoknak gyógyító-nevelői úton való megszüntetését, úgy igazzá válik *Lacassagne* keserű mondása: „A társadalomnak oly bűnözői és fogyatékosai vannak, amiket megérdemel.”

BESZÁMOLÓ AZ V. NÉMET GYÓGYPEDAGÓGIAI KONGRESSZUSRÓL.*)

Irta: MICHELS FÜLÖP.

A gyógypedagógiai gondoskodás szükségessége és e szükségességnek mind általánosabbá válása, a gyógypedagógiai gondoskodás terén követett empirikus eljárások ki nem elégítő eredménye és a nagyobb gyógypedagógiai hatás felé való törekvés úgy nálunk, mint Németországban, majdnem ugyanazon időben gyógypedagógiai társaságok keletkezéséhez vezetett. A Magyar Gyógypedagógiai Társaság működése nem szorul értékelésre, feladatomb most különben az, hogy a német testvérintézmény működésére vessek világot és a legutóbb tartott 5. kongresszusáról beszámoljak.

A *Gesellschaft für Heilpädagogik* átfogó szervezete a fogyatékosok és a fogyatékoságok különböző ágaival foglalkozó szakembereknek és kutatóknak. Ezt az átfogó szervezetet, minden külső kényszer nélkül,

*) A Magyar Gyógypedagógiai Társaság 1930. október 30-iki nagygyűlésén tartott előadás.

belső szükségből maga felett állónak tekinti Németországnak majdnem minden gyógypedagógusa, működjön az bár az értelmi fogyatékosok, a pszihopáták, a siketek, a beszédhibások, a vakok, a nyomorékok, az elhagyatottak, vagy az erkölcsi fogyatékosok nevelés-oktatása terén. A német siketnéma-intézeti tanárok szaklapja a „*Blätter für Taubstummenbildung*“ 1930. évi 16. számában a Gesellschaft für Heilpädagogik-ot belső szükségből előállott, magasabb szervezetnek ismeri el, amelyet a siketek egyik tanára hívott életre és amelynek vezetőségében kezdet-től fogva élénk részt vettek a siketek szakemberei. „Dem ersten Tage des kommenden Kölner Kongresses gibt eben die Taubstummenpädagogik das Gepräge“*) mondja a szerkesztő. Egy másik vezető siketügyi szakember, dr. Richter-Homburg szerint pedig a fogyatékosoknak azok a szakemberei, akik a gyógypedagógiai gondolkodástól távol tartják magukat, „die mit einem Zyklopaue auf ein Spezialgebiet stieren, sich darauf festlegen und für die ganze Umwelt kein Verständnis zeigen“ akik ciklopszemmel nézik működésük szűk területét és e működésüktől öntelten, semmiféle megértést nem tanúsítanak az élet folyása, következményei iránt. („*Hilfsschule*“ 1930.)

A „Gesellschaft für Heilpädagogik“, amely ma 900-nál több tagot számlál, munkaközössége mindazoknak, akik a gyógypedagógia terén gyakorlatilag működnek, vagy gyógypedagógiai és gyógypedagógiai vonatkozású tudományos problémákkal foglalkoznak. Azzal, hogy a német nyelvet Európa majdnem minden országában megértik, a „Gesellschaft für Heilpädagogik“ működése nemzetközi jellegűvé vált az idők folyamán.

A német gyógypedagógiai társaság a gyógypedagógia minden ágának a művelését tűzte ki céljául. E cél elérésére kétévenként kongresszusokat rendez, közös szempontok szerint dolgozó munkaközösségeket létesít és a kutatások eredményeit az időnként kiadott *Berichte*-k alapján közkinccsé teszi.

A szabályszerű időközökben megisméltendő kongresszusok felette állanak a szűkebb hivatásoknak és a szélesebb látókör felé törekvő szakembereket a gyógypedagógiai gyakorlat és tudomány minden ágának fejlettségéről és előrehaladásáról tájékoztatják. Az 1922. óta megtartott kongresszusok megmutatták, hogy milyen szépen és sikeresen működhetnek együtt a gyógypedagógia széles területén működő szakemberek és hogy mennyire szükséges ez az együttműködés. Hiszen a kongresszusok tárgysorozata, kongresszusról kongresszusra mindinkább bővül, a tagok száma rohamosan emelkedik, az előadások mind szélesebb tudományos területeken mozognak és a kongresszusokon közkinccséké tett értékek gyakorlati jelentőségükben mindinkább emelkednek. Jellemző, hogy ezúttal is 150 előadásra jelentkező között lehetett választani.

Az idén, október 7—11. között Kölnben már az V. Gyógypedagógiai Kongresszus folyt le. Megnyitása alkalmával az elnök: Egenberger Rupert, München, szükségesnek tartotta kiemelni, hogy a magyar gyógypedagógusok voltak azok, akik kezdetől fogva felismerték a gyógypedagógiai kongresszus jelentőségét és az eddig megtartott négy kongresszus mindegyikén legalább két-három előadás keretében mutatták be a gyógypedagógiai tudomány és gyakorlat előhaladását Magyar-

*) Az eljövendő kölni kongresszus első napjának jellemzőjét éppen a siket-némák pedagógiája adja.

országán és hogy a jelen kongresszuson a magyar gyógypedagógiai kutatás eredményeit nyolc előadás keretében fogják bemutatni*) A magyar példa követőkre talált, mert bár előadásokkal Magyarországon kívül egyik külföldi ország sem szerepel a tárgysorozaton, kiküldöttekkel képviseltette magát: Csehország, Hollandia, Dánia, Svédország, Norvégia, Finnország, Esztország, Lengyelország, Anglia, Franciaország és Olaszország.

A kongresszus 1000 tagja között ezek az idegenek azonban teljesen elmerültek, úgyhogy mi magyarok csak a hollandusokkal és az olaszokkal köthettünk ismeretséget és pedig a nevezettek iniciatívájára, akiket az a vágy hatott át, hogy országuk gyógypedagógiáját magyar mintára átszervezzék.

Itt említem meg, hogy a kongresszus tagjai az első naptól az utolsó rendíthetetlen nyugalommal ültek helyeiken; hogy jövő-menés sohasem zavarta az előadásokat; hogy a legtöbb jelenlévő szorgalmasan jegyzetgetett úgy, hogy továbbképző tanfolyam jellegével birt az egész kongresszus; hogy az egyes ülések és azokon belül az előadások a program szerint percnyi pontossággal folytak le, mert csak így vált lehetségessé az, hogy öt nap délelőttjén és délutánján mintegy 70 előadás került bemutatásra.

Amint Szondi, Lajta és Sági dr. urakkal a kongresszust megelőző találkozón megjelentünk, ahol Nagy Lászlót, székesfővárosunk kiküldöttjét már ott találtuk, mi magyarok váltunk a figyelem központjává. Ugyanis a közelmúltban rendezett Ranschburg-jubileum alkalmával nálunk járt külföldi gyógypedagógusok révén a magyar előadások iránt nagy várakozásokkal voltak. Engem a berlini gyógypedagógiai tanárok egyesületének elnöke, Arno Fuchs iskolatanácsos kötött le és csodákat mesélt nekem a magyarországi gyógypedagógiáról, amelyet a „Hilfsschule“ és a „Levana“ nevű szaklapokban megjelent ismeretések révén vélt ismerni. Azt a körülményt, hogy a magyarok nyolc előadással szerepelnek a kongresszuson úgy magyarázta, hogy az 1922-ben átszervezett Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, mint tudományos intézet kutatási eredményei mostantól kezdődőleg látnak majd napvilágot és kezdenek érvényesülésre törekedni. Azután panaszkodásra csapott át, hogy a német gyógypedagógiai tanárképzés ügye úgy a német siketnéma-intézeti, mint a vak-intézeti tanárok ellenállása és tradíciókon nyugvó, ilyenemű speciális képzők fennállása miatt még sokáig nem fog a magyar gyógypedagógiai tanárképzéshez hasonló tökéletes megoldáshoz jutni. Szerinte azonban csalhatatlan jelek már arra mutatnak, hogy a szűkkeretű tradicionális képzés mind nagyobb elégedetlenséget kelt a siketek és vakok tanárainak fiatalabb generációjában, akik a siketeknek és a vakoknak már régen stagnációba, zsákutcába került nevelés-oktatásügyét önszerzette magasabb tudással, új élet szelével máris új lehetőségek felé igyekeznek terelni, bár az öregek klikkjén még nem tudnak győzedelmeskedni. Örömmel állapítja meg, hogy a siketek és vakok tanárainak fiatalsága, elitje már gyógypedagógiai gondolkozású.

Áttérve most a kongresszus lefolyásának megismertetésére, meg kell vallanom, hogy bizonyos szorongással mentem az első ülésre, amelyen belül harmadiknak meg kellett tartanom előadásomat „Pädagogik

*) Az elnök a megnyitás alkalmával még nem tudta, hogy négy magyar előadó az anyagiak hiánya miatt nem jelent meg.

des Sprechens Gehörloser“ címen. Ugyanis ugyanazt az előadást Debrecenben hét hozzászóló csakis negatív formában tudta értékelni, bár sohasem kételkedtem tanulmányom értékében. Ez a leértékelés a „Siketnémák és Vakok Oktatásügye“ 1930. évi 7—8. számában olvasható. A szakirodalmat ismerve, tudtam, hogy nemzetközi vonatkozásban is újat és eredetit hozok, olyan megismerést, amelynek gyakorlati beszédpedagógiai eredményei felülmulthatatlanok és pénzbelileg — eltartási költségekben — is felmérhetők.

Már az első ülésen megjelentek között számtalan ismerősre akadtam én is, Szondi dr. és asszisztensei is. Az 1925-ben Londonban megtartott Siketek Nemzetközi Nevelésügyi Kongresszusán, az 1927-ben Hamburgban megtartott *Heinicke*-jubileumon előadott tanulmányom révén a német siketek jelenlévő tanárai — vagy 100-an — már mind ismertek. A schleswigi intézet fiatal igazgatója: *Otto Taube*, azzal fogadott: „Das haste wieder famos gemacht, dast nach Kön jekommen bist.“ Arra célozván, hogy előadásommal nem Breslauba mentem. A mindenoldalú üdvözlésekre már teljesen otthon éreztem magamat. *Szondiék*at is körül fogták az ismerősök.

Az elnök üdvözlő szavai után, amelyek, mint már említettem, különösen kiemelték Magyarországnak a gyógypedagógia terén kifejtett vezető szerepét, de amely üdvözlésekre válaszolni alkalom nem adatott, következtek az előadások.

Az első ülést, 1930. évi október 7-ének délelőttjét, a beszéd problémájának a megvilágítására szentelték.

M. Isserlin München: „A siketnéma beszéde és gondolkodása és általános beszédpatológia“ címen tartott előadást. Fejtegetéseivel azt bizonyította, hogy a siketnémáknál, minthogy jelbeszéddel rendelkeznek, Ganzheitsstörung — a külvilág benyomásainak egységes feldolgozódásában és e feldolgozódás eredményeire való egységes reagálásban zavar, egyáltalában nem állapítható meg.

Dr. W. Frohn-Brühl, a siketek tanára: „Miként hat a kultúrnyelv hiánya, vagy annak tökéletlen bírása a siketnéma gondolkodására?“ címen azt fejtegette: 1. hogy miután a beszédképesség a fogalomképzés útját megrövidíti, a siket tanuló nem tudja magát azokba a tudatrétegekbe felküzdeni, amelyekben a hasonlókorú halló gyermekek gondolkodása mozog; 2. a siketnéma szelleme nem az általános, az elvont felé fordul, hanem a különleges, a szemléleti felé. E megállapításokból azután a siketek beszédpedagógiájának a célját vezette le, amely teljesen fedi az én megállapításaimat, hogy t. i. a siket tanuló csak olyan mértékben tehető az általános kultúra részesevé, mint amilyen mértékben az általános beszédszokás részesevé sikerül őt tenni.

Michels Fülöp Budapest: Az én előadásomban, amelyre 15 percnyi időt kaptam, azt fejtegettem, hogy a siketek pedagógusa lényegében motorikus probléma előtt áll és nem fonetikai, akusztikai feladat előtt, amint azt a naiv realizmus 150 év óta a mai napig vallja és hirdeti. Megmutattam azután az útját, módját annak, hogy a beszédmotorikus készség közvetítésével miképen törekszem és miképen lehet a siket tanulót az általános beszédszokás részesevé tenni, ezáltal őt is a magasabb tudatrétegekbe felemelni és neki is magasabb emberi létet biztosítani.

Az *Isserlin-Frohn-Michels*-féle előadásorozat így egészen keresetlenül egységes gondolkozási területté szélesedett ki és a jövő lehetőségeit illetően új perspektívát nyitott.

Valószínűleg e három előadás hatásának egyesüléséből magyarázható az a tapsvihar, amely az én előadásomat követte. Bár időmegtakarításunk volt és idő jutott volna bőven a hozzászólásokra, hozzászóló a három előadásához nem jelentkezett, annyira újszerűnek és egymást támogatónak és kiegészítőnek hatottak azok.

A szünet alatt egész tömeg fogott körül engem és állta körül kifüggesztett három táblázatomat. Legelőször egy ismeretlen úr üdvözölt engem magyar nyelven. a magyar kormány képviselőtében, a kölni m. kir. konzul: *dr. Szihlay Béla*, értékelve előadásomat és gratulálva az elért sikerhez. Minthogy már két ósz bácsi, régi ismerőseim is türelmetlenkedtek előttem, akiknek értékelését nem akartam elszalasztani, bemutattam konzulunkat *Nagy Lászlónak* és előkerestem *Szondiék*at is.

Most a 83 éves *G. Ferreri*, az európai siketügyi szakemberek nesztora, irányítója, a milánói intézet volt igazgatója, az olasz tanárképző igazgatója felé fordultam, aki már Londonban 1925-ben is kitüntető figyelmében részesített és aki azóta megjelent minden munkáját el szokta küldeni nekem. Ő maga fogja előadásomat olasz nyelvre lefordítani, ha nyomtatásban megjelenik.

Dr. Richter (Homburg) fogott aztán el, akit látásból már ismertem és aki igen sajnálta, hogy a hamburgi Heinicke jubileumon nem lehetett jelen és már ott nem ismerkedett velem, mert a Berichtben az én előadásom kötötte le figyelmét a legjobban. Megörvendeztettem azzal, hogy az én fejlődésemre az ő munkái nem kis mértékben voltak irányító hatással.

Taube (Schleswig) barátom most bemutatta *M. Monhaupt* (Halle) siketintézeti igazgatót, aki előadásom kéziratát kérte el, amely annyira újszerűen és egyszerűnek mutatja be a siketek megszólaltatásának feladatát, hogy csodálni kell, hogy csak most találtuk meg ennek útját. Otthon részletesen el szeretné referálni az előadásomat, de fél attól, hogy nem lesz hű és félreértésekre adhat alkalmat. Minthogy *Taube* is haza akarta vinni az előadásomat, egyelőre csak olvasásra adhattam oda. Megígértem, hogy hazaérve mindegyiknek küldök másolatot, de kikötöttem, hogy megjegyzéseikkel együtt küldjék azt vissza.

Dr. A. van Vorthuysen Utrechből, orvos, fogyatékosági szakfelügyelő, *A. J. Schreuder*, (Osterbeek), gyógypedagógiai intézeti igazgató és egy harmadik hollandus orvos vettek azután körül, hogy ismeressem meg velük a magyar gyógypedagógia és a gyógypedagógiai tanárképzés ügyét. Tanárképzőnknek a Hilfsschuleban és a Levana című szaklapokban német fordításban megjelent szervezeti szabályzatára híván fel a figyelmüket, névjegycsere és további megbeszélésekre adott ígéretem után, a táblázataimat tanulmányozók és lemásolók felé is fordíthattam figyelmemet. A mindkét nembeli fiatal siketügyi tanárgenerációt találtam magam előtt, akiknek ezer kérdésére alig tudtam válaszolni és akiket csak a Bericht megjelenésével tudtam vizsgálni. Táblázataimat csak az ülés folytatására hívó csengettyűszó után engedték leszedni.

Még *Szondiék* szerencsekívánatait kellett úgyszólván elszenvednem, akik külön-külön foghattak csak el; minden egyes alkalommal külön kérdeztem önmagamot, vajjon tényleg megérdemelt-e ez az üdvözlés.

F. Giese (*Stuttgart*): A nagyothallók pszichológiája címen adott elő, 660 nagyothalló gyermekén végzett vizsgálatai alapján. Szerinte a nagyothallás zavaró lelki körülményként szerepel az illető érzékszervi fogyatékos és szűkebb környezete között, sőt a nagyothalló egész társadalmi beállítottságát is megzavarja. A szervi rendellenesség pszihikai kiegyenlítődének különböző formáit is felsorolta.

A. Ettmayer (*München*), a nagyothallók intézetének tanára, a kisegítő iskolai tanulók beszédhatáskiváltási tehnikájának komplikálódási folyamatát ismertette. Öbenne találkozott az első kutatóval, aki nem a grammatika terminológiájával szőtt a beszélésről, akinek kutatási eredményei beszédpedagógiám további differenciálására felkínálkoznak. Vele a kongresszus folyamán meleg barátságot köthettem, amely a jövőben kölcsönös segítő hatásának ígérkezik.

M. Kuenburg (*München*), *Isserlin* egyik pedagógiai asszisztense egy 17 éves idiotának tartott hallónéma egyén megszólaltatási módját ismertette. *Szondi* dr.-nak, Münchenen át haza jöve, be is mutatták ezt az esetet.

W. Eliasberg (*München*) a pszihés nehézségek és kizártságok megállapításának módszerét ismertette.

Az ülés berekesztése alkalmával d. u. 2 órára találkára kérték azokat, akik Köln legmodernebb iskoláját óhajtották megismerni.

Schu iskolatanácsos a város egyik messzefekvő külvárosába, Zollstockba, egy a háború óta keletkezett óriási kiterjedésű proletárvárosba vezetett el bennünket, a négyszögletes, tető nélküli háztípusok tengerébe, az úgynevezett Zweckbauten-ek tömekegésébe. A legnagyobb ilyen Zweckbaute. a város közepén fekvő iskola. Majdnem teljesen ablakfalu, levegős szobák hosszú során át kalauzoltak bennünket, amelyekben semmi sem emlékeztetett a tantermekre. Inkább irodákhoz hasonlítottak azok, rendszeren a gyermekek nagyságához alkalmazkodó asztalokkal, székekkel, székényekkel. Mind nehéz tölgyfából való, törhetetlen bútor, itt-ott cserepes virágokkal díszítve. Az otthon benyomását keltik a napközi otthonok épügy, mint a külön játszó- és munkatermek. Ez az épület nemcsak a gyermekek, hanem a nagy telep serdülő ifjúságának és szülőknak a kulturigényét is kielégíti: olvasó-, melegedő-, társalgó-, játszó- és előadó-termeivel. Majdnem annyi felnőtlet találkozunk az egyes termekben, mint gyermekkel az azoknak szánt helyiségekben. Az iskola fürdője, egyszersmind népfürdő is. A fürdés a tanítók jelenlétében történik, amely

zuhany és kádfürdőből áll. Közös melegmedence nincs, de helyette ott találjuk a nagy uszodát.

Az iskola nagy tér közepén fekszik, mely az iskola udvarául is szolgál. Az iskolaélet itt a szülők szeme előtt van, akik a tért körülvevő erkélyekről szemlélhetik a szabadlevegőn lefolyó nevelést, oktatást. Az ilyen gyepes, bokros iskolaudvarokat Schulgarten-eknek mondta iskolatanácsosunk s hogy Köln városi iskoláihoz jelenleg 140.000 m² Schulgarten tartozik.

A következő napon autóbuszokon még távolabb kerültünk Kölnből, egy régi katonai várban berendezett úgynevezett Schülerheimbe, amelybe felváltva hetenkint más és más kölni iskola költözik be növendékeivel, nevelő- és tanító személyzetével és ahol a cserkészülethez hasonló nevelő-oktatói élet folyik a szabad ég alatt. Utközben egy lelkész telepedett le mellém az autóbuszban. Bocsánatot kérve bemutatkozott és arra kért, hogy mutassam be majd dr. Tóth-nak, aki előadásával ugyancsak szerepel a kongresszus tárgysorozatán. Georg *Staffelbachnak* hívják, Luzernből való. Négy évi lelkészkedés után az ő püspöke gondozói munka irányítására szelme ki. Így küldetett ki Kölnbe, a gyógypedagógiai kongresszusra, ahonnan egyenesen Freiburgba megy, hogy Linus *Bopp*-ot hallgassa, annak a gyógypedagógiára vonatkozó egyetemi előadásait. Az ő püspöke megbízta, hogy Kölnben bocsájtkozzék tárgyalásba a magyar dr. Tóth-tal is, hogy milyen feltételek mellett hallgathatná majd Freiburg után a gyógypedagógiát Budapesten, dr. Tóth-nál is. Majd annak idején írásbelileg kér tájékoztatást és erősen hiszi, hogy két-három hónap múlva annyit tud majd magyarul, hogy az előadásokon haszonnal fog résztvehetni. Édes anyjánál ugyanis évek óta állandóan vannak magyar gyerekek, akiktől máris sokat tanult magyarul.

Eltekintve most attól a kellemes érzelmi hatástól, amelyet bennem ez az eset kiváltott, rá kellett eszmélnem arra, hogy a gyógypedagógia hatáskörébe nemcsak a testi, érzékszervi, értelmi és erkölcsi fogyatékos gyermek tartozik. Hanem, hogy a nehéz, mostoha szociális viszonyoktól zavart gyermeki fejlődés elősegítése is gyógypedagógiai feladat. (Folytatjuk.)

A KISEGÍTŐ ISKOLA ÉS NAPKÖZI OTTHONA.

Irta: MARTIN GYULA igazgató.

A gyengétehetségű gyermek kiségitő-iskolai eredményes tanítása és nevelése megkívánja, hogy az a gyengétehetségű gyermek, akinek szülei egész nap munkában vannak s aki napközben a családi otthon melegségét nem érezheti, reggeltől estig az iskola felügyelete és gondozása alatt legyen, illetve, hogy a tanítási időn kívül is ott találja meg játékát, örömet és szórakozását. Azért kell a kiségitő iskolát gondosan felszerelt napközi otthonnal teljessé tenni.

A napközi otthon a gyermekeket kézügyességüknek megfelelőleg különböző csoportokban kézimunkával foglalkoztatja, gondoskodik játékukról, szórakozásukról, de módot és alkalmat ad nekik (szabad foglalkozás keretében) az ösztönös munkára is. Gondoskodik táplálékukról, tejről, ebédéről, uzsonnáról, a didergőknek meleg ruháról és a távollakóknak villamos költségről stb.

Ha az iskola napközi otthonát szeretet és gondosság hatja át, akkor az kedves meleg otthonává válik a gyermeknek, ahová nem parancs-szóra és kényszerűségből, hanem vágyódásból és örömmel megy.

A kiségitő iskolába járó gyermekek szülői 70—80%-ban a társadalom szegényebb rétegéhez tartoznak; a legtöbb esetben mindkét szülő munkába jár s így gyermekeik felügyelet hiányában az utcán töltik a tanításon kívül eső idejüket. Már pedig az utcai élet ezerféle csábítása megrontója minden gyermeknek, különösen a gyenge tehetségűnek, ki-

nek gyenge, könnyen való befolyásolható akarata így hamarosan a bűn lejtőjére jut.

A fentiekből nyilvánvaló, hogy a kisegítő-iskolának nélkülözhetetlen tartozéka a napközi otthon, melynek képző, nevelő és védő munkássága nélkül eredményes munka az iskolában sem várható.

A szülői gondozás híján lévő, szegény gyermekek részére a napköziotthonban nyújtott tejet, ebédet és uzsonnát teljesen ingyen kell adni. Hogy azonban ezt az étkeztetést ne tekintse könyöradománynak és magát a köz által eltartottnak: célszerű, hogy a gyermek a maga produktív munkásságával járuljon hozzá az étkeztetés költségeihez.

Ez elérhető azáltal, hogy a napközi otthon kézimunka-óráin készített munkák (raffia-, sáskosarak, dobozok stb.) megfelelő módon értékesíttetnek és az abból befolyó összeg az élelmezés részbeni megtérítésére fordíttatik. Ezzel fejlesztjük a gyermek önrizetét és megadjuk neki azt a magasztos érzést, hogy a nyújtott tejet, ebédet és uzsonnát, ha nem is egészen, de részben megszolgálta.

A napközi otthonoknak ily gondossággal való beállítására teljesen elegendő ahhoz, hogy a gyengetehetségű gyerekek tanítását, nevelését és védelmét eredményesen szolgáljuk és hogy eljuttassuk a kereset-képességhez.

A szülői otthon szeretetét és melegét nem szabad a gyermektől megvonni, mert annak melegségét és nevelő értékét semmisem pótolja. Ha kiemeljük a gyermeket szülői otthonából, ha megfosztjuk az anya babusgató szeretetétől, ha kivonjuk a becsületes, munkás család légköréből, abból a küzdelemmel telt életből és behelyezzük egy internátusnak bár gondos, de mégis rideg légkörébe, — nem szolgáljuk a gyermek érdekét. Véleményem szerint a kisegítő iskolába járó gyengetehetségű gyermekek nagy többségének internátusi nevelésre nincs szüksége, ha az iskola napközi otthona gondossággal védi és óvja mindaddig, míg a szülők a munkából haza térnek, mikor is azután már a család fogadja be a gyermeket.

Minthogy azonban vannak körülmények és okok, amelyek a gyengetehetségű gyermekeknek internátusban való elhelyezését szükségessé teszik: egyes kisegítő iskoláknak internátussal való összekapcsolása elkerülhetetlen. Több esetet tudok, amidőn a gyermeket szülői otthonából ki kellett volna emelni, a midőn a szülői otthon nem a szeretetet sugározza a gyermek felé, hanem bűncselekmények elkövetésére, lopásra, tolvajlásra stb.-re tanítja és kényszeríti a gyermeket. Hiszen azért van törvényes rendelkezés arra, hogy az ily szülőtől — akarata ellenére is — el lehet venni a gyermeket. Ha ily bűnös környezetbe, ily családi otthonba tér vissza a gyermek, akkor az iskola minden nevelő munkája kárbaveszett, mert azt az otthon lerombolja, megmértelyezi gyermekét és a gyermek osztálytársait.

A budapesti székesfővárosi kisegítő iskolák szervezésekor, 1908-ban tett előterjesztésemben kértem a tek. Tanácsot, hogy az iskola-építési programmba felvett III. ker. kisegítő-iskola 40 gyermek befogadására szolgáló internátussal kapcsolassék össze olyanok részére, kik környezetük feslett életmódja miatt erkölcsükben veszélynek vannak kitéve s emiatt a szülői otthonból kiemelendők, avagy akik annyira elhagyatottak, hogy emiatt internátusi nevelésre szorulnak. Beható mérlegelés után 40-ben gondoltam megállapíthatónak azon kisegítőbe járó

gyermekek számát, akik Budapest egész területén internátusi elhelyezésre szorulnak.

Indokolt volna egyik-másik vidéki város kiségitő iskoláját is internátussal ellátni, a melyben nemcsak a városban lakó és a fenti körülmények folytán elhelyezésre szoruló gyengetehetségű tanulók találnának otthont, hanem a falvakban elszórtan levő gyengetehetségű gyermekek befogadását is szolgálná.

Tehát: nem internátusos kiségitő iskolára van szükség, hanem arra, hogy egyes kiségitő iskolák internátussal láttassanak el.

A fenti érvektől és indokoktól eltekintve, az internátusi nevelés oly nagy költséggel jár, hogy annak megvalósítása nem a mai nehéz gazdasági viszonyok mellett, hanem azok megszűnte után is nehezen volna megvalósítható.

A gyenge tehetségű tanulók érdekében elsősorban azon kell dolgoznunk, hogy a kiségitő iskolák, illetve azok szórvány-osztályaik az egész ország területén minden nagyobb városban mielőbb megszerveztessenek, de ne nehezítsük meg ezt a nagyon költséges kiségitő iskolai internátusok felállításának sürgetésével, mert könnyen megeshetik, hogy valóra válik a közmondás, mely szerint — „ki sokat markol, keveset fog.”

BESZEDPEDAGÓGIA.

Irta: MICHELS FÜLÖP.

III. A beszélés funkciójának eddig még csak aktív részével foglalkoztunk. A beszélés funkciójához azonban nemcsak tevékenység, hanem történés is tartozik. A beszédfejlődés lélekhangolódást jelent. A beszéléssel a már hangolt egyénben rezonanciát, megértést váltunk ki. A beszéd által produkált hangzási folyamat ugyanis az azonos beszédközösség minden hallási távolságban lévő tagjában önkénytelen pszihés történést idéz elő éspedig legalább oly mértékben, miní amilyen mértékben maga is képvisel beszédbeli aktivitást. Beszédmegértésünk rendszeren a saját beszédszokásunk területénél nagyobb területet szokott elfoglalni. A beszédmegértési küszöb mindig nagyobb a beszélés küszöbénél.

A siketeknél az nincs így. A beszédmozgások, mint optikai ingerek, még ha azok kifejezettségét a kinoptikai ritmus hatásosságával is törekszünk emelni, nem hatnak kényszerítőleg a szemmel való felfogásra. A beszédlátási benyomások nem képesek maguknak erővel utat törni a lélekhez úgy, mint a beszédhallási benyomások. Azok csak a látni, megérteni, történni akaró pszihéhez férközhetnek és akkor is csak úgy, hogy a beszédmozgásláthatás feltételeihez alkalmazottan hatnak és csakis olyan terjedelemben, mint amilyen mértékben az illető megérteni akaró egyén maga is képes beszélni.

De nemcsak a szem felfogó munkája nehezebb itt, hanem a látott beszédmozgási benyomások is nagyobb igényt támasztanak az elme értelmező képességével szemben, mint a beszédhallási benyomások. A megérteni akarás szükséges a siketnél, amikor a hallónak — akarva nem akarva — értenie kell. A lehetővé vált megértés, vagy pszihikai

történés, azután azonban hallónál is, a siketnél is már teljesen a beszélő szándéka szerint alakul, és ez az alakulás az ő korlátaít csakis a beszédbelileg befolyásolt egyén rezonálási készségének korlátaiban találja.

IV. A siket gyermek beszédfejlődése nélkülözhetetlen támaszt talál az írás-olvasásban, mint a beszédintenciónak, illetőleg az értelmes beszédhangzási folyamatnak állandóan megmaradó grafikai szimbolumaiban. Saját megszólaltatási tapasztalataim szerint az írás-olvasás támasza nélkül is tanítható beszélni a siket. Az általam vezetett osztályban az első év 15. hetéig, karácsonyig, az írás-olvasás messze mögötte kullogott növendékeim beszédbeli tevékenységének éspedig tisztán a gépies másolás formájában. De amint párhuzamos együttfejlődését tudtam biztosítani mindkét készségnek, a beszédmegértési folyamatok már határozottabb és gyorsabb lefolyásúakká váltak és ezzel a beszédbeli előrehaladás is nagyobb lendületet nyert.

a) Az írás feladata az amúgy is vizuális típusú, valamint az általános motorizmusban és a kézügyességben fejlett siketeknél nem okoz valami nagy megerőltetést. A 6—7 éves újonc növendékeimnél teljesen mellőzhettem a Csáky—Jovicza-féle írási előgyakorlatokat. Az új írásmozgási elemek külön elsajátíttatása után, anélkül, hogy a betűismertetésre gondot fordítottam volna, egyszerűen lemásoltattam a közvetített beszédautomatizmusok globális grafikai képeit.

b) Az íratás-olvasatás is teljesen a globális ráhatás útján történt. Már a legelső beszédautomatizmus írott szimbolumát egyszerűen ingernek tekintettem az illető beszédautomatizmus kiváltására. A globális íratással és olvasatással és a teljes gépiesen végeztetett betűkírákással növendékeim legjobbjai már iskolázásuk harmadik hetében maguktól megismerték a már előfordult betűket; a 15. hét felé pedig két növendék kivételével mindenki teljesen önállóan írta le az új beszédbeli teljesítményeket is.

Az olvasási teljesítmények formális normájaként azonban kezdetől fogva azzal a követelménnyel léptem fel, hogy az írott szimbolumra úgy reagáljanak, mintha szájról-olvasás után reagálnának, vagy önállóan beszélnének. Mindig megköveteltem, hogy folyékonyan, gyorsan és lendületesen, az összes beszédmozgási elemek kifejezettsége mellett értelmesen és az általános beszédszokásnak megfelelően, a halló fülre kellemesen olvassanak.

V. Nem tudom kell-e mondanom, hogy a növendékek természetes életteli beszédszükségeinek kielégítésére alapított megszólaltatási eljárással, bármilyen kimeríthetetlen mennyiségű és rendszerességgel előbugyogó feladatáramot is szolgáltatson az, előbb-utóbb, négy-öt év alatt teljesen kialakult beszédszokást kell közvetítenünk. Ennyi idő alatt a szubjektív beszédszükségletnek ki kell, hogy apadjon, az új feladatokat illetőleg. A következőes és beszédpedagógiai ésszerűséggel végzett munka csodákat művel és 4—5 év alatt a köznapi életet szolgáló beszédszokásnak ki kell, hogy alakuljon. Az úgynevezett szubjektív beszédszükségletek kielégítésének szakával a beszédfejlődés azonban nem záródik még le sem a halló gyermeknél, sem a siketnél.

Főntebb azt láttuk, hogy a beszélés olyan technika, amellyel nemcsak az idegen pszihét, hanem saját lelkünket is formáljuk. A beszéd-szimbolumok saját pszihénk felépítésének, szellemi életünk fejlesztésének, tudattartalmaink magasabb organizálódásának nélkülözhetet-

len eszközei. A köznapi beszéd szokás mellett tehát a szellemi fejlődést szolgáló beszéd szükséglet kiegészítésére is képesíteni kell a siketet, az általam objektív természetűnek mondott beszédfejlődés: a számtan, az olvasás, a hittan, és az egyes reáliák tanítása kapcsán. A siket gyermeknek olyan mérvű beszéd-készséget kell biztosítani, amely az államközösség által minden polgára számára biztosított általános kultúra közvetítésére, hordozására, megrögzítésére szükséges, elégséges.

VI. A beszélés pszichológiai és bio-szociális működésének teljes megismerésére alapított, a vonatkozó rokon- és segédtudományokkal teljes összhangzásban lévő, a természetes beszédfejlődés törvényszerűségeinek és szükséges külső tényezőinek biztosítására törekvő, valamint a siket növendék vonatkozó természetes tendenciáit tekintetbe vévő, tudományos rendszerbe foglalt beszédpedagógiánk tanításai nyomán fakadt beszédpedagógiai gyakorlatom eredményeinek bemutatása volna még hátra. Az osztályomat kellene most bemutatnom. Ezt a nehézkes tehnikát kerülendő, meghívom a jelenlevőket, akik még nem látták, hogy tekintsék meg azt, a tanítási idő alatt.

Egyelőre számszerű adatokkal ismertetem eredményeimet.

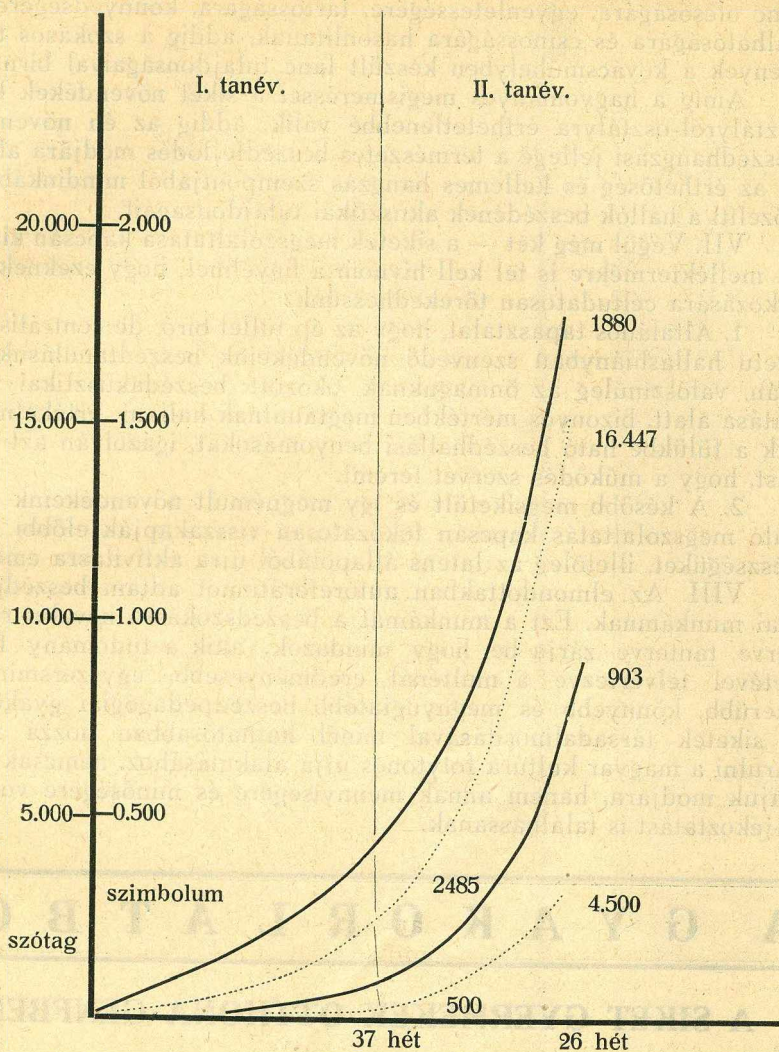
A tanterv értelmében, a hagyományos szakismeretekkel az első évben 200 szót és az azokból alkotható néhány mondatot szoktak tanítani. Ez a 200 szó és néhány mondat a legritkább esetben képvisel 500 szótagnál többet olyan beszédanyagból, amely bizonyos mérvű beszédtehnikát jelent ugyan, de olyan beszéd-készségnek nem vehető, amelyre a második évben építeni lehetne.

Ezzel szemben ugyancsak képesség és kor szerint első osztályos növendékanyaggal, — 11 fiúval — már más, a modern tudományok világánál igazolt beszédpedagógiai megismerés birtokában, az 1928/29. tanévben 10 havi szorgalmi idő alatt, 436 életteli, a köznapi beszéd szokásnak teljesen megfelelő beszédautomatizmust közvetíthettem. Ez a beszédanyag 2485 szótagot képviselt. Egy beszédautomatizmusra tehát 5.7 szótag esett.

Eltekintve most a beszédanyag minőségbeli különbségétől, a nagyobb megismerésből fakadó munkaeredmény — tehát az első évben — ötször nagyobb a szokásosnál.

A második év munkája az első évben megkezdett pályák irányában tör előre továbbra is. Ez évben husvétig végzett 1400 szimbolum 13962 szótagot képvisel. Egy automatizmus tehát átlag 9.7 szótagot képvisel. Az első osztály számaival egybevetve, husvétig 1880 szimbolum áll előttünk 16447 szótaggal. A párhuzamos osztályok ezzel szemben csakis az első osztályban megkezdett irányban haladhatnak előre. Egy vidéki második osztály első-második osztályos beszédanyaga husvétig 903 szimbolumot tesz ki 4500 szótagszámban. A szimbolumok számát illetőleg tehát kétszeres, a szótagszámot illetőleg pedig majdnem négyszeres eredményét mutattam fel a szokásosnak. Mértékegységül mennyiségi szempontból a szótagszámot kell tekintenünk. A kétféle eredmény között felmerült minőségi különbségre a tanulmányban alább mutatunk rá.

A beszédpedagógiai megismerés gyakorlati hatása az első két tanévben, összehasonlítva a szokásos beszéd-tanítás első és második osztályos eredményeivel:

Az eredményekben való ez a feltűnő különbség, amelyet az előbbi táblázat görbéi juttatnak kifejezésre, azt is jelenti, hogy az én növendékeim az állam részéről rájuk fordított anyagi áldozatot nagyobb beszédpedagógiai eredményre váltották fel, mint az általában történni szokott, hogy a nagyobb szaktudás a legrealisabb gyakorlati érték.

Meg kell jegyezmem, hogy a görbe a négyszeresen-ötszörösen nagyobb beszédszervi gyakorlottság mellett csak a beszédmegértési küszöb határát jelzi, amelynek keretében alakulhat csak ki a beszédhasználat küszöbe. Nagyobb beszédmegértési küszöbön belül nagyobb, terjedelmesebb és életteljesebb beszédszakás alakul ki, mint egy szűkebben belül.

Beszédpedagógiai eredményeim, ha most azokat mint gazdasági értékeket tekintem, nem képviselnek ezüst árút, ezüst láncot, mint amilyen a halló gyermek ezüst csengésű beszéde. Vasláncot produkáltam én is, mint a hasonló fokú növendékcsoporthat vezető többi kartársaim, de amíg az én teljesítményeim a mérnöki tudománnyal előállott gyári

lánc olcsóságára, egyenletességére, tartósságára, könnyedségére, használhatóságára és csínosságára hasonlítanak, addig a szokásos teljesítmények a kovácműhelyben készült lánc tulajdonságaival bírnak.

Amíg a hagyományos megismeréssel a siket növendékek kiejtése osztályról-osztályra érthetlenebbé válik, addig az én növendékeim beszédhangzási jellege a természetes beszédfejlődés módjára alakul ki és az érthetőség és kellemes hangzás szempontjából mindinkább megközelíti a hallók beszédének akusztikai tulajdonságait.

VII. Végül még két — a siketek megszólaltatása kapcsán kialakuló — melléktermékre is fel kell hívnom a figyelmet, hogy ezeknek kibontakozására céltudatosan törekedhessünk.

1. Általános tapasztalat, hogy az ép füllel bíró, de centrális természetű halláshiányban szenvedő növendékeink beszédtanulásuk folyamán, valószínűleg az önmaguknak okozott beszédakusztikai ingerek hatása alatt, bizonyos mértékben megtanulnak hallani: értékelni tanulják a fülükbe ható beszédhallási benyomásokat, igazolván azt az állítást, hogy a működés szerves teremt.

2. A később megsiketült és így megnémult növendékeink az újravaló megszólaltatás kapcsán fokozatosan visszakapják előbbi beszéd-készségüket, illetőleg az latens állapotából újra aktivitásra emelkedik.

VIII. Az elmondottakban autőreferátumot adtam beszédpedagógiai munkámnak. Ezt a munkámat a beszédszokásra nevelés részletes terve, tanterve zárja be, hogy mindazok, akik a tudomány fegyverzetével felvértezve a múlténál eredményesebb, egyszersmind észszerűbb, könnyebb és megnyugtatóbb beszédpedagógiai gyakorlattal, a siketek társadalmosításával minél hathatósabban hozzá akarnak járulni a magyar kultúra folytonos újjá alakulásához, nemcsak a munkájuk módjára, hanem annak mennyiségére és minőségére vonatkozó tájékoztatást is találhassanak.

A G Y A K O R L A T B Ó L.

A SIKET GYERMEKEK OTTHONA GENFBEN.*)

Új hangok egyik siketnéma-intézet értesítőjében.

Változatos és tevékeny élet folyik a munka megkezdése óta: számtalan megbeszélés és utánjárás, az alapszabálynak, a belső rendnek, a kötelességek sorozatának felülvizsgálata, hurcolkodás, elhelyezkedés, bevásárlás, az új növendékek megvizsgálása, végül a személyzet kiegészítése.

Nagy munka szeptemberben mindegyik növendékünk napjának beosztása, beleillesztésük az új életbe, itt az új épületben, ahol minden szokást most kell megteremteni. *Fölveszünk bennlakóakt, bejárókat, félbennlakókat, nagyokat, kicsiket, leányokat, fiúkat, olyanokat, akik születésük óta siketek, olyanokat, akik siketté lettek, nagyothallókat; igen változatos család ez, de azért nagyon egységes, minden tagja megtanulta, hogy szeretnie kell a másikat és hogy segíteniök kell egymá-*

*) Lásd: „L' Educateur” 1930. évi (66.) évf. 19. (októberi) számában. Kiadó Payot et C. Genève.

son. Minden gyermeknek megvan a maga kis napi munkája, ez kezdeményezésre serkenti, felébreszti felelősségérzését, azt a kellemes tudatot kelti benne, hogy hasznára van és hogy hozzá tartozik a családhoz.

Két hét alatt a rendes kerékvágásba lehet hozni őket és meg lehet tanítani nekik a fegyelem legegyszerűbb szabályait. Milyen öröm, hogy a múlt év tépelődései után kedvünkre jól érezhetjük magunkat egy olyan villában, mely szükségleteinknek teljesen megfelel, hogy láthatjuk kicsinyeink ugrándozását a zöldben, *szép napokon még étkezésük és tanulásuk is a szabadban folyik*. Az „Otthon” csendes fekvése, a gyermekek cselekvési szabadsága, rendszeres és változatos foglalkozásaik együttesen alakítják át lassanként növendékeinket. Arcuk felvidul, mozdulataik kevésbé ügyetlenek és kevésbé merevek, álmuk nyugodtabb. Több olyan gyermek, aki véznán érkezett hozzánk, megerősödését a tápláló ételeknek és az egészségi szempontból szigorú tisztaságnak köszönheti. Örömmel vehetjük észre a munka iránti buzgalmat és megfigyelőképességüket, ezek segítik megkönnyíteni a tanulást.

Arra törekszünk, hogy állandó kapcsolatot tartsunk fenn növendékeink szüleivel. Mindenfajta tanításban hasznos az *iskola és a család együttműködése, de nélkülözhetetlen, ha a siket gyermek teljes kifejlődését akarjuk elérni*.

Azon vagyunk, hogy a növendékek szoros kapcsolatban maradjanak családjukkal; ünnepnapokon megkönnyítjük nekik, hogy látogatásokat tehessenek, vagy vendégeket fogadhassanak. Fokozzák a külvilág életével való kapcsolatot: séták, vendég hívások, muzeumok és kiállítások látogatása; mindez szélesíti kis növendékeink látókörét, ösztönzi őket a művelődésre.

A mi elemi iskolás-korú, siket és félsiket növendékeinknek megengedik, hogy az állami elemi iskola osztályaiban egyes órákra — nevezetesen: testgyakorlásra, rajzra, kézimunkára, háztartási gyakorlatra — bejárhassanak. Testi foglalkozásuk miatt egyedül nem közlekedhetnek; ez munkatöbbletet jelent annak az alkalmazottunknak, akit a kísérlettel megbízunk: de olyan jótékony hatásúak ezek az órák, főleg a nemes verseny miatt, hogy meg kell maradnunk mellettük.

Ismét másféle formáját nyújtják a külvilággal való összeköttetésnek a mi jótékony hölgy-segítőtársaink, akik hetenként rendszeresen egy, vagy két órát áldoznak nekünk. Ellenőrzik a délutáni órákban a kézimunkát és gyakoroltatják az ajakról való leolvastatást. Már a legfiatalabb kortól kezdve hozzá kell szoknia a siket gyermeknek a különféle kiejtési módokhoz, hogy később képes legyen leolvasni a beszédet mindenféle szájról.

1929-ben, az első negyedévben, érdekes kísérlet volt a ritmika bevezetése az alsó és középső fokozatban, mind a siketeknél, mind a félsiketeknél. Reméljük, hogy ezzel az eszközzel több könnyedségre szoktatjuk a kicsiket, fejlődésükben több összhang lesz, sőt beszédük is javulni fog a ritmika által, ha már előzetesen eléggé meggazdagodott.

Multkor a rádió néhány felejthetetlenül kedves percet szerzett nekünk. Két, eddig örökös csendben merült gyermek, az egyik 9. a másik 12 éves, bizalmatlanul vette fel a hallgatót, láttuk, amint arcuk életükben az első felfogott hang hallatára boldogan felderült, feledhetetlen látvány volt. Siketeink közül legtöbben hallják és élvezik a rádiót. Az előbb említett két gyermek rövid idő óta érzékeli a fülük mellett kiáltott természetes hangot is.

Siketnémáinknál egyik esetben segít az orvosi kezelés, másik esetben csak némi reményük van. Harmadik esetben kimutathatóan jótékony hatással van a pedagógiai foglalkozás. Míg szeptemberben az egyik 6 éves siketnéma csak időközönként hallott meg valamit, most meg tud különböztetni bizonyos számú hangot, ha hangosan ejtik ki a füle mellett.

Az otthon megnagyobbítása óta a nagyothallók száma aránylag növekedett. Két esetben fokozatosan növekedő siketségről van szó. Ezzel szemben többen megtanulták, hogyan használhatják a legjobban megmaradt hallásukat.

A beszéd tanításának új módszere teljes megelégedésünkre szolgál. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy eszerint a vonzó és a gyermeki lélek ismeretén alapuló módszer szerint, a siket gyermek megkezdheti, sőt, kell is hogy megkezdje a tanulást már 3 éves korában. Ez be van bizonyítva; a gyermekre nézve a legjobb, ha ebben a korban elviszik az óvodába. Az első évek becsesek. A siket gyermek, ha magára hagyják, érzéketlenné és lázadózóvá lesz; helyes vezetés mellett maga is észreveszi ideges állapotának javulását. A gyermek első éveiben könnyen alkalmazkodik, de ez a képessége idővel eltompul; előbb mintegy játszva tanul meg olyan dolgokat, melyekhez később valóságos erőfeszítés kell. Az első gyermekkor a jellem kifejlődésének ideje, különösen kényes kor ez a fiatal siketeknél.

Egészen kis bennlakókat és bejárókat is felveszünk, van számukra az Otthonban is külön tanítás. Genfben az iskola előtti tanulás minden kis siket számára hozzáférhető. Nagyon örülnénk, ha ezeket a dolgokat mindenki ismerné, így könnyen segíthetnénk ezeken a kis fogyatékosokon, akkor, amikor ez rájuk nézve a leghasznosabb, ránk nézve pedig a legbátorítóbb.

Szeretnénk számotadni az érdeklődés mindazon jeléről, mely törekvésünket kíséri. Ez, sajnos, lehetetlen. Minden barátunk, sokan ezek közül növendékeink szülei, legyenek meggyőződve, hogy nem felejtjük el egyetlen törekvésüket sem; buzgó jóakaratauk már megvígasztalt minket sok nehéz időben.

Franciából fordította: *Éltes Emilia.*

FONOMIMIKA A VAKOK ISKOLAIBAN.

E címen írt *Kirschenheuter* Ferenc igen érdekes tanulmányt a „Siketnémák és Vakok Oktatásügye” mult évi 1—4. számaiban.

Amint őt megkapta és visszaemlékezette 27 év előtti törekvésére egy szeminárium gyakorlat olvasása, melyre a „Magyar Gyógypedagógia” 1928. évi 1—2. számában bukkant; hol is az van közölve, hogy egyik gyógypedagógiai hallgató a braillebetűk tanítását *Montessori, Decroly, Descoedres* által, a látó gyermekek részére lefektetett elvek alkalmazásával próbálja megoldani; — engem meg az lepett meg, mikor *Kirschenheuter* azt kérdezi, hogy az ő említett kísérletezései után: „Volt-e ugyan nálunk valakire hatással a fonomimika s ha igen, mennyit, mit értékesített belőle?” — Erre én is egy kérdéssel felelek, hogy az ő utána következő esztendőben ugyan hozzáfoghatott-e valaki is a vakok írás-olvasásának a tanításához a régi eljárásokkal, mikor úgy a fonomimika, mint az újabban kitermelődött törekvések közül számos mód adódik, hogy a vakokat olvasás és írásukra könnyebben, játékosan, úgyszólván észrevétlenül vezessük rá. Bizton hiszem, hogy rajtunk kívül több kollégánk is foglalkozott e kérdéssel — s talán voltak és vannak is figyelemre méltó eredmények e téren. Érdekes és hasznos lenne, ha ezek egymásután napvilágra kerülnének; mert igaz az: „Hogy, hogyan, mily módon kell vakokat tanítani, arról vajmi ritkán olvasunk valamit magyar nyelven.”

Most pedig *Kirschenheuter* közleményéhez szólva, majd közlöm az általam alkalmazott eljárást.

Eljárásomhoz, részben szintén a fonomimika adta az impulzust. Tizenöt éven át ezzel tanítottam éperzékű normálisokat, gyengekéteket. Már a kezdet kezdetén együtt örültem a szerzőjével a módszer nagyszerűségének, — de gyakorlat közben módosítottam egyéni ízlésem szerint; többek közt már ott elejtettem a mimikai jelek forszírozását, — s mikor a vakoknál kezdtem tanítani, itt még szükség-telenebbnek találtam azt. A — miértet — majd később adom meg.

Rátermettt pedagógus kezében minden módszer jó, de minden módszernél jobb az, melyet hosszas alkalmazás után átszűrt a lelkén s azt egészen a sajátjának érzi. Az ilyen módszerrel adhat hangulatot, lendületet, ezzel tudja magával ragadni a gyermeket és észrevétlenül könnyedséggel az ismeretek sokaságát nyújtani anélkül, hogy a tanítvány a munka fáradságát érezné.

Kirschenheuter így tanított. Tanításait élvezet volt hallgatni, mert ő saját gyönyörködtesére is dolgozott, — de úgy, hogy befektetett munkáját kamatosul tovább vitték tanítványai s igen hasznos élményekkel távoztak el azok, kik őt hallgatták.

Vegyük ezek után sorba a dolgokat.

Kirschenheuter által leírt „*Vezérlőgondolatok*“-kal teljesen egyetérték. Azzal a kérdéssel is egy vagyok, hogy: „*Szükséges-e a módszer a vakok oktatásában.*” Igen, szükséges volt más módszer az ő korában használatos helyett, szükség érzéséből alkalmaztam én is a saját eljárásomat.

Tovább haladva leírja, hogy „*Hogyan alakult a módszer a vak gyermek egyéniségéhez.*” — Itt már egy kissé meg kell állnom, mert én nem láttam mindenben úgy a dolgot, mint ő.

Kirschenheuter ebben ezt írja: „Miután a hangokat és betűket a tárgyhoz fűződő meséből fejlesztjük, természetes, hogy a tárgyakat érzékeltetnünk kell. Minden új lecke tehát egy kis mesével kapcsolatos érzékeltető oktatással kezdődik. Mit érzékeltessünk és milyen meséből fejlesszük a hangot és a jelet? Az éperzékűek oktatásának ez nem okoz gondot, — írja tovább — mert főcéljuk, hogy a hangot kifejtsék, de hogy a beszélgetés, a mese tárgya, vagy a kifejtett hang mozdulatjele a betűhöz hasonlítson, arra ők, holott ez sokkal könnyebb volna nekik, mint nekünk, ritkán fordítanak gondot, sőt — szerintük minél kevesebb a két tárgy (a mesetárgy, avagy mozdulatjel és betű) között a hasonlat, annál inkább tetszik, mert a gyermek képzelőerejét annál nagyobb mértékben foglalkoztatja.”

Kirschenheuter a vak gyermekek képzelő-erejére nem mer ennyit bízni, nem meri szabadjára engedni, mint a látóknál teszik. — Nagyon fontosnak tartja, hogy meglegyen a hasonlatosság a mese tárgya, az ebből kifejtett hang mozdulatjele és betű alakja között. Ő észrevette ugyan ennek a nehézkes voltát, de ennek dacára a közölt eljárásával oldotta meg a dolgot. Észrevettem én is e dolog nehézkességét s épp ez hozta magával, hogy több szempontból eltért az eljárásom az övétől. Ugyanis:

- 1.) A vak gyermek fantáziájára én többet merek bízni, mint ő.
- 2.) A három kívánalomban (mese tárgya, az ebből kifejtett hang mozdulatjele és betű alakja között) nem tartottam feltétlen fontosnak a legtökéletesebb hasonlóságot. Ez a látóknál sem feltétlen szükséges, mert sem ott, de még inkább a vakoknál nem érhető el ideálisan; épp ezért a legtöbb esetben másként oldottam meg a kérdést.
- 3.) A mozdulatjelek feltétlen forszírozását nem tartottam fontosnak sem a látóknál, sem nálunk. Csak kísérletként maradt meg.

Miért állítom ezeket?

1.) Igaz ugyan, hogy a vak gyermekeink „gyér anyagú” képzetvilágában kell mozognunk; de velők foglalkozva, fantáziájuk csapongásán igen sokszor mégis meglepődünk. Épp oly bohókás, kedves az, mint a látó gyerekeké. — Gondoljunk a mi gyermekkorunkra, mily lehetetlen tulajdonságokkal ruháztunk fel egyes tárgyakat, dolgokat. Nem akarok közhasználati példákra hivatkozni, de gondoljon csak mindenki saját ebéli emlékeire. A legkedvesebb, legmeghatóbb, feledhetetlen emlékek ezek. Mint ahogy mi repültünk a mese, a képzelet szárnyán nevetségesen hihetetlen régiókba, boldogan valóságának almodni mindent; oly nagyon könnyű a mi kis vakjainkat is ezen az álomszekéren röpiteni, kik épp a legdrágább érzékszerv hiánya miatt úgy vágnak oda, hol szerencsésebb látótársaikat jární vélik. Bármily gyér anyagú, a valóságtól bármennyire elütő legyen is vak növendékeink képzetvilága, fel tudjuk azt használni nagyon jól. Nem a valóság a fontos itt, itt játék kell, mese kell, itt nem kell aprólékoskodni, itt az a fontos, hogy a hang képét minél könnyebben és mielőbb megtanulja érzéklni a betűben. Ezzel azonban nem azt akarom mondani, hogy a leghetlenebb dolgot is a mesém központjába tudnám állítani.

2.) *Kirschenheuter* azt írja: „Mit szólna a mi vak gyermekünk ahhoz, ha a V betűt a gőzös kéményével hasonlítanók össze, mint a látók teszik.” Teljesen igaza

van, amint tovább írja: „A tapintási észleleteken nevelődött lélek a térbeli alakok lényegét nem azokban a jelekben és vonalakban keresi és ismeri meg, melyekben azokat a fény és színekben nevelődött lélek látja.” — Az általam már említett nehézséget épp ez a körülmény adta meg, mert bizony, igen nehéz feladat, hogy az érzékelendő mesetárgy, az ebből kifejtendő hang mozdulatjele s a betű alakja közötti hasonlóság a vakok tapintással való érzékelése alapján, a látók optikai benyomásaihoz mérve megközelítőleg is sikerülhessen. Nehézségekkel találkozunk *Kirschenheuter* ez irányú törekvésinél is. — ezt ő maga is elmeleti — s hogy ennek dacára eredménnyel tudott dolgozni; igazolást nyert az én elgondolásom, hogy nem is oly fontos a nagy hasonlatosság e hármas kérdésben. Röpíti a mese nyomában kelt hangulat a vak gyermeket is, még jobban talán, mint a látót; mert bizonyos, hogy csak azzal a nagyon élénk vakgyermeki fantáziával lehetett elérni, hogy az általuk mintázott, majd az asztaluk lapjához tapasztott alakban a kacsa csőréhez való hasonlóságot érzékeli, mely szénytítva így hápog: Á—Á—Á. — Lehet, hogy annak tűnik, de én még azt sem tartanám lehetetlennek, hogy a V-ét, az említett vonat kéménnyel kapcsolatban — a lehetetlennek tűnő beállítás dacára is — levezessem a vakoknál. Pl.: Vonatozást játszva, utánozzuk a gőzös kéményéből kilöködő füst hangját. Majd a játék végeztével ezt mondom: — Gyerekek, csináljuk meg plasztilínból a gőzös kéményének két oldalát! Csináljatok két egyforma rövid rudacskákat! Tegyétek magatok elé és ragasszátok össze a rudacskákat alsó végét! A felső végét egy kissé húzzátok szét! Most tapasszátok a padotokhoz! Nyúljatok a mutató újatokkal fölülről a kéménybe! Hogy is löködik ki a füst a gőzös kéményéből? —V—V—V. stb.

Nehogy félre értessem, én sem tartom ezt jónak, mert mindenféleképpen rossz a füst kilöködéséhez hasonlítva kifejtetni a V hangoztatását. Sok jobb megoldás található ennél, azt azonban állítom, hogy ezzel sem volna lehetetlen; mert gondoljunk vissza arra, mit, mivel fel nem ruháztunk volna gyermekkorunkban, s amit játszva megalkottunk vagy elképzeltünk, azt többre becsültük, mint a valót, jobban is szeretjük minden másnál. A vak gyermek is így van ezzel.

Mivel úgy találtam, hogy legtöbb esetben nem vehettem olyan tárgykörből a meséimet, hogy az az érzékelés szempontjából a hármas kívánalomnak megfelelőhessen, ezért azok témáinak megválasztásánál szabadabban mozgottam. Ha azonban a hármas kívánalom levezetésére jó alkalom adódott s a tárgy érzékelés munkámat elősegítette, azt felhasználtam. Az is előfordult egyszer-máskor, hogy olyan alkalmoszerzők merültek fel, melyek magukkal hozták a mese tárgyát, ezt növénydéimmel rögtön kiszíneztettem s a saját előkészületemet félretettem. A legfőbb szempontom mindenkor az volt, hogy a tiszta hangoztatás meséim témáiból levezethető legyen. E vázolt eljárásommal időt is nyertem, mert több olyan érzékeltetés vált szükségtelemmé, mely a hasonlóság érzetének keltése szempontjából úgyis csak erőltetett lett volna. Az élénken előadott, játékos mesén kívül nagyban elősegítette az eredményes keresztül vitelét az eljárásomnak, a hozzá kapcsolt munka. Nagyon is igaz, hogy ez erősíti, állandósítja a vak képzet és eszme társítását. Az ezzel járó fáradozás értékét a vakokra nézve épp oly sokra becsülöm, mint *Kirschenheuter*. Én nem elégedtem meg azonban csak az egyszerűbb betűalakok mintázásának a megkísérlésével, hanem azon betűknél is, melyeknek mintázása komplikált voltuk miatt növénydéimmel keresztül vihetetlen volt, kerestem áthidaló megoldást. A talpas ónbetű alakokat vékonyra nyújtott plasztelinszalakkal borítottam be. Sok értékét láttam ennek a munkának. Ezt megelőzően egyik gyakorlatunk tárgyát az képezte, hogy az ónbetűk tömegéből a már megismert azonosakat kiválogattam és egymásra rakattam.

Rövidesen leírom egy-két mesémet:

Fej fölött összekulcsolt kezekkel ásitozva, az illetlen gyermek „á” — „á” — „á” ásitó hangját az Á betű képevel; — a vastag férfi hang ásitásának az „a” ásitóhangját, az A betű képevel hoztam kapcsolatba. (Betű érzékelése alkalmával már a balkéz fölfelé emelése is elegendő volt.) — Ilike nevetésével, mikor egyik ujjacsckáját az ajka elé tette az „i” hangot hallatta, ujjacsckája az I betűre emlékeztet. Az apa csodálkozó „ó” hangjában. kerekre nyitott ajkuk érzékelésével, az Ó betű kerek képe emlékeztet. — Az E betűben, a beszélni még nem tudó Emike baba, enni akaró szájacskáját érzékelték; E—E—E hangoztatásával, az É betűben pedig, az Évike baba éhségért kiáltozó szájacskáját érzékelték: É—É—É hangoztatásával, mindkettőnél középpött a babák nyelvcskéjét tapintották. A H, nálam is a hintázás utáni lihegés volt. A Z, a fák galyának a zizegése. A T, a tik-takozó óra kalapácsának ütése volt, stb., stb. A betűknek nevet is adtunk: Ásitásbetű, Ilike, Emike, Évike, hintabetű, zúgóbetű, tik-takbetű stb.

Tíz, tizenöt hangnak, illetve betűalaknak az ismertetése után a dolog úgyszólván magától ment. Nagyban elősegítette ezt, — *Kirschenheuter* által is említett azon körülmény, hogy növénydeink internátusban laknak, hol a rendszeres gyakorlásra

ráutaltatnak s mivel kevesebbet mozognak mint a látók, unalomból is sokat gyakorolnak egymás között, — innen van aztán az, hogy egyik hang után magukkal hozzák a másik ismeretét. Én nem állítottam fel azt a tilalmat, hogy növendékeimmel az óráim kívül senkinek sem szabad foglalkozni — sőt, az ügyesebbekkel, okosabbakkal nagyobbakkal való beszélgetés, érdeklődés és játék közben sok minden ragadt rájuk, melyekből sokkal több hasznost láttam, mint károst, midőn az így magokkal hozott ismereteiket korrigáltam. Már az osztály keretén belül is kijelölök minden gyengébb növendék mellé egy erősebbet állandó és felelős segítőtársul.

3.) A mozdulatjelekkel kísért hangoztatásnak a hasznát a látók tanításával kapcsolatban sok esetben tapasztaltam, de hátrányával is találkoztam. Szigorú keresztülvitelének, mint említettem is, sehol sem voltam híve. Ugyanis már az éperzékű tanításakor több esetben tapasztaltam, hogy a betű képe, illetve a hang közötti kapcsolatot nem a mozdulatjelek hozták magukkal, hanem egyiknél a mesére való utalással sikerült, másiknál pedig a rajzra, az optikai képre való emlékeztetéssel, vagy magának a rajznak újbóli szemléltetésével sikerült az. — Különösen az éperzékű gyengethetségű növendékeimnél voltak nagyobb számban ilyen megfigyeléseim, mikoris érdekesen alakult ki a látásra, hallásra, vagy az izomzészre reagálók csoportja. Erre ma már a gyengethetségük oktatásánál nagyon sok figyelmet fordítanak s igen értékes módszerek vannak gyakorlatban, melyek a mi figyelmünket sem kerülhetik el, eljárásomra a fonomimikán kívül ezek is hatással voltak. Úgy tudom, hogy az elemi iskolai oktatóknál is előtérbe kerülnek ezek a kérdések. A fonomimikai Ábécés könyvek is egészen mások már. A Tomcsányi-féle mozdulatjeleket illusztráló könyvecske rég félre van téve. Ma már minden ismeretendő betű felett a mese illusztrálása dominál élénk színekben, ötletesen megrajzolva. Jobbára az a felfogás alakul ki, hogy a mozdulatjelek feltétlen keresztülvitelét nem kell szorgalmazni minden növendékkel, nagyobb a szerepe az optikai és akusztikai benyomásoknak. Az ellenvetések dacára én magam is azt tartottam, hogy a mozdulatjel egynehány hangkapcsolásának a sikere után elveszti a jelentőségét a látóknál is. Túl szorgalmazása esetén pedig a későbbi folyékony olvasást a reflexzerű mozdulatok leküzdése hátráltatja.

Nézzük ezek után a vak gyermekeket. — A mozdulatjelekkel kapcsolatban csak izomzészre van, a mozgás optikai képe hiányzik, hiányzik az azzal együtt járó mimikának a látási képe, tehát a vakra nézve a módszernek épp a legérdekesebb része vesz el. A látó gyermekeknek, ha szó nélkül előmutatom a mozdulatjelt, — utánozva; — kapcsolódik a mese képe, a mese, a hang, a hangképe; vagy szó nélkül szemléltetem a mese színes képét; kapcsolódik a mese, a jel, a hang és annak képe. A vakra nézve ezek az előnyök elvesztek. Ez adja pedig meg a módszer nagy előnyeit: az élénkséget, hangulatot és a dolog gyors levezetését, értékét. Nézzük meg mennyi értékű, ami a vakra nézve megmaradt. A vakoknál a mozdulatjel, — mivel azt nem látja, csak magán érzi, hogy véghez viszi, — egyénenként más és más értékkel bír s e miatt a megfigyelésnek igen érdekes tárgyát képezheti. Kérdéssé válhatik ugyanis, hogy mennyi köze van a mozdulatjelnek a vaknál a kapcsolatok felidézésében, — mert növendékeinknél, begyakorlás alkalmával nem előmutatással, hanem a *mese tárgyát érintve*, szóbeli körülírással tudunk legrövidebben érdeklődni a mozdulatjel után. Ha pedig csak a mese tárgyát érintve történhet az érdeklődésem, akkor tényleg problematikus, hogy volt-e, mennyiben volt köze a kapcsolatok felidézéséhez a mozdulatjelnek s egyáltalán van-e rá szükség. Lehet ugyan a mozdulatjel után a mesetárgy érintése nélkül is még hosszadalmasabb körülírással érdeklődni. Lehet úgy is, ha egyénenként magam elé hívom a növendéket és minden szó nélkül érzékeltetem az én mozdulatjeletem, vagy érzékeltetem a betűalakot s erre kívánom a mozdulatjel végrehajtását. Ez utóbb említett módokon való bibelődés a dologgal azonban nagyon sok időt vesz igénybe s szerintem kevés gyakorlati értékkel bír. Szükség esetén én csak a mesére emlékeztettem a növendéket s ha ezzel kapcsolatban használta a mozdulatjelt, ráhagytam; ha elhagyta, nem követeltem, hisz nem volt szüksége rá. A vak növendékekre az nincs hatással, ha az egyik végzi a mozdulatjelet, a másik nem. A mozdulatjelek értékét a vakoknál már a fent közöltek miatt is kétesnek tartottam, csak kísérletezés céljából próbálkoztam velök. Nem engedtem, hogy túlságosan beidegezzék. Két hangnak szóvá való összekapcsolásakor, — mikor még betű használatról nincsen szó — egyeseknél volt talán jelentősége, de ezt nem találtam annyinak, hogy a mozdulatjelek több oldalú érzékeltetésére sok időt szenteljek. Megerősített ebben az a tapasztalat is, hogy az olvasás elsajátítását a nagyon begyakorolt mozdulatjelek gátolták. Erről még később is lesz szó.

Nem vonom kétségbe a mozdulatok és mozgások utánzásának a nagy nevelőértékét a vakok szempontjából, de ezek a mozgások arra nem alkalmasak, hogy a felvethető kívánalmakat e téren előmozdítsák és időnk sincs itt arra, hogy ez intenzíven történjék. Ennek előkészítése más órák tárgyaiba jobban beilleszthető.

A hangok összekapcsolása, olvasástanítás. A hangok összekapcsolására jóval hamarabb, hat, nyolc magánhangzó és három, négy mássalhangzó ismertetése után áttértem. Az összekapcsolásnál az eljárásom azonos volt a Kirschenheuteréval. Pl.: a „hó” olvasásakor azt mondom a gyermeknek, hogy az első betű érzékelésekor ne mondja ki a hangot, csak a beszédszervét igyekezzék úgy előkészíteni, hogy a következő betű érzékelésekor mindkettőt egymásután ejtve mondja ki, — mikor tapsolok.

Tehát: Hogyan lihegett a kis lány a hintázás után? Előkészíti a beszédszervét a „h” kiejtésére. Most rögtön mond utána, hogyan csodálkozott a bácsi! „ó” Mit mondtál? Mikor esik a hó? stb. Ily értelemben gyakorolom a többi két hangból álló szavakat. Eleinte minden növendékkel külön, majd együttesen gyakoroljuk. Ezek kellő gyakorlása után áttértem a szavaknak ónbetűikkel való kirakására. (Az ónbetűt minden gyermek sorba rakja maga előtt a padon.) Például: Gyermekek! Tanultunk már ezekről a szavakról: hó, tó, át, ál stb. Most próbáljuk meg ezeket ónbetűikkel kirakni. Azt mondom: tó. Melyik betűnek a hangját ejtettük ki először? Keressétek ki a többi közül! Melyik hangot ejtettük ki utána? Keressétek ki és tegyétek az ó betűt a t után! Mit raktatok ki, vagy írtatok le? TÓ, stb. Az ily módon kirakott szavak közül többit plasztelinből vagy agyagból elkészítve is kirakatok.

Mikor már a fenti gyakorlatok jól mentek, áttértem a tulajdonképpeni olvasásra; a II. olvasólapra, — hol az előzően gyakorolt szavak vannak kinyomva. Itt már alig van nehézség. Ilyen értelemben haladtunk tovább a hangoztatásokkal, összekapcsolásokkal, kirakásokkal stb. a több hangból álló szavaknál is, melyek a következő olvasólapokon vannak kinyomva, míg nem az Abécés könyvhöz értünk, melyből azután minden fennakadás nélkül olvastak.

Az olvasásnál növendékeim mozdulatjelet egyáltalán nem használnak, ezt csak az összekapcsolás lényegének megértéséig néztem el — mint említettem is már — egyes esetekben. Az olvasás megkezdésekor azonban s begyakorlásának egész ideje alatt nagy szüksége van kis növendékeinknek mindkét kezük újjaira, hogy az olvasandó betűalakokat gyorsan és hibátlanul érzékelni tudják. Nagyon zavarólag hatna, ha a túlságos beidegzés hatása miatt, balkezüket minduntalan elkapkodná. Az ez okozta nehézségre Kirschenheuter is utal. A látó gyermek az olvasandó szöveget szemével követvén, így kezeit a jelek végzésére használhatja. Nálunk azonban a szemre semmi hivatás nem vár, ellenben feltétlen szükség van e fokon mindkét kéz újjainak fürkésző munkájára.

Az írás tanítása.

Az írógép használatának megtanulása, az írási előgyakorlatok s tanult betűk írásának gyakorlása körülbelül a tizedik hétig tart, akkor, fentebb, az ónbetűk kirakásánál már közölt módon kezdem az írógép tűsbetűivel a két, három stb. betűs szavak, majd mondatocskák íratását teljesen azonos felfogással, mint azokat Kirschenheuter leírta. Eltérés nálam annyiban volt, hogy a-b-c sorban helyeztettem el a gépbe a betűket, a régi szokásos módon. A Kirschenheuter által leírt eljárásnak úgy a betűk elhelyezése, mint a közölt írástechnika szempontjából sok előnyét látom, alkalomadtán hasonlóan járok el.

Tanítási eszközeim azonosak. Tanítási tervem a következő volt:

1. hét. Előkészítés a munka megkezdésére.

2—4. hét. Hat, nyolc magánhangzó, három, négy mássalhangzó hangoztatása, jegyeinek érzékeltetése a közölt módon. I. olvasólap betűalakjai. Az írógép ismertetése, írási előgyakorlatok.

5—6. hét. A hangok folytatólagos ismertetése. Két hang összefoglalása szóvá, a betűk használata nélkül, (összetevés, szétbontás) majd a tanult szavaknak ónbetűikkel való kirakása, plasztilinből való mintázása. II., III. olvasólap anyaga. Írási előgyakorlatok folytatólag.

7—9. hét. A hangok folytatólagos ismertetése. A IV., V., VI. olvasólap szavainak elemző hangoztatása betűk használata nélkül, majd a szavak ónbetűvel való kirakása a közölt módon. Az olvasólapok olvasásának, a betűk írásának megkezdése az írógépen.

10. hét. Olvasás az abécés könyvből, az olvasottak íratása.

A fentiekben vázoltam, hogy mennyiben volt eljárásomra a fonomimika is hatással. Kirschenheuter eljárásával összevetve, lényeges különbségek vannak kettőnk felfogása között. A módszerekre vonatkozó felfogásomat s egyben kritikámat már a bevezető soraimban elmondtam. Ennek értelmében nem kritikai szándékból, hanem összehasonlítás céljából adtam közre eljárásomat, semmiesetre sem azért tehát, hogy amaz értékéből egy cseppet is levonni szándékoznék; — bár a sajátom helyességét tartom.

Zsenyai Dezső.

S Z A K I R O D A L O M.

Pszichológiai tanulmányok. *Prof. dr. Ranschburg Pál tiszteletére, a Gyógypedagógiai Pszichol. m. kir. Laboratórium negyedszázados jubileuma alkalmából írták többen; szerkesztette dr. Schnell János.*

A 439 oldal terjedelmű, számos képpel díszített, táblázatokkal és görbékkel magyarázott munka *Ranschburg* tanítványainak, külföldi és hazai tisztelőinek és munkatársainak tollából 41, túlnyomóan önálló vizsgálatokon felépült, eredeti dolgozattal gazdagítja a magyar lélektani és elmetani irodalmat.

Az első rész előtt, mintegy általános bevezetéskép *Ranschburg* tudományos (kutató, szervező és tanító) egyéniségét és működését ismerteti *Schnell* két cikkben. A rövidebb, vázlatosabb cikk a maga szemléjében, a másik, részletesebb ismertetés a Gyógypedagógiai Pszichológiai m. kir. Laboratórium, *Ranschburg* legszemélyesebb alkotása által szimbolizálva állítja elének az ünnepelt tudóst, s azt a hatalmas művet, melyet *Ranschburg* közvetlenül, s tanítványai útján alkotott: a mester 112, s a tanítványok 70 munkájának referáló ismertetését. (Mivel azok maguk is sürített referátumot képeznek, nem lehet tovább összevonva ismertetni.)

A sajátképeni négy részben gyermekpszichológiai, pedagógiai, gyógypedagógiai (7 munka); orvosi pedagógiai, pszihopathológiai, pszihoterápiái (11 munka); neurológiai, endokrinológiai, agyanatómiai (13 munka) cikkeket találunk, míg az ezeket megelőző I. fejezetben (8 munka) a „tisztá” pszichológiai, a pszichológiai metodológiával foglalkozó és az alkalmazott pszichológia eddig fel nem sorolt területeiről származott munkákat csoportosította a szerkesztő.

I. *Kollarits* (Összehasonulás és egybefolyás) a pszihofizika „homogén gátlás” néven ismert (*Ranschburg*-féle) alaptörvényének a lelki folyamatokban való jelentőségével foglalkozik és saját idevágó optikai kísérleteiről számol be.

Netschajeff (Moszkva) (A kvalitatív felfogási formák kérdéséhez) 242, mindkét nembeli 7—40 éves, kísérleti személyen végzett kísérletei alapján megállapítja, hogy a felfogásbeli illuziókra való hajlam a koraival csökken, s nőknél gyakoribb.

Sommer (Giessen) (Emlékezés és kifáradás) önészleléséről számol be, mellyel kapcsolatban a fáradságnak a megragadó és megtartó emlékezésre gyakorolt befolyásával, valamint a közvetlen (látási, hallási, beszéd-motoros) és közvetett hasonlóságnak a parafázis zavarok és a nyelvfejlődés mehanizmusában való szerepével foglalkozik.

Focher (Ujrafelismerési kísérletek különböző hasonlóságú és heterogén színsorokkal), röviden rámutatva azon okokra, melyek *Aall* és *Schulz* figura, illetve színingerekkel végzett kísérleteiben a *Ranschburg* féle pszihofizikai alaptörvénytől *látszólag* eltérő viselkedésre vezettek, saját kísérleteiről számol be; kísérleteit szimultán és szukcesszív színsorokkal végezte. Kísérletei igazolták, 1) hogy a homogén gátlás törvényei színingerekre is teljes érvénnyel bírnak; 2) hogy már az érzetek területén is hatékonyak; 3) hogy a vöröskörűli (hosszúhullámú) színek önálló érvényesülési tendenciája erősebb, mint az ibolyakörűli (rövidhullámú) színeké.

Juhász (A pszihotehnika válsága) az alakzat pszihológia (Gestalt-psyhológie) eredményeinek elismerése mellett, a „teszt-eljárásokat” ma is fontosaknak tartja, de eredményeiket az egész lelki egyéniségre vonatkoztatva kell megítélni.

Juvancz (A variációsorok mellékcúcsairól) oly eljárást mutat be, melynek segítségével a variációs görbe véletlen és jelentőség nélküli (pseudo) rendellenességei, a görbe lényegének érintése nélkül, kiküszöbölhetők.

Ráth (Az ortopédia szerepe a munkaalkalmasság kérdésében) *Ranschburg* segítségével végrehajtott vizsgálataiból ismertet egy fejezetet, mely szerint azon testi fogyatékosok számára, akiknek körülményeik, hajlamuk vagy képességeik fogyatékoságukkal ellentétes hivatást írnak elő, négyféle tanácsot adhatunk: 1) a hivatásnak csak a fogyatékoság által nem érintett feladatait végezzék, 2) pótmozgásokat, vagy 3) orthopédiái segédeszközöket, vagy 4) munkavégező segédeszközöket szerkesszünk a számukra. A négyféle segítség-mód között a tanácsadó önkisérletének kell döntenie.

Schmidt (A nyelvbtlások lélektani elemzése) a nyelvbtlásokat osztályozza, s kimutatja, hogy azok nem véletlenül jönnek létre, hanem a homogén gátlás (*Ranschburg*), az asszociációs törvények (*Stoll*), valamint a perszeveratív és reproductív mellékképzetek következményei.

II. *Egenberger* (München) (A gyógypedagógiai laboratórium és a gyakorlati gyógypedagógia) a *Ranschburg*-féle Gyógypedagógiai pszihológiai m. kir. Laboratóriumnak a gyógypedagógiai tudományra és gyakorlatra gyakorolt hatását méltatva, a nagyvilág elé követendő példaként állítja a budapesti intézményt.

Heller (Wien) (Értelmileg fogyatékos gyermekek afaziás zavarai) a gyógypedagógiai kórtan, diagnosztika és terápia szempontjából ismerteti a beszélő- és beszédmegértő-képesség jelentőségét.

Éltes (Egy megoldatlan gyógypedagógiai feladat) a kisebb fokú értelmi elmaradottságot mutató, erkölcsileg fogyatékos gyermekekről megállapítja, hogy azok részére, mivel — sem a normális iskolába, sem a kiegészítő iskolába nem valók — külön iskolatípust kellene szervezni, amint ezt egy — ma már 9 éves — törvény el is rendeli.

Michels (A siketek számtanításának módszertana) azzal az ellentmondással foglalkozik, mely a siketek túlnyomóan jól fejlett vizuális típusa alapján várható jó számolóképeség s a tényleges számolnitudásuk átlagos gyengesége között fennáll. Mivel szerző az ellentmondás okát abban látja, hogy a siketek gyógynevelésénél a számfogalmak szimbolum-tehnikája elhanyagoltatott, ezen hiba kiküszöbölését kívánja, s egyben ily irányú gyakorlati tanácsokkal is szolgál.

Nagy (A pedagógiai pszihológiai vizsgálatok célja és módszere) a pedagógiai pszihológiát pedagógiai biológiává óhajtja bővíteni, s a pedagógiai biogram felállítására dolgoz ki javaslatot.

Tóth (Ranschburg és a gyógypedagógia fejlődése) *Ranschburgnak*, mint kutatónak, tanítóknak és a gyógypedagógia társadalmi népszerűsítőjének jelentőségét ismerteti.

Vértés (Siketnéma gyermekek emlékezete) vizsgálatai alapján kimutatja, hogy a siketnéma gyermekek számokra és hangképzeteket jelképező szavakra gyengébben, tapintási képzeteket kifejező szavakra jobban emlékeznek, mint az érzékűek; tárgyemlékezésüket illetően nem talált határozott különbséget. A szószimbolumok közül legköny-

nyebben a tapintási, legnehezebben a hallási körbe tartozók ébresztik fel a megfelelő képzeteket.

III. *Hahn* (Baden-Baden) (A pszihokatarziszban mutatkozó szimbolikus tünetek és azok jelentősége) pszichológiai szempontból ismerteti a pszichoanalitikus és pszihokartikus szimboliztika különbségeit.

Kronfeld (Berlin) (A lélektani kísérlet az orvosi gyakorlatban) méltatja *Ranschburgnak* az orvosi pszichológia területén elért elméleti és gyakorlati eredményeit (pszichológiai alaptörvény, mnemometer, szópármódszer, számolás-vizsgálat; kánonok); kimutatja a pszichológiai vizsgáló módszerek fontosságát a teljesítőképesség megállapításánál, karakterológiai, tipológiai, konstitúciós és individuológiai vizsgálatoknál, valamint a törvényszéki orvosi gyakorlatban, a gyógykezelésben (a gyakorlás mértékének és irányának megállapításánál) és a gyógyult (vagy javult) betegeknek a társadalomba való visszahelyezése alkalmából; végül két érdekes példán is bemutatja a kísérletes pszichológiai vizsgálatnak a törvényszéki elmeorvostanban való pótolhatatlanságát.

Cimbal (Altona) (A pszihikai és testi gyógyeljárások együtthatása a gyógyító nevelésben) ismerteti saját neurozis tanát, mely a pszichoszomatikus összkonstitúcióra van felépítve, s vele kapcsolatban vázolja a gyakorlatában legeredményesebbnek megismert pszichoszomatikus gyógy módokat.

Ley (Bruxelles) gratuláló nyiltlevélben méltatja *Ranschburgnak* az emlékezés kísérletes vizsgálatára alkotott úttörő módszerét (szópármódszer) és annak eredményeit, míg

Sante de Sanctis (Róma) főleg *Ranschburg* gyermekvédelmi, gyógypedagógiai és pedagógiai érdemeit emeli ki.

Schultz (Berlin) (Experiméntális pszichológia és pszihoterápia) az exakt pszichológia *Ranschburg*-féle irányzatát tartja a pszihoterápia orvos-biológiai alapjának; különösen fontos eredményeket adhat a teljesítőképesség meghatározásánál, hibáinak felismerésénél, s javulása mértékének meghatározásánál.

György (Züllöttség és neurozis) a züllöttséget az összegyéniség oly mélyreható megbetegedésének tartja, melyet a felsőbb én elégtelensége, s a pusztító ösztönök kifejezett kifelé-irányitottsága jellemez. A züllöttségre valló diszpozíciót a konstitúciós tényezőkön kívül az első gyermekkor traumás lelki élményei képezik, míg a kiváltó momentumot a külvilággal való aktuális konfliktus adja. Dinamikáját — a neurozissal szemben, melyeknél a konfliktus a felsőbb - én, s az ösztön - én között játszódik le, — a fentiekén kívül az jellemzi, hogy a felsőbb - én a környezettel lép konfliktusba; ennek megfelelően a züllöttség terápiáját a konfliktusok megoldásában, s a felsőbb - én kifejlesztésében látja, míg a züllöttségnek csak külső ismérveit kutató, de lényegileg a neurozissokhoz tartozó eseteket alaptermészetüknek megfelelően kívánja kezelni.

Hajós Lajos (Pszihofizika az emberművelés szolgálatában) a pszihofizika jövő feladatát a jellem testi és lelki tényezőinek megállapításában, valamint az idevágó pontos és objektív mérési módszerek kidolgozásában látja.

Máday (Az alkalmazkodási szélesség szerepe a lelki tulajdonságok kialakulásában) szerint a nevelés az öröklött egyéniséget nagy mértékben befolyásolhatja; a nevelés folytán létrejött tulajdonságok részben örökletessé is válhatnak, minek egyik bizonyítékát a kulturális fejlődésben látja.

Mester (Pierre Janet és Freud lélektani eredményei) Freud lélektani rendszerének forrását Janet tanításaiban véli megtalálni.

H. Révész (A gyermekorvosok pszichológiai kiképzésének kérdése) a gyermekorvosok pszichológiai kiképzését javasolja, hogy azok ily módon, a testi nevelés irányítása mellett, a lelki készségek kifejlesztése, s a lelki ártalmak elhárítása terén is betölthessék hivatásukat.

IV. Rossolimo (Moszkva) (Pontosabb eljárások az idegrendszer szomatikus funkcióinak vizsgálati metodikájához) neuropatológiás viszonyok exakt vizsgálatát szolgáló hat, egyszerűen előállítható műszert, illetve könnyen megtanulható módszert mutat be.

Arató (Specifikus kúrával kezelt agyi luesz gyógyulási menetének ellenőrzése neurológiás és pszichológias módszerekkel) érdekes lefolyású esetet ismertet, ahol a specificus kezelés a neurológiai tüneteket nem javította ugyan, a pszihés körben azonban, amint azt exakt vizsgálatokkal szépen igazolja, kifejezett javulást eredményezett.

Ditrói (Gyengeelméjű gyermekek szemlélete) 105 gyengeelméjű gyermek vizsgálatáról számol be. Látásélességük átlagát a normálisokéval egyezőnek találta; fénytörésükben a hipermetrópiát találta túlnyomónak, amit általános fejlődési elmaradottságukkal hoz összefüggésbe; a szemfenéken a vizsgáltak 17%-nál talált (vérteltségi, alakbeli, színbeli) varietást és 15,9%-nál abnormitást, melyek többnyire általános degeneráció, s gyakran agyluesz részjelenségei voltak; gyakori volt a mongoloid, a tág, a szük szemrés, valamint gyakoriak voltak a szaruhártya, a kötőhártya, s a pupillák rendellenességei is; az utóbbi tüneteket mutató gyermekek 71%-a lueszben, 17%-a endokrin megbetegedésekben, 13%-a tbc.-ben szenvedett.

Doctor (Az öröklött és metaluesz serológiai kórimzésének kérdéséről) a *Wassermann*-féle vizsgálat végzésére az általa módosított *Kaupp*-féle eljárást ajánlja.

Frankl (Histeria az epilepsziában) gazdag tapasztalat alapján epilepsziás betegeken megfigyelhető hiszteriás tünetekről számol be.

Haas (A sellanagyság klinikai értékeléséről) saját tapasztalásai és vizsgálatai alapján ismerteti a sellanagyság klinikai mérésének és klinikai felhasználásának irányelveit.

Hajós Sándor (Az epilepszia korai tüneteiről) epilepsziás betegek 55%-nál talált oly jellemző, többé-kevésbé periodikusan visszatérő pszihés tüneteket, melyek a motoros tünetek jelentkezését évekkel, évtizedekkel megelőzték.

W. Kaufmann (A paralizis progressziya maláriás lázkezelése gyógyhatásának ellenőrzése pszichológias vizsgálatokkal) 12 betegen végzett széleskörű és ismételt pszichológiai vizsgálati alkalmával azt találta, hogy a kezelés előtti pszihés képet az emlékezés gyengesége uralja; emellett többnyire a számolóképeség, az írás, a beszéd és az olvasás pontosságának zavaraival találkozunk. A kezelés legkifejezettebben a folyamatos szellemi munkaképességet és az emlékezőképeséget javította meg; a legkisebb hatás a számolás területén mutatkozott. A lázrohamok száma bizonyos mértékig befolyásolni látszott az eredmény jóságát. A gyakorlati munkaképesség annál gyorsabban és teljesebben tér vissza, minél egyszerűbb a beteg hivatása. A javulásra vonatkozó objektív pszichológiai megállapítás többnyire megegyezett a betegek szubjektív véleményével, s családjuk benyomásával.

K. Krausz (Értelmi és erkölcsi elváltozások a nagyagyvelő fiatalkori szétszórt keményedése [Schilder-féle skler. periax. diffusa] foly-

tán) a címben jelzett betegség egy esetének finom neurológiai és pszichológiai analizisét hozza, s vonatkozásba állítja *Ranschburgnak* a homlokagy szerepét illető megállapításaival.

Lázár (Pszichológias megfigyelések epilepsziás betegeken végzett hiperventilációknál) 30 epilepsziás betegen végzett kísérletei szerint: a vizsgálati technika (helyzet, tartam, ritmus, tempo) befolyásolja az eredményt. A hiperventiláció minden betegnél, azoknál is, kiknél „roham” nem mutatkozott, szédülést s kábultságot váltott ki; kizáróan vagy túlnyomóan pszihés tüneteket azok a betegek mutattak, kiknél spontán rohamaik alkalmával is a pszihoneurotikus tünetek voltak túlnyomóak; az esetek egy részében, közvetlenül a roham előtt, kényszernevetést, sírást, ásítást stb. lehetett észlelni; ezek alatt, valamint azon hiszteriás roham alatt is, melyet egy esetben kétségtelenül súlyos epilepsziában szenvedő beteg produkált, a beteggel való érintkezés lehetséges maradt. Nagyobb hiperventilációs roham után a rohamra, s azt közvetlenül megelőző időre emlékezés-kiesés áll fenn, mely ugyan lassanként tisztul, de a roham körülményeit illetően állandó marad.

Lobmayer (Erkölcsei gyengeelméjűségyszerű pszihopatiás állapotok sebészeti gyógykezelhetőségéről) $\frac{1}{2}$ —7 év előtt operált négy esetről számol be; közülük kettő értelmileg normális, egy kissé korlátolt, egy pedig gyengeelméjű volt. A műtét 3 esetben kerges-test-szűrésből, egy esetben koponya-csont-plasztikából állott, s mind a négy esetben eredményes volt. E 4, s további 8 esete alapján a megfelelő agyi műtétet még súlyos családi terheltség és kifejezett degeneráltság eseteiben is kilátásosnak tartja.

Sandelhausen (Az oldalsó és középső agyvelőkamarák méreteinek gyakorlatilag fontosabb ingadozásai) 50 felnőtt normális agyvelő vizsgálata alapján az encefalogramfiás (és boncolási) leletek értékelése szempontjából nagyfontosságú adatokat közöl az oldalsó s középső agykamrák méreteiről, s azoknak az agyvelő méreteihez való viszonyáról.

Szondi (A neuraszténia kórképének ketté választása) konstitúciós vizsgálatai alapján a neuraszténiasokat két csoportba osztja: neuraszténia apatika s irritativa csoportjaiba tartozókra. A neuraszténia apatikát a szimptikus-surrenalis aszténia, gyenge alimentáris-glykémias reakció, leptoszom testalkat jellemzi. A neuraszténia irritativa, patodinamikája vegyes; a főszerepet itt a hypertonia, praédiabetes, disgenitalismus, s egyéb sexualis zavarok játszák, míg a testalkatban a piknikus forma a leggyakoribb.

Focher dr.

Puha László: *Alkotmánytan a siketnémák intézeteinek (iskoláinak) VIII. osztálya számára.*

Igaza van a szerzőnek, mikor azt mondja, hogy az alkotmánytan a legnehezebb tantárgy, mert elvont, nem szemléltethető, nem megfogható, de azért mégis nélkülözhetetlen ismereteket tartalmaz. E nehézségek ellenére a szerző szerencsésen oldotta meg feladatát. Az anyagkiválasztást illetően nem maradt ki belőle semmi, amire az egyszerű életviszonyok közt élő polgárnak is föltétlenül szüksége van s nem vett bele semmi olyant, ami az egyszerű polgár számára felesleges volna. A könyvben az elemi ismeretekkel útnak bocsájtott polgárok megtalálják azokat az alkotmánytani tudnivalókat, melyek segítségével a társadalomba bekapcsolódhatnak.

Az anyag csoportosításánál a logikus egymásutánságra törekedett, s azt sikeresen megoldotta. A családtól az államig, a családfőtől az államfőig logikusabban eljutni nem lehet. Egyik a másikba kapcsolódik bele, mint a láncszemek.

Lényeges az anyag jó kiválasztása és jó csoportosítása, de a feldolgozás még ennél is lényegesebb, mert ezen fordul meg a könyv használhatósága. A jó feldol-

gozás a könyv „lelke.” *Puha* László tudja ezt. A nehéz ismeretanyagot jobban leegyszerűsíteni s ezzel világossá, érthetővé tenni, — előtte senkinek jobban nem sikerült.

Amit ő aprólékosságnak és fölösleges magyarázatásnak vél, az a könyvnek előnye, nem hátránya. Fölszemes csak az lehet, ami a gyermek megszerzett új ismereteit megterheli s e megterheléssel elhomályosítja, tompítja. Ilyen káros hatású, túlzott magyarázattal ebben a könyvben nem igen találkozom.

Még elevenebbé, megfoghatóbbá, gyakorlatiasabbá lehetne tenni a könyvet, ha egyes leckéket a növendékek dramatizálva tanulnának meg. (Például: a bírói hatalom tanításánál a tanár lenne a bíró, a növendékek lennének a bíróság előtt szereplő emberek: alperes, vádlott, felperes, vádló, ügyvéd stb.) Azt hiszem, ez a cselekvőleges tanítás elősegítené az alkotmánytani ismeretek tanulásának megszerzését.

Ez a könyvecske nagy gondot oszlat el mindazoknál a kisegítő-iskolai oktatóknál is, akik a felsőbb osztályokban az alkotmánytani alapismeretek nyújtásánál a jó tankönyv hiányát eddig érezték. Ha a kisegítő iskolákban nincs is mindarra szükség, ami ebben a könyvben benne van, az bizonyos, hogy amire szükség van, azt jobb forrásból nem meríthetjük. A felsőbb osztályokban az olvasókönyv mellett igen hasznos segítő eszköz.

(Bertók A.)

Montessori Mária: Módszerem kézi könyve. Fordította: Burchard-Bélaváry Erzsébet. Előszóval ellátta: Kenyeres Elemér dr. Budapest, 1930. A „Kisdednevelés” kiadása. 62+XIX. 1. A könyv első lapján a világhírű orvospedagógusnak saját kéziratával ellátott, jól sikerült archépet látjuk.

Megint el kell mondanunk, amit a „Kisdednevelés” szerkesztőjének kiadványairól többször hangzottunk, hogy a külföldi pedagógiai irodalomnak újabb gyöngyével gazdagította a magyar közoktatásügyet. *Montessori* műveit az egész művelt világon olvassák; sok nyelvre le is fordították; nálunk ez az első. Hálásak vagyunk érte dr. *Kenyeres* Elemér egyet. m. tanár-szerkesztőnek, hogy a mű kiadását, jó magyar fordításban lehetővé tette. A könyvhöz írt előszavában áttekintést nyújt *Kenyeres* dr. a Montessori-mozgalomról és annak magyar irodalmáról. Azt mondja, hogy „A nevelés történetében alig találunk még egy pedagógust, kinek híre még életében olyan messze terjedt és hatása olyan erős lett volna, mint az olasz orvosné.” Fellette érdekes a doktornő gyógypedagógiai működése. Tanársegéd korában gyengeelméjű gyermekeket tanulmányozott, eközben tanulmányozta *Seguin* dr. (orvos) gyógypedagógiai módszerét s az a meggyőződés alakult ki benne, hogy a szellemi fogyatékoság meggyógyítása nem annyira orvosi, mint inkább nevelői feladat.

Erzsébet királynő meggyilkolása alkalmával az újságok az olasz tanítószágot tették felelőssé az olaszok megismételt merényleteiért. Ekkor *Montessori* a következőket mondotta a turini tanítói kongresszuson: *En, mint orvos, igazolom a tanítókat.* Hiába akarunk teljes erkölcsi nevelést adni, ha növendékeink közt olyanok vannak, akiken az iskola nevelése semmit sem fog, mert testi, értelmi vagy erkölcsi fogyatkozásban szenvednek. Hiába ismétlik meg ezek az abnormis gyermekek az osztályokat, az iskola elhagyása után nem tudnak társadalmi életet élni, sőt ellenségévé lesznek a társadalomnak. Csak egy orvosság van: a rendes (normális) gyermekeket el kell választani a rendellenes fejlődésűektől (abnormisaktól.)

Még ugyanezen évben (1898.) elkülönítik Rómában a normális gyermekeket az abnormisoktól s az utóbbiak számára külön intézetet létesítenek, amelynek élére *Montessorit* állítják. A közoktatásügyi miniszter egyúttal avval is megbízta, hogy a tanítóknak sorozatos előadásokat tartson a gyengeelméjűek neveléséről.

Két évig (1898—1900) a gyengeelméjűek nevelésével foglalkozik s közben Londonba és Párisba utazik tanulmányozni a szellemileg fogyatékos gyermekek gyakorlati nevelését. Eljárásában *Seguin* nyomdokain haladt, de fölhasználta *Itard* gondolatait is.

Montessori a két francia orvos és gyógyítva nevelő gondolatainak megfelelően több eszközt készített szellemileg elmaradt növendékei számára és arra ösztönözte őket, hogy az eszközökkel önmagukat neveljék. *Seguin* könyvéből azt tanulta, hogy a szellemi fogyatékosokat nevelőnek kellemes külseje, csengő hangja, megnyerő modora és felvillanyozó hatása legyen. *Séguin*t követve meglepő eredményre jutott, de nevelő munkájában igen ki is merült. Úgy érezte, hogy életterejét adta át növendékeinek. Közben kísérleteket végzett s az olvasás és írás tanítására olyan módszert talált, amelynek segítségével fogyatékos értelmű növendékei a rendes képességű gyermekekkel együtt vizsgázva, eredményben nem maradtak el az utóbbiak mögött. Ennek hatása alatt az a gondolata támadt, hogyha a fényes sikert létrehozó módszerét a normális gyermekekre alkalmazná, ezek teljesítménye messze felülmúlná az abnormisokét. Világosan látta ugyanis, hogy növendékei csak a jobb tanításmód kö-

vetkezében tudtak helytállni a normálisok mellett. Míg ő módszerével tanítványai fejlődését előrevitte, addig a rendes iskolák a normális gyermekeket meglassították, sőt megakasztották.

Mialatt mások csodálták idiótáinak előrehaladását, azalatt *Montessori* kutatta azokat az okokat, melyek következtében a normális gyermekek az iskolában olyan alacsony fokon maradtak, hogy az ő szerencsétlen növendékei is kiállották velük a versenyt. 1900-ban a gyengeelméjűek nevelésétől visszavonul, hogy *Itard* és *Séguin* műveit olasz nyelvre fordítva, ezeket alaposan át tanulmányozza. Megszerzi *Séguin* könyvének második kiadását, mely angolul jelent meg s amelyben a harminc éven át abnormis gyermekekkel foglalkozó orvos azt a gondolatát fejezi ki, hogy a növendékek egyéni tanulmányozásán alapuló módszerének normális gyermekekre való alkalmazása a nevelés teljes átalakulását fogja előidézni.

Bővebben kitérünk itt *Kenyeres dr.* előszavára, mert rövid és világos jellemzéssel tárja elénk *Montessori* életét és működését. Ezt minden pedagógusnak, de még inkább a gyógypedagógusnak ismernie kell. Aktuálissá teszi a művet *Montessori* december 20-iki előadása is, amelyet az Akadémián a Magyar Pedagógiai Társaságban tartott abból az alkalomból, hogy a Társaság őt tiszteleti tagjává választotta.

A „Módszerem” kézikönyvét, amelyből a nagy pedagógus elveit megismerhetjük, mindenkinek el kell olvasnia. Ránk, gyógypedagógusokra azért tanulságos ez, mert ami! *Montessori* az ovodáskorúakról mond, azt az ovodásokkal egy értelmi szintvonalon álló gyengeeszűkre is vonatkoztatja. Ez a mű nagy esemény a magyar gyógypedagógiai irodalomban.

(ém.)

E. Lesch: *Bericht über den IV. Kongress für Heilpädagogik in Leipzig. 1928. J. Springer kiadása Berlin. Második ismertetésünk. Elméleti gyógypedagógiai kérdések.*

St. Krauss, (Heidelberg.) *Az ösztönök hatása és jelentősége, a gyermeki lélek szocialitására vagy disszocialitására.* A gyógypedagógia feladata, hogy kutassa az eredetét azoknak a tényezőknek, melyek a normalistól való minden eltérés okozói.

Tekintet nélkül arra, hogy a lelki elváltozás kiinduló pontja elsődleges (primer) agybántalom, vagy alkati elváltozás, vagy külső behatás, a lelki processzusok megértésénél, — ami azok kezelésének főfeltétele, — az a fontos, vajjon a lelki abnormitást lelki okokra tudjuk-e visszavezetni, mert a gyógypedagógia feladata ezeknek a lelkeknek a tanulmányozása, megértése, amely megértés vezet a szocialitás és a disszocialitás jelentőségének vizsgálatához, és az ösztönöknek kutatásához is.

Csak velünk született készségek vannak-e, vagy pedig mindent a tapasztalat és megszokás determinál? Vagy e két véletlet képviselik, vagy e két ellentétes fel fogás közt állanak a lélektani kutatás különböző irányai.

Behatóan foglalkozik az ösztönökről kialakult elméletek történeti ismertetésével és irodalmával. *Mc. Dougall, Spranger* és *Bühler* teóriáit veti egybe és további fejtegetései során az ő elveikre támaszkodik. Egybevetve a jelzett irányokat, azt az álláspontot tartja elfogadhatónak, hogy az emberi ösztön, bár ősi tevékenység, mégis alkalmazkodásra képes. Ilyen pl. az alkotó képesség.

Az ösztönök fejlődépszichológiájára vonatkozóan közli azokat a megfigyeléseket, melyek a csecsemőkortól kezdve számtalan ösztönt állapítanak meg (pl. játék, nevetés, stb.) és a későbbi korban is többet és azoknak nagyobb jelentőségét tulajdonít, mint az eddigi irodalom. Foglalkozik azután a fogyatékosok ösztönéletével. Itt *Gött*-el egyezően elismeri, hogy a fogyatékosok ösztönözvények és ösztönöngyengék. Ösztöntevékenységük merevbb és modulációra kevésbé képes, mint a normálisoké. Pszichopatak ösztönei pedig labilisabbak.

A lelkiélet legmélyebb gyökereiben kell keresnünk a szocialitás és disszocialitás gyökereit. A szisztematikusan ösztönkutatás nélkülözhetetlen kiindulópontja a hajlam és a környezeti tényezők különválasztása. Ezen belül kezdődnek az egyéni különbségek, úgy a veleszületett tényezőknek, mint a miljöitényezőknek esetről-esetre való genetikusan vizsgálása, külön karakterképének megállapítása. A genetikusan vizsgálat megállapítja a disszocialitás centrumát. Egyenként tárja fel a konfliktusokat. (Itt megjegyzi, hogy konfliktusok vagy azoknak egész sorozata sokkal ritkábban vezethetők vissza környezeti okokra; jóval többször autogén eredetűek, mint gondolnánk.) Konfliktusok keletkeznek a gyermek fejlődése folyamán is, különösen akkor, mikor a gyermeki önzés összestűtközésbe kerül a társadalom rendjével. Bármilyen eredetű is a konfliktus, patalogikus akkor lesz, ha aktív feszültsége oly erős, hogy felrobbantja az eddigi lelki berendezést. A konfliktus patalogikussá válásánál is az az új gyógypedagógiai irányelv; minden egyén konfliktusának külön genetikusan feltárása és az egyén lelki képének külön megítélése. Ily módon dolgozik *Homburger* iskolája Heidelbergben.

Két disszociális gyermek körképét írja le, akiknél a tünetek és panaszok hasonlóak, a baj gyógyítása mégis egészen különböző volt. Egyik esetben elég segítség volt a környezetváltozás, a másik esetben karakteredefektus miatt ez nem bizonyult elegendőnek. Közül azután olyan eseteket, melyeknél a disszociális tökéletes megértése gyéértelmű a megbocsájtással és gyógymódja az egyén megvédése a káros következményektől.

A disszociális ilyen módon való genetikus egyéni vizsgálata a gyógypedagógust két igen nehéz feladat elé állítja.

Meg kell alapoznia ítéletének biztonságát a sok változattal szemben és készen kell állania felelősségteljes beavatkozásra.

E. Lázár (Wien.) *A disszociális okairól.* A gyógypedagógia egyik legfontosabb feladata a disszociális eredetének kutatása. *A gyógypedagógiai eset terápiaja, prognózisa, pedagógiai befolyásolása, gyógyítása, nagyrészt attól függ, hogy felismerjük-e a disszociális okait.* A disszociális gyökereinek keresésénél elsősorban a tüneteket és a normától való eltérések jellegét kell nézni. Majdnem minden esetben vagy pubertásos zavarral, vagy valamely komplexum képződésével, vagy feltűnő ellenállással állunk szemben. Hogyan nézzük, hogyan itéljük meg ezeket a bajokat? *Lázár* itt érdekes megfontolásra figyelmezteti a gyógypedagógusokat. *Cimballal* együtt az új doktrínákkal való óvatos bánásmódot ajánlja. Felhívja a figyelmet arra, hogy bizonyos új teóriák hatása alatt jelenségeket észlelünk, interpretálunk, amit, ha nem lennénk egy bizonyos elmélet hatása alatt, nem úgy látnánk, másként értelmeznénk. *Freud* elmélete, *Adlernél* a csökkent értékűség tudatának és a családi helyzetnek erős hangsúlyozása stb. *Lázár* szerint nem oldják meg az egyes esetek minden nehézségét. Milyen úton kell tehát haladnunk? *Lázár* az egyén bajainak meglátását, az abba való beleélést és a baj tudatossá tevését tekinti a gyógypedagógus-pszichológus feladatának. *A hivatott gyógypedagógusnak be kell magát minden esetben külön megoldására állítania.* Ebben látja az új gyógypedagógiai módszer útját. Hangoztatja, hogy nem veti el az új tudományos elméleteket, ezek alapján követeli ezt az új fajta beállítottságot módosítottól, akik disszociálisokkal foglalkoznak.

Ranschburg Pál (Budapest.) *A korlátoltság, szellemi visszamaradottság és patológikus debilítis gyógypedagógiai vonatkozásai.* A gyógypedagógia heterogén anyagának változatait differenciálja az előadó, egyben a normálistól eltérő minden változat számára típusok szerint állapítja meg azoknak a gyógypedagógiához való helyzetét, iskoláztatásuk lehetőségét és tanításuk módját.

1. Az első csoportba tartoznak a *visszamaradt* tanulók, nem patológikusan gyenge tehetségűek, kiknél ritkán szociális vagy pedagógiai okok, inkább konstitucionális, gyakran hereditár tényezők okozzák a visszamaradottságot. Ezek a tanulók többnyire csak az elemi iskolák alsó osztályaiban alkalmatlanok az iskoláztatásra. Jól képzett olyan normalpedagógusok hatáskörébe tartoznak, *akiknek gyógypedagógiai tájékozottságuk is van.* Túlnyomóan normálisoknak való iskolák külön osztályaiban van a helyük, de *semmiesetre sem a kiségitő iskolában.* Legalkalmasabb számukra a neuropatiás és pszihopatiás gyermekek iskolája, vagy nevelőintézete. A visszamaradottak különböző típusait jellemzi ezek után az előadó.

a) *Alkatiilag gátoltak.* Legnagyobb nehézséget a figyelemkoncentráció okozza nekik, kevesebbet az írás és olvasás. A legtöbb még az elemi iskolában megfelelő, bár gyenge intelligenciájú tanuló lesz.

b) *Szemlelileg későn fejlődők.* Intellektuális visszamaradottság és pszihopatiás terheltég nélkül leginkább családi körülmények folytán 1—3 évvel elmaradtak. Az elmaradottság leggyakoribb területe: számolás, olvasás, tollbamondás után írás.

c) *Korlátoltak.* Testi okok, családi viszonyok determinálnak szellemi és többnyire testi fejletlenség jellemzi ezeket, idejekorán való beavatkozás gyakran hamar segít rajtuk. A segítség az eset különbözősége szerint orvosi, pedagógiai vagy szociális lehet.

d) *Kiegyensúlyozatlanok.* Azok a neurotikus, sokszor pszihopatiás tanulók, akiket az iskoláztatás kezdetén gyakran taníthatatlannak vélnék, gyakran gyenge-tehetségűeknek látszanak, később a tananyagot, bár igen egyenlőtlenül, de elsajátítják. Nagyrészüik intelligens ugyan, de magasabb követelményeknek már sokszor a középiskolában sem felel meg, míg sokan az éres korában, sőt egyesek csak az után hipernormális képességűekké válnak. (Spencer, Edison.)

e) *Egy bizonyos területen patológikusan elmaradottak.* Szigorúan elhatárolt, tisztá infantilis olvasásra vagy számolásra való képtelenség, szóvaktság. Ezek többnyire neuro- és pszihopatiák, egyáltalán nem gyengetehetségűek. Bár külön oktatást igényelnek, de nem kiségitő iskolába valók.

2. *Patológikusan gyengetehetségűek* (intellektuálisan debilek és kissé oligophrenek). A szellemi berendezésnek többnyire végleges örökölt vagy szerzett sérülésekből származó időszakos csökkentéréksége, melynek alapja családi vagy örökölt.

vagy külső okból származó makroszkopikus vagy mikroszkopikus elváltozás, vagy esetleg az agytekervények infantilizmusa.

Jellemzi ezeket, hogy 11 éves korukban kezdenek érettek lenni az olvasásra és a tk. olvasási érettséget csak 13 éves korukban vagy még később érik el. Ebben különböznek a nem debilis visszamaradottaktól, kiknél a késői olvasási készség 10 év körül mutatkozik, de különböznek a többnyire taníthatatlan imbecillisektől is, mert a debilisek fele 13 év körül, további egy negyede 15—17 év körül tud gyakorlatilag kifogástalanul olvasni.

Számolási készségüket jellemzi, hogy míg a 8—11 éves nem debilis elmaradottak egy huszas számkörbeli számtani feladatot valamennyien megoldanak 3 másodperc alatt, ezek az intellektus debilításában valamendők 83%-ának ilyen feladat megoldásához 11—17 éves korban 3, 1—15 másodpercre van szükségük.

A konklúzió tehát az, hogy ezek a gyengétehetségűek megtanulnak írni és olvasni, bár sokkal később érik el azt a fokot, hogy ebbeli tudásuknak gyakorlati hasznát is vegyék.

Sok más kiegészítő iskoláson végzett kísérlet igazolja a debilisek különbözőségét egyrészt az első kategóriában felsorolt visszamaradottakhoz, másrészt a taníthatatlan imbecillisekhez képest. Ennek folytán speciális tanításra és nevelésre szorulnak.

A patológikus debilisek — és csakis ezek — számára való a kiegészítő iskola. Külön kell őket választani a visszamaradottaktól és az imbecillisektől. Csak ennek az elvnek megvalósítása biztosíthatja a kiegészítő iskolák sikeres munkáját. Bár így is elég heterogén a debilis anyag, csak ennek az elvnek megvalósítása teszi lehetővé a kiegészítő iskolák didaktikájának, pedagógiájának helyes megalapozását. Idézi előadó *Éltes Máttyás* statisztikáját a vezetése alatt álló budapesti áll. kiegészítő iskola debilis anyagáról, mely szerint az iskolájából kikerült és tovább is megfigyelt anyag 71%-a teljesen keresetképes, de csak 12% tudott normál népiskolába átlépve boldogulni, míg a középiskolába átlépettek közül ott egy sem boldogult.

d) **D. Katz, (Rostock.) Új beszélgetések gyermekekkel.** A szerző és felesége dolgozták ki jó pszichológiai érzékkel ezt a párbeszédés módszert a gyógypedagógia körébe tartozó minden kategória számára. Ezek a gyengétehetségűekkel folytatott rendkívül tanulságos szabad beszélgetések kiapadhatatlan forrásai lehetnek megismerésüknek. A párbeszédés módszer másik formája: bizonyos gyógypedagógiai feladat céljából felépített dialógus. Ezeket *Katz* explorációs beszélgetéseknek nevezi. Explorációs dialógust épp oly módszer szerint folytat normális, mint a normálistól eltérő minden fajtájú gyermekkel. Sokat remél attól, ha az ép normálisokkal, normális vakok és süketekkel, valamint abnormisokkal folytatott ilyen explorációs beszélgetések analízisét egybevetik.

A gyermeki beszéd és gondolkodás tanulmányozására alkották meg *Katz* és felesége az első ilyen tervszerűen felépített dialógust. Ezek a beszélgetések megnyitották a gyermeki lélek megismerésének kapuját. Megnyitkozott ezekben a gyermeki lélek metafizikája, vágyai, mágikus gondolkodása stb. A dialógusok analízise a gyermeklélektan új és termékeny módszerévé lesz. *Katz* közöl ilyen beszélgetéseket, melyeket *Jörn*, warnemündei kiegészítő iskolai tanító folytatott gyengétehetségű gyermekekkel *Katz* direktívái szerint.

e) **Dr. F. Rössel, (Hamburg.) A munkamenet pszichológiája szellemileg gyenge gyermekeknél.** Szerző a munkamenet fogalmát élmény és tartalom szerint analizálja. Az iskolai munka egyenlő a tanuló-munkával és ezt a tanuló-munkát bontja szerző fázisokra, melyeket külön-külön vizsgál. Első fázis, amikor a gyermek a feladatot megkapja, vagy a tanuló magának választja. Ez kiválthat izgalmat, munkakészséget, munkakaratót, stb. A munkakészség terjedelme és intenzitása különböző, függ a beállítottságtól, a képességektől, a feladat értékelésétől, az érdeklődéstől stb.

Második fázis a feladat realizálása. A munkakészség ekkor stabilizálódik, a szükséges pszichofizikai erő kifejtés bekapcsolódik a munkafolyamatba. A „tudás” és „még nemtudás” feszültsége jellemzi ezt a fázist, a munkaterv szem előtt tartása mellett. A részleges eredmények egymáshoz kapcsolódnak, az összefüggések megkeresetnek. A munkamenet így folytatódik a harmadik fázisig, a befejezésig, amikor a munkafeszültség megszűnik és a teljesítmény összehasonlítás és vizsgálat tárgyává lesz, a dolgozó, a tanuló részesül és a tanító részéről.

Gyógypedagógiai anyagnál a munkafázis képe következőkép alakul. A feladatkapás vagy választás kevesebb munkakészséget és munkaakarást vált ki, a munkakészség terjedelme és intenzitása kisebb, ezért a feladat megadásának világosnak, a közlésnek sokoldalúnak kell lennie, hogy a gyermek már a feladatnál érezze annak a megoldhatóságát.

A második fázisnál, a feladat realizálásánál a nehézség a lanyhább munkaképességben van és abban, hogy az ilyen gyermekek célkittűzés nélkül dolgoznak. Ezért kell már a feladatot tagolva feladni és a gyermekekkel lehetőleg egyénileg foglalkozni.

A befejezést jellemzi a gyenge önkritika és az, hogy a gyermek munkájával igen könnyen meg van elégedve.

Mindezekből az előadó azt a klonkluziót vonja le, hogy a kisegítőiskolából lehetőleg számúzni kell a tanulómunkát és e helyett cselekvő munkát és egyéni foglalkoztatást kell bevezetni.

(*Justné Kéri Hedvig.*)

Tájékoztató a székesfővárosi iskolai gyermekvédelmi szolgálatról. 1930—31. iskolai év. Kiadta Budapest székesfőváros polgármesteri VII. (közoktatási) ügyosztálya. Házinyomda 1930. 46 l.

A gyermekvédelem előrehaladásának élő dokumentuma, a gyermekszerepet általánossá válásának nagy útjelzője ez a füzet. Az iskolaorvosi körzetek száma 63. Azonkívül van külön iskolaszakorvosi szolgálat a) szem-, fül-, orr-, torok- és gége betegeknek; — b) testi elferdülésekben szenvedőknek; c) bőrbetegeknek; d) ideg- és belbajosoknak; e) van aztán Röntgen-vizsgálat s terápia, de van fogorvosi kezelés is. Itt az iskolánövéri ideálisan szép intézmény s a gyermeknyaraltatási ügyek. Minden egyes rész működését rövid, gondos szabályzat írja elő.

Az egésznek az élén áll dr. *Purébl Győző*, aki ennek az óriási apparátusnak a közigazgatását, százezer gyermek testi jólétét és egészségét néhány közigazgatási tisztviselő közreműködésével intézi. A székesfővárosi közönsége nem lehet eléggé hálás a gyermekszerező tanácsnoknak, aki ezt az áldásos intézményt szinte a semmiből megteremtette és fenntartja.

(*ém.*)

Dr. Frank Antal és Németh Imre: Neveléstörténelem a tanító- és tanítónőképző intézetek V. osztálya számára. Az új tanterv alapján írták. — Budapest, a Szent István Társulat kiadása 1930. 200 l. 4°.

Rövid egy-két éven belül ez a 3-ik nevelés-történet, amivel egyes szerzők megajándékozták tanügyi irodalmunkat. Az előadó tanárok válogathatnak a tankönyvek közül, de a választás nem lesz könnyű, mert erős kritikai szemmel kell mind-egyiket átolvasniok.

A *Frank-Németh-féle* neveléstörténelemnek én sok és nagy előnyét látom; nemcsak azt, hogy a kath. nevelői eszmékkel elmélyedően foglalkozik. Mindenesetre ez is jelentős szempont, mert az emberiség nagy gondolkodói művelték és nagy tömegekre hatoltak általa. Ha tudjuk pl. mit akart a Jézus-Társaság, Calasanzi szt. József, de la Salle szt. János, Pázmány Péter és a többiek; s ha amellet megismer- tetnek a szerzők a reformáció (Comenius, Apáczai, Maróthi) törekvéseivel is; akkor világosan látjuk, milyen eszmékből alakult ki a mai irányzat, honnét vette ösztönző gondolatait Rousseau, Pestalozzi, Herbart és a többiek.

Rám mély benyomást tett az a mód, ahogyan a szerzők egyes nagy pedagógusokat és azok törekvéseit tárgyalják. Megragadják és szerencsés kézzel elének tár- ják a legjellemzőbb szempontokat. Összefoglaló áttekintésük egyenesen mintaszerű. Világos okfejtéssel és markáns megjelöléssel vesik itt emlékezetünkbe a különböző korokat jellemző eszméket.

A szerzők kiválósága, hogy minden törekvést a józan, igazságos kritika mérlegére tesznek és a tárgyilagossá megítélés után illesztik azt be a neki megfelelő helyre. El- ismerik pl. a szociáldemokratáknak iskolák állítására vonatkozó törekvését, de meg- említik, — ami természetes is, — hogy ezek az iskolából a vallást ki akarják zárni.

Örül az ember lelke, mikor oly világos és szép áttekintést olvas a legújabb kor törekvéseiről: a gyermektanulmányozásról, az u. n. cselekvő iskoláról, a kisded- nevelésről és azok zászlóvivőiről.

Az irodalmi utalások a legjobb irodalmi termékek olvasására buzdítják az olvasót. Be kell vallanom, hogy rám a könyv nem is valami iskolai tankönyv, hanem lenyűgöző olvasmány benyomását tette, úgy hogy le se tettem, míg végig nem olvas- tam. Azt hiszem, így lesznek vele tanítójelöltjeink is és azok közé a tankönyveik közé sorozzák, amelyet magukkal visznek az életbe és sokat forgatják.

Nem tudom, miért hagyták ki a szerzők könyvükből „Az önévelés problémái” és a „Megfejtendő kérdések” c. kis rekapitulációkat? *Frank Antal* dr. egész lelkét és legnemesebb önévelési törekvéseit fektette azokba. Aki ismeri dr. *Frank* „Önis- meret” c. könyvét (ismertettük, l. 1929. évf. 80. l.) tudja, hogy ezekkel mily szép és mily értékes eredményeket lehet elérni.

(*ém.*)

Prohászka Lajos: A lélek és az abszolútum. Metafizikai alapelvek egy kultúrfilozó- fiához. Különlenyomat az Athenaeum 1930. évi 3—6. füzetéből 19 lap. Budapest 1930. Egyetemi nyomda.

Mély gondolatokban gazdag, minden művelt egyént közelről érdeklő tudomá- nyos elmélkedést tartalmazó mű. Jellemzésül álljon itt egy-két kiragadott gondo- lata: „A metafizikai gondolkodást története egész folyamán végig kíséri az a törek-

vés, hogy közvetítőket találjon a Sokaság és Egység, a Világ és az Isten, a Szubjektum és az Abszolútum között." — „Lét és érték összeesik az objektív szellemben, hogy az ellenálló világmateriát az Isten felé vezesse. Az objektív szellem élete így az Abszolútum közelről való, állandó szemlélete. De ez az állapot a lélek számára, földi vándorlásának ideje alatt inkább vágy és törekvés, mint sziderikus nyugópont." Magasztos ünnepi elmélkedés gyanánt hatottak lelkekre a szerző szép és mély gondolatai. (ém.)

Tinschmidt Ernő: *Karácsonyi játékok és versek. Irtta: T. E. gyógypedagógiai tanár. Debrecen. Hegedűs nyomda rt. Kis 8. 12 l. Ára 50 fillér.*

Gyermekeknek való kis versikék, szindarabok a karácsonyi ünnepekre. A nagy öröm közben sohasem feledkezik meg elszakított területen élő testvéreinkről a szerző s azok hozzánk tartozóságának érzését ébren tartja a kis gyermekek szívében.

Tiboldi József: *Háromszólamú hazafias dalok iskolai használatra. Pesterzsébet, 1931. Vas Gereben-u. 11. A 10 dalt tartalmazó II. füzet ára 4 P.*

A szerző lángoló hazaszeretettől diktált szépdallamú szerzeményeit ismertettük már. (1924. évi. 120. l.) Ezúttal három hangra írt dalait adta ki, amelyeket a vakok intézeteinek és a kisegítő-iskoláknak felső osztályos növendékei könnyen megtanulhatnak. A legmelegebb ajánlást is megérdemlik. (ém.)

Magyar Anyák Naptára az 1931. közönséges évre. 8-ik évfolyam. Szerkesztő Keller Lajos ügyvezető igazgató. Kiadja az Országos Stefánia Szövetség anyák és csecsemők védelmére, Budapest, VIII. Vas-u. 8—10. 228 l.

Ez a naptár drága kincs, ott kellene lennie minden anya és leendő anya asztalán. *Keller Lajos* ügyv. igazgató előszava után dr. *Fekete Sándor* folytatja az „Anyák iskolájának II. részét.” Felette értékes olvasmány, tartalmát még élvezetesebbé, szemléltetőbbé teszi a sok kép, illusztráció és vers. Megszívelésre méltó dolgokat mond el dr. *Bárczi Gusztáv* „Egészséges gyermekeknevelés” c. cikkében. Dr. *Bród Miksa* is igen érdekes kérdést tárgyal „Káros-e a dohányzás az egészségre?” c. elbeszélésében. Fajunk tudatos szeretete s a gyermekek védelme árad felénk a kedves naptár minden sorából. Ha rajtam állna, ezt a naptárt ingyen tenném minden újszülött gyermek anyjának asztalára. (ém.)

Julius Píklér: *Stimmfähigkeit und Gehör bei unfreiem Munde. Különlenyomat a Zeitschrift für Psychologie 118. kötetéből.*

Píklér kísérleti vizsgálatokkal megállapítja, hogy ha hangoztatás közben a kezünket a szájunk elé tartjuk, akkor a hangzás jellege megváltozik. Ugyancsak megváltozik a hangzás jellege, ha a száj elé tartott kéz mellett kezdünk hangoztatni és a hangoztatás folyamata alatt elveszjük a kezünket. Ugyanez vonatkozik a hallási fogyatékosok hangoztatására is. A szerző, általánosan ismert Anpassungstheoriája szerint e kísérleti megállapításokból is bebizonyítottnak látja, hogy a hallás szerve olyan szerv, amely a reá ható ingerekre hanghullámokkal válaszol. A fül a hangoztatás szervének, a beszédszerveknek segédszerve, ami abból is kitűnik, hogy csak az olyan élőlények rendelkeznek hallással, amelyek hangot is tudnak adni. Hasonló vonatkozást talál a szerző a mozgás és a látás szerve, illetőleg a mozgás és a tapintás szerve között. A táplálkozásnak ilyen segédszervei a szaglás és az ízlés. A siketek tanára nagy haszonnal forgathatja ezt a munkát, mint *Píklérnek* idevágó többi tanulmányát is. (Michels.)

Enzyklopaedisches Handbuch der Heilpaedagogik. Második, egészen átdolgozott kiadás. 4-ik és 5-ik füzet. C. Marhold, Halle a. S. 1931.

Ebben a füzetben különösen értékesek a kisegítő-iskolai oktatástant (Didaktik), továbbá a mannheimi rendszert, az eidetizmust, az enurezist, az E.— (fegyelmező) osztályokat, a testi fejlődést, a kifáradást, kisegítő-iskolások kereseti viszonyait, a nevelési elveket és eszközöket, végül az újjakon való olvasást (nálunk fonomimika néven ismert olvasztanító rendszert) tárgyaló részek. Az 5-ik füzetben tárgyalja a magyar idióta-nevelés megalapítójának, *Frim* Jakabnak életét és felújítja a mesét *F.* egyetemi tanulmányairól, amit semmiféle adatlal megerősíteni nem lehet. Mintha *Frim*-nek az ilyesmire szüksége lenne! *Frim* tanító volt s mint ilyen tiszteletet szerzett nevének. Semmi szükség nincs rá, hogy felesleges epitetonokkal akarjanak jele köré dicsfényt övezni.

Ebben a füzetben jelent meg dr. *Ranschburg* Pál egyet. tanárnak, a magyar gyógypedagógiai szakirodalom büszkeségének hatalmas tanulmánya az emlékezetéről (Über das Gedächtnis), melyben alapvető kutatásainak részletes eredményeit rövid, világos összefoglalásban adja közre. Következteséit, a vizsgálatok eredményeit a tudós higgadságával vonja le és értékeli. (ém.)

Schubek Aloys: *Mundhandsprechen und Mundhandabsehen nach einem natürlichen Bewegungssystem. I. Teil, Lehr- und Übungsbuch. 64 l. A szerző kiadása. München Luisenstr. 29. Ára 3.05 M. portóval együtt.*

A könyv annak a megismeréséből keletkezett, hogy a szájról való leolvasás csak tökéletlenül pótolja a hallás hiányát, mert a szájmozgások igen nagy része nem látható. Ez bírta rá a szerzőt arra, hogy a szájról való leolvasás természetes pótlásáról gondoskodják, ami sikerült is neki oly formában, hogy minden szájmozdulatot természetes és szinte magától érthető kézmozdulattal kísér. („Hasonlók” ezek a mozgások a fonomimikához.) Ezek a kézmozdulatok ritmikailag és dinamikailag tökéletes összhangban vannak a száj beszélő mozgásaival s ezekkel együtt egységes kifejező eszközzé: a „szájkéz”-beszéddé és „szájrólkézről” való leolvasássá folynak össze. A száj- és a kézmozdulatok időrendben egyszerre mennek végbe és az erősebbé váló beszédet élénkebb kézmozdulatok kísérik, miáltal a természetes beszédritmus eltorzítását is megakadályozhatjuk. A kétféle mozgásnak egy célra való egyesítésében rejlik az eljárás újszerűsége. Akik a módszert kipróbálták, igen elismerőleg szólnak róla siketnémáknál és nagyothallóknál egyaránt. (ém.)

L A P S Z E M L E.

Dr. Purebl Győző székesfővárosi tanácsnok: *Budapest székesfőváros mai közoktatás-ügye és gyermekvédelme. „Gyermekvédelem” 1931. (II.) évf. 1. sz.*

... Ma, az anyagias világban, ahol minden körülmények között azt keresik, hogy a befektetett tőke mennyiben és mi módon hozza meg készpénzben a kamatját: különösen a költségvetések tárgyalása alkalmával erősen kifogás tárgyává teszük, hogy a székesfőváros tanügyének költségvetése évente a 40 milliót is meghaladja és erősen hangoztatják azt, miszerint a fővárosnak a törvényadta kötelezettségénél fogva csak a törvény által előírt iskolákat kell fenntartania: óvodát, elemi-, polgári- és iparos tanonciskolát.

Az illusztris szerző ezzel a felfogással szemben nagyon helyesen kiemeli, hogy ma már — különösen a nagyobb városokban — nem elegendő csak a törvény által előírt iskolák fenntartása, hanem a hivatásuk magaslatán álló városi vezetőknek arra kell törekedniök, hogy olyan nevelő és oktató intézményeket létesítsenek, amelyek a lakosság megélhetését megkönnyítik. (ém.)

Herodek Károly: Tanult vakok védelme. „Gyermekvédelem” 1931. (II.) évf. 1. sz.

Megrázó színekkel ecseteli az intézetből kikerült vakok szomorú sorsát. Egy vak gyermek nevelésére: 8—10 évi iskoláztatás alatt 6—8000 pengőt költ a vakok intézete. Rettenetes még csak elképzelni is, hogy ezek a tanult, intelligens ifjak az iskola befejeztével és néhány évi vergődés után az utcasarokra, a diplomok küszöbére kerülnek s alamizsnaszedésből tartják fenn életüket, mert másutt nincs elhelyezkedésükre lehetőség. — Egy világtalan ifjú, aki a kefekötésben is jeles képzettséget szerzett magának, illetékes községében iparát akarta folytatni, de a hatóság ezt iparigazolvány hiányában nem engedte meg. Tessék elképzelni ennek (s hozzá hasonló sok száznak) a sorsát. Sürgeti, hogy az ilyen tanult ifjaknak adjanak iparigazolványt. — A t. szerző most Amerikába utazik a vakok kongresszusára. Reméljük, hogy az ott szerzett tapasztalatai alapján a jobb sorsra méltó szerencsétlen vakok szomorú sorsán is tudunk majd enyhíteni. (ém.)

Herodek Károly: A vallásos nevelés jelentősége a vakoknál. „Nemzetnevelés” 1931. (XII.) évf. január 15. szám.

A mély érzéssel és a vakok iránti nagy szeretettel megírt cikkből közöljük a következőket: „A vallásos nevelés két irányú feladatot teljesít: felkelti a vakokban a Mindenható iránti tiszteletet és szeretetet, alázatosakká és érzésben nemesekké formálja őket; másrészt erősítő eszközül szolgál neki a munkában és az élet későbbi harcaiban.” (ém.)

Gyermekvédelem. 1930. (II.) évf. Éltés Mátyás: Harminczéves a gyengeelméjű gyermekek oktatására szolgáló budapesti állami kiségitő-iskola.

Egyesek megütözköznek azon — írja többek közt Éltés, — hogy a „kiségitő-iskola” a szülők körében nem örvend valami nagy népszerűségnek, nem szívesen íratják oda gyermekeiket. A szülőknek ezt az idegenkedését azonban könnyen megérthetjük, ha meggondoljuk, hogy a „kiségitő-iskola” a hibás, az értelmi fejlődésükben

korlátozott gyermekek iskolája. Csak természetes, hogy a jóérzésű szülő nem akarja elfogadni a tanítónak, orvosnak stb. a gyermekét gyengeelméjűnek bélyegző ítéletét és mindenképen küzd ellene. A szülőnek nemcsak joga, de sőt kötelessége, hogy gyermeke érdekeit védelmezze és meg kell őt értenünk, ha küzd gyermekének leicsinylése ellen. Ez így van rendjén. Ha a szülő nem így járna el, az nagyobb baj volna. A „kisegítő iskola” tisztában van ezzel és sehol a világon nem számít arra, hogy nagy népszerűségnek örvendjen. Elég, ha a felvett gyermekek szívesen járnak oda és ragaszkodnak hozzá.

Herodek Károly ebben a számban is folytatja a vakokról írt sorozatos tanulmányát; ezúttal a vakok megsegítésének módjairól mond el sok megszívlelendő dolgot.

Kecskeméti Lapok (Kecskeméti Friss Újság.) Független politikai napilap, 1930. december 18. szám.

Az állami kisegítő-iskola róm. kath. növendékei számára a Szivgárda vezetői, a ref. vallású tanulók részére a ref. egyház ünnepi karácsonyifát állított fel, mely alkalommal áhitatos érzéssel több énekszámot és karácsonyi verset mondtak el a növendékek. **Sárkány Pál** igazgató a karácsonyi ünnepek jelentőségéről, Jézus eljövételéről és szeretetéről mondott ünnepi beszédet. — Ezután az ízlésesen feldíszített karácsonyfa alatt elhelyezett ajándékok szétosztása következett az örvendező gyermekek közt. A sikerült ünnepély megrendezése az iskolánál működő tanítónők érdeme.

Szegedi Hírlap 1930. (III.) évf. 36. sz. Délmagyarország (Szeged) 1930. aug. 3.

Mindakét lap terjedelmes beszámolót ír a szegedi **Átmeneti Otthonról**. A Sz. H. első sorban megmagyarázza, mi is az Átmeneti Otthon? Olyan otthon az, ahol a fiatalokurák bírāja elé kerülő delikvensek és a züllés veszélyének kitett egyéb fiatalokurák nevelő őrizetéről történik gondoskodás. 1930. évi forgalmi statisztika szerint eddig 151 fiatalokurát gondozott az intézet, akiket a fiatalokurák bírósága, vagy az állami gyermekmenhely, vagy a Gyermekvédő Liga, vagy pedig magánosok vittek oda. Egy gyermekért az ügyészség napi 80 fillért fizet meg az intézetnek. „A kapun túl” feliratú cikk azt mondja, hogy az intézetben az egyéni nevelés alapján működő gyógypedagógia érvényesül. Külön gazdasági kert, aprószágra, udvar, nyúltenyészet egészíti ki az otthonot. Azt írja a lap, hogy az aprószágra gyermekek ügyelnek. A konyhán kis szakácsok segítkeznek. A gondozottak hálója gyönyörű világos terem. Az intézet iskolája is jól fel van szerelve.

Valami különös érzés — írja tovább a lap — marasztalja az embert itt, ahol minden olyan napsugaras, gyermekkacajtól hangos, olyan világfeledtető, mintha idejarna lopva mosolyogni az élet, hogy a társadalom elesettjeitől vegyen leckét az örömben. Csak az szomorítja el a látogatót, hogy a város közönsége nem ismeri ezt az intézményt és e jótékonyág figyelmét eddig még nem sikerült az Átmeneti Otthon gyermekvédelmi munkájával arányos mértékben ide irányítani.

Ugyanabban a lapban „Gyermekvédelem” cím alatt a vezércikk is ezzel a témával foglalkozik.

A „Délmagyarország” pedig „Elkallódott emberpalánták között az Átmeneti Otthonban” cím alatt magyarázza meg olvasóinak a nemes munkát, amit a fáradhatatlan **Vágó Károly** igazgató végez az Otthonban. (ém.)

Természettudományi Közlöny. Ismeretterjesztő folyóirat 1930. (62.) évf. 19. szám. 917. füzet. Dr. Kollaris Jenő: A kapcsolási és hangúlyhibás olvasó gyengékről.

A tétel meghatározása után oly világosan és érdekesen fejtegeti a szóbanforgó kapcsolási és hangúlyhibák előfordulását, hogy röviden fel kell hívnunk rá olvasóink figyelmét. Azt mondja, hogy „kutatva ezeknek a hibáknak az okait, a figyelem, összpontosítás, a szó- és a mondatértés, a gondolatársulás, asszociáció hibáira akadunk. Amikor beszélünk, gondolatainkat társítjuk és ezt a társulást akarattunkkal visszük valami irány felé. Ha figyelmetlenek vagyunk, elalvások, alvások kiengedjük a vezető gyeplőt a kezünk közül. Zavarodottságban ugyanezt tapasztalhatni. A helyes olvasáskor ezt a vezetést az írónak engedjük át, de mihelyt kibontakozunk ebből a vezetéshöz, például, ha figyelmetlenek vagyunk, nem értjük meg, amit olvasunk és akkor inkább olvasunk hibásan, mint különben. Az összefüggés szétmorzsolódik, szétesik éppúgy a hibás beszédben, mint a hibás olvasáskor. — Ha az olvasás érdekel, kevésbé hibázunk. Ezt az érdeklődést úgy is fejezhetjük ki, hogy az olvasás tárgya életvonalunkba, törekvésünk vonalába esik. Ilyenkor együttérzés támad bennünk az olvasott tárgyakkal. Ezt az olvasmányt fölhasználjuk, bekebelezzük. Attól erősödést nyerünk. Azt a magunk énjébe beleépítjük, azaz az olvasmányt a magunk építésére, mondjuk, hogy kiépítésére, vagy fölépítésére használjuk. Ha kényszerűségből olvasunk, vagy ha olvasunk annak ellenére, hogy életbevágó más kérdések élnek bennünk, nem értjük meg, amit olvasunk és rosszul is olvashatunk. Ilyenkor

szervi törekvésünk megtart bennünket a fontosabb életvonalban és kilöki az olvasott szókat a figyelmünkből, mert nem szabad, hogy azok eltérítsenek fontosabb dolgoktól. Talán még félre is dobjuk ilyenkor a könyvet. Életcéljaink sokaságában egyszer az egyik, egyszer a másik kerekedik felül pillanatosan. *Claparède* a pillanatos érdek törvényének megvalósulásáról beszél, ha egyik ösztönvonalunk a másikat félrelöki újtábol, mert abban a pillanatban az fontosabb. Az ösztön szó helyett szívésben használom *Monakow* kifejezését, a „hormét”, amely minden képzeltető törekvésünket összefoglalja a szervi fölépüléstől kezdve akár a tudományos törekvéseinkig is. Ebben az értelemben tehát azt fogjuk mondani, hogy jobban olvasunk, ha az olvasmány a pillanatos hormévonatunkba esik, mintha azzal ellenkezik.

Figyelmetlenül olvasunk akkor is, ha pl. lázasak, vagy egyébként betegek vagyunk. Ilyenkor sokszorosodnak az olvasóhibák. A láz mérgezi az agykéreg sejtjeit. Ha gyors, vagy gyenge a szívünk, kéregsejtjeink nincsenek is jól vértől öntözve, nincsenek jól táplálva. Ilyenkor sem tudjuk figyelmünket jól összpontosítani. Ebben is megnyilatkozik valami önszabályozás, amely nem engedi az agykéreg sejtjeinek túlfárasztását. A figyelmetlenség, az olvasmány meg nem értése ilyenkor mintegy biztosító szelep a túlfárasztás ellen. A korral is fogy az elme képessége. Ez is vezethet hibás olvasásra.

Nagyon érdekes volna a kapcsolási hibás olvasást úgy a rendes, mint a gyenge képességű gyermekeken vizsgálni. Amikor a gyermek olvasni tanul, betűket és szótagokat rak össze szövekké. A szókat összerakja mondatokba. Mindez kapcsolás. A rossz olvasáskor szétesik a mondat, a szó elemeire, amelyekből összerakódott.

Ilyen kapcsolási hibás olvasóhibákat bárki gyűjthet magamagán, ha fáradtan, álmosan, figyelmetlenül olvas. Minthogy tapasztalataim a kapcsolási és hangsúlyhibás olvasógyöngöseségről szaporítani szeretném, igen hálásan venném, ha olvasóim ilyen eseteket közölnének velem az olvasó korának, nemének, a figyelem eltérése okának megjelölésével. *Tanítónők és tanítók megfigyeléseiről tanuló gyermekeken különösen hálás lennék.*

Magunk is fontosnak tartjuk a szerző által megjelölt vizsgálatokat fogytékos növendékeinknél.

Dr. Németh Péter kir. törvényszéki tanácselnök: *A kiskorúak testi épségének védelme. „Gyermekvédelem” 1931. (II.) évf. 1. szám.*

Társadalmunk nagyon szomorú tünetére világít rá a nemes szívű szerző, mikor ezt a problémát felveti. Azt mondja: A nevelés nem könnyű feladat. Az a pusztán tény, hogy valaki szülő, gyám, gondnok vagy felügyelő, még nem biztosíték arra, hogy nevelni is tud, igen nagy szükség van, hogy az erre hivatottak és jogosítottak ezt ellenőrizzék. Hogy miért van még különösen szükség arra, hogy a gyermekek testi és erkölcsi jóléte, épségben maradása különösen ellenőriztessék, arra nyomós indok az is, hogy az ellenük elkövetett bűncselekmények csak ritka esetben kerülnek napfényre. A gyermek ki van szolgáltatva. Panaszkodni nem mer! Melyik gyermek meg sérelmével hatósági orvoshoz látteleter, melyik keres tanúkat, hogy perrendszerű bizonyítékokkal lépjen föl? Talán a szomszédok vagy ismerősök segítenek neki? Aligha! Van nekik is elég bajuk, mondják és azután miért szerezzenek maguknak kellemetlenségeket, ellenséget?!

A megkínzott gyermek tovább szenved, eltoppan, eldurvul, megszőkik, csavarog, elzüllik. Ezért van szükség a házi nevelés ellenőrzésére! Nem elég, hogy az ilyen szülőktől elveszik a gyermeket, mert ezek teljes mértékben rászólgálnak a büntetésre is.

Sok államban már szigorú büntetéssel sújtják a gyermekekkel kegyetlenkedő szülőket és gyámokat, sőt azokat is, akiknek hanyagsága a gyerme kzzülését idézte elő. A büntetethez nem kell sérülés, orvosi láttelelet, maga a rossz bánásmód is. mint deliktum, büntetendő. Különösen pontosan körvonalazza a kiskorúak személye ellen elkövetett bűncselekményeket az új olasz büntetőjogi javaslat, amely ugyan-csak kemény büntetéseket tartalmaz a gyermekrontók és bántalmazók ellen.

A kiskorúak testi épségének hathatósabb védelme céljából tehát két dologra van feltétlenül szükség. Az egyik a fokozott ellenőrzés, amely a gyermekvédelemmel foglalkozó hatósági és társadalmi szervek feladatát képezné, a másik oly törvény hozása, mely büntetné a javítás és fegyelmezés eszközeivel visszaelő szülő, gyámot.

(ém.)
Comenius: *Kisbeszéd az ékes latinság tanulásáról, melyet a III. latin (az atrialis vagy rethorikai) osztály felállításának idején, az 1652. év január 10. napján tartottam a nemes pataki iskolában. Fordította: Gulyás József. Protestáns Tanügyi Szemle 1931. (V.) évf.*

A nagy tanítómesternek ezt a magyar vonatkozású „kis beszédét” igaz elmélyedéssel olvashatja minden pedagógus, nemcsak történeti értéke, de szakbeli tar-

talma miatt is. A pompásan sikerült fordítás nagyszerűen, frissen adja vissza a nagy Comenius szép gondolatait.

(ém.)

Katholikus iskola XX. évfolyam, 2. szám. Mint a pécsiek helyi tanügyi közlönye bőven emlékezik meg a „Baranyavármegyei Általános Tantitőegyesület” közgyűléséről s ennek keretében találkoztunk *Klug Péter* orsz. szakfelügyelő s *Éltes Mátyas* nevével. Közli a lap *Éltes Mátyas* előadásának rövid kivonatát is, ami nem a legyszerültebb. Szaklaptól jobbat várunk.

(Angyal.)

A Pécsi Napló és a Dunántúl az 1931. január 25-iki számukban a Baranyavármegyei Általános Tantitőegyesület közgyűlésével kapcsolatban foglalkoznak a pécsi kisegítő-iskola kérdésével, amely *Sziebeth Róbert* felügyelő kezdeményezésével indult meg. Megemlékeznek *Klug Péter* országos szakfelügyelő látogatásáról s hosszabban tárgyalják *Éltes Mátyas* előadását a kisegítő-iskolákról. Végül közlik, hogy a közgyűlés többi javaslatai között a pécsi kisegítő-iskola megszervezése iránti kérelemnek a kultuszminiszteriumban való eljutását kéri.

(Angyal.)

E G Y E S Ü L E T I É L E T.

A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI TÁRSASÁG

1930. december hó 3-án szakülést tartott. Az ülés előadója *Horváth Kálmán* a gyógypedagógiai tanárképző főiskola előadó tanára volt, aki „Az értelem szerepe az erkölcsi életben” címen tartott előadást. Az előadást élénk vita követte, melyben felszólaltak *Michels Fülöp*, *Koleszár József* és dr. *Tóth Zoltán*.

Az 1931. évi január 29-iki szakülést dr. *Rottenbiller Fülöp* igazságügym. államtitkár elnök nyitotta meg és mély részvétellel emlékezett meg a dr. *Nagy Árpád* kultuszmin. államtitkár neje elhalálozásával ért szomorú gyász esetéről. A Társaság nevében igaz együttérzését tolmácsolta dr. *Nagy Árpád* államtitkár-elnök előtt, aki meghatva köszönte meg a részvétet.

Az elnöki széklet dr. *Nagy Árpád* foglalta el és felhívta dr. *Tóth Zoltán* főisk. igazgatót előadásának megtartására, aki „A vakok esztétikai neveléséről” beszélt. A második előadó dr. *Bernáth István* „A vakok magánjogi védelméről” szölt. Az előadó a vakok elhanyagolt magánjogi helyzetét fejtegette. Kimerítően tárgyalta azokat a kívánivalókat, amelyek a vakok szociális helyzetén volnának hivatva segíteni. Részletesen foglalkozott gyámság és gondnokság, nemkülönben a vagyoni jogi, házassági kérdésekkel; tárgyalta a munkaképtelen s keresetnélküli vakok eltartásának kérdését és az „aláírás” problémáját. Különösen kiemelte a háborúban megvakultak magánjogi védelmét és a fogyatékoságukat kihasználó cselekményeket — noha azokra a Btk. nem tartalmaz büntető jogszabályt — nagymérvű méltánytalanságnak minősíti, s azokra megfelelő büntető szankciók alkalmazását tartja szükségesnek. A vakok házasságkötése előtt szükséges, hogy a gyógypedagógus baráti jóakarattal figyelmeztesse a vakot az esetleg bekövetkező bajokra, gazdasági és más megélhetési nehézségekre. A munkaképtelen és eltartásra szoruló vakok érdekében menházak felállítását tartja szükségesnek. Az „aláírás” problémájával kapcsolatosan javasolta, hogy a „névaláírás” tanítása kapcsolassék be a kötelező tárgyak közé. Végül javaslatot tett, hogy a vakok jogi tanácsadása utaltassék az Állami Gyógypedagógiai Nevelési és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet ügykörébe.

Az első felszólaló dr. *Schnell János* főorvos, a Tanácsadó igazgatója, teljes készségét fejezte ki a fogyatékos társadalom érdekeinek ezen újabb felkarolása iránt.

Dr. *Tegyei Jenő* hozzászólásában a vakok szociális helyzetének javítását szükségesnek tartja, de szerinte nem lehet a községek kötelezni, hogy az esetleg odátuduló vakok eltartásáról gondoskodjanak, mert ma a legtöbb község súlyos anyagi viszonyok között él. *Holley Béla* helyesli a vakokról való gondoskodni akarást, de úgy hiszi, hogy ez nem fog eredménnyel járn.

A vita folyamán elhangzott felszólalások közül magasan kiemelkedik az elnök dr. *Nagy Árpád* kultuszmin. h. államtitkár hozzászólása, aki éles jogászai bonckés alá véve a felvetett problémákat, örömeinek adott kifejezést az előadó dr. *Bernáth István* tanár ezen hézagpótló és a vakok társadalmi érdekét szolgáló munkálkodása felett s hatásos és meleg szívűrel tanúsodó buzdító szavaival a jogász-gyógypedagógus számára sokatérő útbaigazítást adott a további teendőket illetőleg. Hangsúlyozta, hogy a jogi képesítésű kartársak fogjanak össze s megszerzett tudásukat

hasznosítsák a fogyatékosok érdekében. A Magyar Magánjog már készen áll a országgyűlési tárgyalásra váró új törvénytervezetére hívta fel az előadó figyelmét, amely tudvaleg az 1861. évben összeült Országbírói Értekezlet által szerkesztett „Ideiglenes Törvénykezési Szabályok”-at van hivatva állandósítani, annak szokásjogi erejét törvényerejűvé változtatni.

A magánjogi természetű jogszabályoknak a való életbe való teljes átviteléhez hosszú idő szükséges s ez az egyik oka annak, hogy még mindig nincs a Btk.-hoz hasonló magánjogi törvénykönyvünk.

Végül az előadó hálás köszönettel vette tudomásul az elnöklő helyettes államtitkárnak mindnyájunk számára sokat érő, jóindulatú útmutatásait. Dr. Tóth Z. előadásához Heródek Károly, dr. Schnell János szól hozzá.

Miután több hozzászólás nem volt, Schannen Péter igazgató, szakosztályi elnök a gyűlést bezárta.

DR. RANSCHBURG PÁL EGYET. TANAR ELŐADASA

a rendről, csendről és egészségről. A fizikai világ szakadatlan változásaiban is bizonyos állandóság állapítható meg. Így a hőmérsék rendkívül nagy napi, havi és évszakos ingadozása ellenére az évi átlagok ötven év adataiból kiszámítva legfeljebb 1.1 Celsius fokra térnek el. Az élő szervezetek terén ugyanezen állandóságnak egyik példája a halálzási százalék stabilitása. Magyarországon 1923-tól 1929-ig meghaltak átlaga 51.3 százalék férfi s 48.7 százalék nő. Az 1929. évben meghalt férfiak, illetőleg nők száma ettől a hétéves átlagtól csak két ezrelékkal tér el. Ugyanígy törvényszerűség található a balesetek folytán elhaltak számában is. Ez a szám az összes haláleseteknek 1.7 százalékát teszi ki minden egyes évben.

A stabilitásos jelenségek mellett nagy jelentősége van egyes jelenségek periodikus hullámzásának is. A testi épséget fenyegető balesetek e téren számos nevezetes példát mutatnak fel. A vasúti balesetek 20 százalékban halálos kimenetelűek. Ma már sokkal gyakrabban fordulnak elő autó- és motorkerékpár balesetek, amelyeknél azonban már nagyobb a halálzási százalék. Legtöbb autóbaleset délben 12—1 óra és délután 4—6 óra között fordul elő. Ennek az okát bizonyos szociális körülményekben lehet megtalálni. A statisztika szerint az esetek 70—80 százalékában a vezetők és csak 20 százalékban a járókelők vigyázatlansága okozza a baleseteket. Az előadó megfigyelése szerint a gyalogjárók ennél gyakrabban okozói a baleseteknek, mert nincs meg a kellő szellemi pihentességük, magukkal az embertársaikkal szemben elvárható gondosságuk és fegyelmeltségük. De nálunk még nem alakult ki az a szükséges rend, csend, amely a mi szabálytalan tereinkben, sűrűn megszakított utcáinkon különösen nagyon fontos volna. A budapesti ember ma sem tudja, merre kell tartani s merre kell előzni. A járművezetők túlnyomó része meglepően fegyelmelt, csak kisebb részük gondatlan. Ezen a téren úgy lehetne rendet teremteni, ha a forgalmi rendeletek kiadásánál a rendőrség igénybe venné a pszichoteknikusok véleményét is, mert a forgalmi balesetek okai túlnyomóan pszichológiai természetűek. Kiderült, hogy vannak valóságos balesetokozásra hajlamos egyének, akik ha egyszer már okoztak balesetet, azt csaknem biztosan megismétlik. Ami a napokat illeti, a legtöbb baleset szombaton történik, ami a heti kifáradás eredménye. De sok baleset fordul elő hétfőn is, ami részben a munkalendület csökkenéséből, a vasárnapi alkoholfogyasztásból, de nem kis részben a szórakozások és sportok hétfőre átnyúló figyelemelvonó utóhatásából adódhatik össze.

Az egészség biztosítása céljából a csendre is szükség van. A zaj az utcáról behatol a lakásokba is, a gramofon és a rádió hangjai áthatolnak a bérházak vékony falain, s megzavarják a nyugalomra szoruló ember nyugalmát. Ha fiatal állapotok elalvását erőszakosan megakadályozzuk, azok pár nap alatt elpusztulnak. Ha kísérleti állatokat fémcsőben helyezünk el és a csövet huzamos ideig hangosan kalapáljuk, az állatok hallóidege súlyos elváltozást szenved. Budapesten a villamos csengetése, az autók brutális agyrontó túlkölése, az éjjeli csendet is megzavaró folytonos megismétlődése nemcsak a lakosság idegeit, de a hallóképeségét is veszélyezteti.

Külföldön a zaj leküzdésére társaságok alakultak, nálunk a sajtó és hatóságok egyidőre lemelegkelték ugyan az utcai láрма erejét, de úgy tűnik fel, hogy újabban ismét erősödik az idegromboló utcai láрма.

Csend nélkül az idegrendszer egyensúlya előbb-utóbb felbomlik.

A MAGYAR FONETIKAI TÁRSASÁG.

mely 1914-ben rövid fennállás után a háborús viszonyok miatt beszüntette működését, most újra megalakulóban van.

A meghívó azt mondja, hogy a problémák, amelyek a társaság működését akkor szükségessé tették, ma a technikai segédeszközök fejlődésével még égetőbbek, mint valaha.

A magyar nyelv és beszéd tudományos kutatása, a veszendő magyar énekszó megőrkítése, általában a hang és beszéd patológiájának és élettanának kutatása, kulturális kötelessége azoknak, akik az emberi hanggal és beszéddel, vagy annak valamelyik tudományos határterületével gyakorlatilag vagy elméletileg foglalkoznak. Ebből a célból tartják szükségesnek a Társaság életrekeltését. Az alakuló közgyűlést dr. Farkas Géza és dr. Lénárt Zoltán egyet. tanárok hívták össze. Helyisége: Budapest, VIII. Esterházy-utca 9.

A MAGYAR PEDAGÓGIAI TÁRSASÁG MONTESSORI-ÜLÉSE.

Maria *Montessori* asszony, akinek nevét az egész művelt világ ismeri, a Magyar Pedagógiai Társaság meghívására Budapestre érkezett, és december 20-án előadást tartott rendszeréről. Ez a rendszer meglehetősen forradalmi, mert abban a konfliktusban, amely a világ minden társadalmában fennáll a felnőttek és gyermekek között, *Montessori* asszony a gyermek mellé áll és mindenben neki ad igazat. Ő maga budapesti előadásában ezzel az egy mondatral világított rá szízmájának magvára:

— *Facciamo opera di pace coll' infanzia!* Kössünk békét a gyermekkel! Megfelelően *Nietzsche* mondásának a *Zaratusztrában*:

— Was ist das Kind? Ein aus sich rollendes Rad, ein heiliges Ja-sagen, ein neues Beginnen. A gyermek magától gördülő kerék, szent igenlés, rázendítés az életre.

A gyermekkor eredetiségének ebből az áhitatos respektálásából indul ki egész nevelési módszere, amelyet a pedagógiai tudomány ma már klasszikus elméletnek tart. Ellenzői természetesen vannak (lásd: „Magyarság” 1930. szept. 14-iki számának 16. lapját.) különösen a konzervatív pedagógusok között, azonban híveinek száma is igen nagy, ez magyarázza meg azt a rendkívül nagy érdeklődést, amely előadása iránt itt Budapesten is megniylvánult.

Montessori asszony nevelési rendszerét a *Tudományos Akadémián* tartott előadásában a többi között a következőkkel okolta meg:

— A nevelés problémája abból az ellentétből ered, amely a felnőttek szervezett világa és a gyermekek feltörő serege között uralkodik. A felnőttek tulajdonképpen *öntudatlanul elnyomói* a gyermektársadalomnak azért, hogy a naiv állapottól a mai komplikált miliőig való utat erőszakkal tétetik meg velük. A civilizált felnőtt erős és szinte természetesen erőszakoskodó, a gyermek tehát *vagy megadja magát, vagy örök lázadóúóú lesz*. A fokozatos belenövést (adaptációt) nem segítik elő hagyományos nevelési módszereink. Ezért védekezik a gyermek az iskola ellen is, e jogos önvédelmet nem szabad tapintatlan közbelépéssel konfliktussá élesíteni.

— *Kössünk békét a gyermekkel!* — mondotta *Montessori* asszony. — A gyermek nemcsak erőszakos fegyelmező közbelépésünket, de még a felnőtt mindenáron való gyámkodását és segítségét is *vissza igyekszik utasítani*. Ellenállása különben világosan érezteti velünk azt a határt, amelyet beavatkozásunknak nem szabad átlépnie. Erre annál jobban kell ügyelnie a nevelőnek, mert különben egészségtelen reakciókat vált ki a gyermekből.

— A gyermek aktivitása nem gazdaságos. Nem is keresi a *minor rezisztencia* furfangos útjait, hanem pusztán belső feszítőerejét éli ki *pozitív célkitűzés nélkül*. A játék művészi és „heurisztikus” hajtóerejét kell munkára fognunk. A nevelő tehát *legyen szolgáloja* a gyermek egészségés, expanzív ösztönének és óvakodjék attól, hogy börtönör módjára szorítsa bele az embercsemétét a modern miliőbe.

A hallgatóság nagy tapssal, sőt valóságos ünnepléssel fogadta *Montessori* asszonynak latin világossággal, kedvességgel, egyszerűséggel és szellemmel tartott előadását. Mi annál büszkébbek vagyunk *Montessori* sikereire, mert tudjuk, hogy rendszerére a gyengeelméjűekkel való foglalkozás közben jött rá s alapját két nagy-szerű győgypedagógus (*Itard* és *Seguin*) munkája képezi.

A SIKETNÉMAK ÉS VAKOK TANARAI ORSZ. EGYESÜLETÉNEK

választmányja 1930. évi december hó 6-án gyűlést tartott az alábbi tárgysorozattal: Elnöki jelentés, titkári jelentés, pénztárosi jelentés, szerkesztők jelentése, esetleges indítványok.

A választmányi ülés után következő szakülésen meghallgatták a gyengélkedő *Borbély* Sándor örökös elnöknek „*Nyomozás idegennyelvű szóink útvonalán*” című tanulmányát. Az egyesület tagjai a szakülésen nagy számban jelentek meg.

A február 7-én tartott népes választmányi ülésen *Milassin* Gyula szegedi siketnéma intézeti tanár tartott előadást „A számolási oktatásra vonatkozó új tanterv-tervezet módosítása” címén.

Az érdekes előadás meghallgatására nagy hallgatóság gyűlt egybe és beható eszmecserére adott alkalmat.

A szakülés után a tagok barátságos összejövetelen vettek részt.

A MAGYAR PAEDAGÓGIAI TÁRSASÁG

1931. évi január 17-iki ülésének napirendjén két érdekes előadás szerepelt. *Kiss József* tanítónőképző-intézeti tanár az olasz közoktatásügyet ismertette, mely bepillantást engedve a fasisztarend közoktatásügyének menetébe. A nagyszerű nevelői gondolatokat érdekes és lenyűgöző előadásban tárta a hallgatóság elé, mely mindvégig kitartással és nagy tetszéssel hallgatta az alapos tanulmányt. Utána *Michels Fülöp*, „Beszédpedagógia” címen tartott előadást, amelynek rövid kivonatát az alábbiakban adjuk: A beszélés pszihomotorikus folyamat, mozgásos jelenség. A beszédmozgással hangzási folyamatokat, akusztikai szimbolumokat produkálunk, hogy azokkal környezetünkben beszédmegértést és ennek révén a beszédszándéknak megfelelő állásfoglalást váltsunk ki. A beszédtanítás a tanulót, az anyanyelve mellett, valamely idegen nyelvi megértésére és beszélésére képesíti. A beszédkézség *W. Stern* szerint a belső diszpozíciók és a külső beszédbeli benyomások folytonos öntudatlan együtt hatásának, konvergálásának az eredménye. E két tényező együtt hatásának a természete szerint alakul a beszédtanulás menete és eredménye is. E két tényező közül, a) a belső diszpozíciók a beszédszükség formájában állanak előttünk. A beszédszükség az életfeladatokból fakad és azokhoz alkalmazkodik és így konkrét formában minden pillanatban megjelöli a beszédtanítás feladatát. Először csak a legszükségesebb mondasokra, beszédautomatizmusokra tanítjuk a növendékeket. Az ilyen beszédautomatizmusok szaporodásával a növendékek mind jobban és jobban tanulnak magukon beszédbelileg segíteni, a beszédbeli tehetetlenségük fokozatosan felenged, teljes beszédbeli önrendelkezésnek, kiépített beszédzókásnak adván át a teret. — A beszédtanításnál a beszédanyag minősége mellett annak feldolgozási módja is igen fontos szerepet játszik. A beszélésnek, illetőleg a beszédhatás kiváltásának a tényezői: a hangzási jelleg, a beszélés gyorsasága, a beszédzönetek természete, a beszéd ritmusa, melodiája, hangsúlya, egész komplikált lendülete és főképen érzelmi színezete. Ezek a formai követelmények a fül útján való beszédtanítás, a fül-száj módszer javára döntenek. b) A konvergencia másik tényezőjét, a beszédkörnyezet hatását, az osztály keretén belül eleinte csak a tanár képviselheti. A növendékeknek fokozódó beszédbeli öntevékenysége és egymásra való kölcsönhatása azonban csakhamar, mint tömegpélda, a természetes beszédkörnyezet kényszerítő hatását éri el a beszédtapasztalatok közvetítését illetőleg. A beszédtanítási feladatokhoz az illető nép kulturális jellegzetességeinek a megismertetése (Kulturkunde) is hozzátartozik. Az írás és olvasás tanítása csak az előszóval való beszédtanítás alapján és annak nyomában történhetik természetszerűen és nem megfordítva. A tetszéssel fogadott előadás után *Weszeley Ödön* dr. egyet. ny. r. tanár elnök mondott az előadónak köszönetet. Az ülésen kartársaink közül is többen vettek részt.

SZELLEMILEG ELMARADOTTAKAT GYÁMOLÍTÓ EMBERBARÁTOK
ORSZÁGOS EGYESÜLETE (Budapest, III., Miklós-tér 5.)

Az emberiség legszerencsétlenebbjei a szellemileg elmaradottak, akik nehezen sajátítják el az életben szükséges tudnivalókat, akik családjukra nézve elviselhetetlen terhet jelentenek, akik szabadon járhatván kész prédái a bűnözőknek, az erkölcstelenségnek, akiknek szaporodási képességük meglévin, fölöslegesen szaporíthatják a hozzájuk hasonlókat szb.

Csonkamagyarországon több mint 10.000-re tehető a szellemileg elmaradottak száma, akiknek az állami és fővárosi összes gyógypedagógiai intézetekben csak körülbelül 350 férőhelyük van!

A „Sz. E. Gy. E. O. Sz.” ezeknek a szerencsétleneknek az istápolását tűzte ki céljául s arra törekszik, hogy lehetőleg valamennyien megfelelő intézeti elhelyezést nyerjenek, ahol megfelelő ellátásban és oktatásban részesülvén, őket a társadalom hasznos tagjaivá nevelje s egyben a szülőket és a társadalmat felszabadítsa attól a súlyos teherrel, amelyet ők jelentenek.

Az Egyesület elnöksége jelenti, hogy az Egyesület az elmúlt év folyamán elvégezte az összes előkészítő és szervező munkákat, úgy, hogy az alapszabályok jóváhagyása pillanatában teljes felkészültséggel foghat célja fokozatos megvalósításához. A jövő legkimagaslóbb programja egy ápoló-foglalkoztató otthon létesítése. E tervvel kapcsolatban vetődött fel az a gondolat, hogy a szülők esetleges életbiztosítással oldhassák meg a szellemileg elmaradott gyermekükről való gondoskodást véglegesen. E kérdésben több biztosító intézettel megindultak a tárgyalások. Kérik, hogy a cél támogatására nemes szívű emberbarátok lépjenek be tagoknak az Egyesületbe. Az évi díj rendez tagoknak 6 pengő, pártoló tag határozott tagságdíj fizetésére köteleze nincsen, annyit ad, amennyit akar. Az Egyesületnek az előző év végén 1540 pengő 42 fillér tiszta vagyona volt.

A február 20-án tartott közgyűlés a tisztikart megválasztotta és a számadóknak a felmentvényt megadta. Elnök továbbra is udvarhelyi *Kapcza* Imre, főtítkár *Péter* Antal székesf. győgyp. tanár lett.

A BARANYAVÁRMEGYEI ÁLTALÁNOS TANITÓEGYESÜLET

elnökségének felkérésére *Éltes* Mátvás, lapunk felelős szerkesztője 1931. január 24-én előadást tartott Pécsen. Az előadás rövid kivonatát alábbiakban közöljük.

Szomorú csapást jelentenek e szavak: gyengeelméjű, értelmi fogyatékos gyermekek! Rájuk illik az írás szava: szemük van s nem látnak, füllük van s nem hallanak. Az emberi nem legnagyobb kincsétől, az ép értelemtől vannak megfosztva. Nagy veszteség a szemvilág, a hallás elvesztése, de siralmasabb az értelmi fogyatékosok sorsa. Hisz, mint tudjuk, a vak, a siket érzéki fogyatékoságának ellenére mégis fel tud emelkedni a kultúra magaslatára, sőt a vak-siket is képes ebben magas fokra emelkedni, amint azt *Keller* Helén, *Bridgmann* Laura stb. példája mutatja, de az értelmi fogyatékos nem. Neki a maga tudatlanságában kell leélnie sívár életét.

A törvény elrendeli, hogy hat éves korában a gyermeket a mindennapi népiskolába kell járattatni. S mikor eme rendelkezését megállapítja, a naptári évet veszi zsinórmértékül. Ugyancsak ezt teszi az u. n. normál-tanterv is, amely az első évre az olvasás-írás s számolás elemeit rendeli el tanítani, amely anyag szintén a hat éves gyermek képességeihez van szabva. De a normálisokra a közepesekre szabott tanterv igazságtalanságot követel egyrészt a jobb képességűekkel szemben, mert lassú munkára kényszeríti őket, holott ezek talán néhány hónap alatt el tudnák sajátítani a kitzűzött anyagot, másrészt lehetetlenséget követel azoktól, akik még nem érték el azt az értelmi fokot. Ezek a gyermekek elvesztek ebben az iskolában! Csak 1890-ben kezdett a magyar társadalom ezek részére is iskolákat állítani. Törvényes intézkedés ezek iskoláztatási kötelezettségéről azonban csak 1921-ben a XXX. t.-c.-kel jelenik meg, mely az iskolakötelezettséget ott, ahol ezek részére iskola van, kimondotta. A végrehajtási utasítás erre vonatkozólag külön intézkedést tartalmaz.

Az értelmi fejlődésükben tartósan gátolt gyermekek részére fennálló iskolába a gyermeket maguk a szülők irathatják be, vagy áttelepítik őket. A tanítótestület kizárhatja az ilyen gyermeket, azonban az átutalt gyermeket az iskola nem köteles átvenni. Csak a szakemberek véleménye alapján foglalhatnak helyet az ért. fogy. iskoláiban a gyermekek.

Az iskola az értelmi fejlődésében tartósan gátolt gyermekeket hasznos munkákra neveli, képešti. Tanítási eljárása különbözik a normálskolák eljárásaitól. Tanítási elveit röviden három főpontba foglalhatjuk össze:

- 1.) individualizálás (egyéni elbánás);
- 2.) konkretizálás (a konkrét szemléletből kell mindig kiindulni);
- 3.) az aktivitás.

A buapesti kiségitő-iskola tanítványainak élete folyását is figyeli s így sikerült megállapítani, hogy a volt növendékek 71%-a keresetképes. Nem magasabb állásokat töltnek be, de önállóan keresik meg mindennapi szükségleteiket. Nem tehertertelek, hanem produktív munkások!

Fontos kérdés, hogy az ilyen iskolákba megfelelő képességű gyermekek kerülnek-e? Nem kerülnek-e véletlenül jobb képességűek ezek sorába? Ez lenne t. i. a legnagyobb hiba. Az ilyen tévedésektől megóv bennünket az, hogy a gyermekek többféle vizsgálatnak lesznek alávetve, ami a hibákat kizárja. Így:

1.) orvosi vizsgálat alá kerül a gyermek, ahol szükség esetén mindjárt gyógykezelésben is részesül;

2.) intelligencia-vizsgálat alá, amely értelmi képességéről, értelmének fejlettségéről nyújt felvilágosítást. Ez szükséges a módszer megválasztása szempontjából. Nem fonómikát, hanem a gyermekek értelmi fokának megfelelően Montessori, Decroly s Descoedres módszerét kell használni.

3.) pedagógiai vizsgálat alá kerül a gyermek, amelynek eredménye a csoportosítás alapjául szolgál.

A győgypedagógiai iskolák eredményeinek elbírálása különös és eltér az előbbi iskolákétól. Ami más iskolák büszkesége — a jó tanuló — azt nálunk el kell titkolni. A pedagógus munkáját is főként kétféleképpen értékelik: a) türelmet, csodát látnak benne, b) az életment nézve kicsinylően lebecsülik. Helyes értékmérője csak a tanár becsülettel, lelkiismeretesen végzett munkája lehet.

Sokan költségesnek vélik ezeknek a gyermekeknek az oktatását a csekély növendék létszám miatt. Csak áldozatot látnak ebben a munkában. Ez azonban csak látszólagos, mert ez a költség többszörösen megtérül a kórházak, szegényházak, börtönök kiadástételénél.

(Angyal.)

V E G Y E S E K.

Dr. Fináczy Ernő egyet. tanár levele a „Magyar Gyógypedagógia” felelős szerkesztőjéhez. Igen tisztelt Barátom! Örömmel olvastam a személyemről szóló kedves és megtisztelő megemlékezést a Magyar Gyógypedagógia 1930. évfolyamának 7—8. számában. Fogadja érte őszinte köszönetemet. Jól esik tapasztalnom, hogy — bár a gyógypedagógusok közé nem sorozhatom magamat — az ő körükben is tudtam jó barátokat szerezni.

A gyógypedagógia nagy jelentősége nemcsak szorosan körülírt működésének körén belül érvényesül, hanem módszerei és eredményei — mint ismeretes — a normális gyermekek lelki életének számos területén is becses kiinduló pontjai lehetnek a gyermektanulmányi vizsgálatoknak s hasznos útmutatásokkal szolgálhatnak a rendes nevelésben is fel-felöltő különleges lelki tünetek okainak felderítésében és a velők szemben alkalmazandó pedagógiai eljárások megválasztásában. Ezért minden pedagógusnak, ha nem foglalkozik is a gyógyító pedagógiával, az idevágó kutatásoknak legalább legfontosabb megállapításait szemmel kell tartania. Ezért — szakszerű illetékesség hiányában is — mindenkor érdeklődéssel viseltettem az Önök gyermekszerető, nemes munkássága iránt, melyet immár évtizedek óta sikerrel folytatnak.

Nagyon köszönöm egyúttal, hogy Ön engem jelentékeny mértékben megfiatalított, midőn azt írja, hogy „negyven évig szolgáltam a magyar közmívelődést.” Sajnos, nem negyven, hanem ötven évig!

Fogadja, kérem igaz tiszteletem kifejezését, mellyel maradok készséges híve

Budapest, 1931. február 16.

Fináczy Ernő.

Dr. Horváth Mihály egyetemi tanár „A testi fogyatékosok védelme” címen tartott nov. 30-án előadást Pécsen, az egyetem aulájában.

Az egészséges gyermek varázs, a jövő ígérete. A fogyatékos gyermek teher: a társadalom s állam terhe. Ezen változtatni, segíteni kell. Azonban nem ötletszerű, pillanatnyi megoldással, hanem rendszerrel, szervezettel. Kin kell segíteni, kik a testi fogyatékosok? „Mindenkinek, akinek testi alakja nagyon megváltozott, vagy mozgásában gátolt.” A nyomorék jelző elvetendő, mert megbélyegző s „nem csak a test, hanem a lélek is beteg.”

A kisebb szépség hibák ellen küzdünk, mert boldogulásunk akadályát látjuk bennük. Mennyivel indokoltabb a fogyatékosoknak minősíthető hiba kiküszöbölése. A régi görögök a szikláról ledobták, mások a farkasoknak tették ki, később a szomszédok beleegyezésével ölték meg, utóbb pedig bohócoknak alkalmazták a testi fogyatékosokat. A mai etikánk ezt nem engedi. Védelemre szorulnak a létért való küzdelemben, mert korlátozva vannak tagjaik használatában. E korlátozottság sújtja 1) az egyént, 2) a társadalmat, 3) az államot. A védelem megszervezése fontos azért is, mivel az orvostudomány az utóbbi 50 év alatt oly mértékben fejlődött, hogy a testi fogyatékosokat legnagyobb részben — idejekorán — meg tudják gyógyítani. „A gyógyulás lehetősége pedig a gyógyítás kötelességét vonja maga után.” A testi fogyatékosok védelmezése nem szamaritánusi ápolás akar lenni, hanem gyógyítás s nevelés. Alamizsnakérőből adófizetőt akar teremteni. Így a testi fogyatékosok védelme nemcsak humanizmus, hanem tőkebefektetés. Annál is inkább, mivel 82%-uk értelmű. Németországban az ápoltak 93%-ban 100%-os munkaképességűvé fejlődnek.

Mivel a gyógyítás a főcél, az azonnali kezelés a fontos, mind társadalmi, mind egyéni szempontból. Bieriz kiszámította, hogy egy dongalábbal született gyermek gyógyítása 52 M, ha azonnal kezdik meg, míg 12 éves korban 1200 M-ba kerül. Szóval sok pénzbe kerül ez a kezelés: „Majd kinővi magát!”

A gondoskodás 1) orvosi segítségre irányul, 2) nevelés-tanításra, 3) foglalkozási mód elsajátíttatásra s elhelyezésre, 4) a helyén való megtartásra. A gondoskodás intézeti vagy ambuláns lehet. Az előadó az utóbbit tartja a magyar viszonyokhoz megfelelőbbnek.

(Angyal.)

A nemzeti gyermekhét. A nemzeti gyermekhét előkészítő-bizottsága a Fővárosi Pedagógiai Szemináriumban teljes ülést tartott. Az értekezlet Gaár Vilmos felsőházi tag elnöklésével az 1931. évben, az állami gyermekvédelmi törvények szentesítésének évfordulóján rendezendő nemzeti gyermekhét szervezeti szabályzatát végleges szövegében elfogadta. A részletes vitában Erődy Kálmán főigazgató, Végh Mihály polgári iskolai szakfelügyelő, Csorna Kálmán árvászeki ülnök, Ozorai Gyűs főigazgató, Páskándy János dr. a belügyminisztérium, Entz Ferenc dr. az igazságügyminisztérium részéről szólalt fel. Michál József tanácsí főjegyző a gyermeknevelésügyi szakosztály megalakításáról tájékoztatta az értekezőket. Gyulai Aladár tanár az első nemzeti gyermekhét programtörekvéseiről és vele kapcsolatos puerikulturális kiállításról tetszéssel fogadott előadást tartott. Az elnök ezután lelkes szavakkal hívta föl a jelenlévőket a nagyszabásúnak ígérkező, nemzeti és társadalmi vonatkozásban fontos nevelésügyi és gyermekvédelmi mozgalom hathatós támogatására. Hangsúlyozta, hogy a nemzeti gyermekhét nem új egyesület és nem keresztezi a már meglévő gyermekvédelmi intézmények munkakörét. — A nemzeti gyermekhét gyógy-pedagógiai szakosztálya is megalakult. Elnöke: Klug Péter orsz. szakfelügyelő, titkára: Vándory Dezső székesfővárosi gyógypedagógiai igazgató.

Elárvereztek egy öröklakást — jótékonycélra a vakok és a siketnémák javára. Ha magánlakásban dobra kerülnek a tárgyak, ez mindig a nyomortúságnak, a gazdasági pusztulásnak a jele. Most az árverések krónikája szokatlan esetről számol be: az ilyen aktusoknál jelenlevő „legtöbbet ígérők” nem adósságtörlesztésre tették le a közjegyző előtt pénzüket, hanem *jótékony célra. Háromszobás öröklakást* és benne levő bútorokat s más ingóságokat árvereztek Budán s ennek a kivételesen nem szomorú hivatalos eljárásnak érdekes előzménye van. A Zenta-utca 5. sz. alatt levő házban vett öröklakást már régen *Dunaszentgyörgyi-Vaczek* Ferenc lovassági tábornok feleségével, tiszaujhelyi *Tiszaújhelyi* Bertával együtt. A tábornok évekkal ezelőtt meghalt s az özvegy a lakás egyik szobáját bérbeadta a család régi ismerősének, *Kilb* Lajos törvényszéki tanácselnöknek. A tábornok özvegye múlt év szeptember 19-én meghalt s az öröklakást néhai férjének barátjára, *Kilb* bíróra hagyta, azzal, hogy amennyiben a törvényszéki tanácselnök nem venné, vagy nem vehetné át a hagyatékot, úgy azt árverés útján jótékony célra értékesítsék. *Sümegei* László közjegyző hirdette ki a végrendeletet. *Kilb* bíró nyomban kijelentette, hogy a végrendelet záradékának a végrehajtásához ragaszkodik, az a kívánsága, hogy az öröklakás és az ingóságok eladásából befolyó összeget a *vakok és siketnémák támogatására fordítsák*. Most történt meg az árverés a lakásban, amelynek falain a békebeli katonaelet és a háborús idők jelenetei sorakoztak érdekes, ritkaságszámbamenő képeken s az elhalt lovassági tábornok változatos katonaeletének a dokumentumaival volt tele. Mindenre akadt vevő, az öröklakásra is. *Huszonkétezerszázhetvenöt pengő* folyt be összesen s ebből az összeg egyik felét a vakok, másik felét pedig a siketnémák kapták.

Budapest székesfőváros erdei iskolája megnyílik. *Dr. Purebl* Győző székesf. tanácsnok értesítette a községi elemi iskolák igazgatóit, hogy az I. ker. Diósárok-út 40. szám alatt, az u. n. *Léderer*-telepen a székesfőváros erdei (elemi) iskolája megnyílik. Az elsőiben felveendő tanulók személyét a polgármester úr jelöli ki. Az intézetbe ingyenes és fizető növendékeket vesznek fel.

Az erdei elemi iskola rendeltetése, hogy beteges, betegségből felépült, gyenge szervezetű, vérszegény, tüdőbajra hajlamos stb. iskolaköteles gyermekeknek egészségük visszanyeréséhez szabad levegőt, tápláló ellátást és pihenést nyújtson az iskolaév folyamán is, és gondoskodjék egyben arról, hogy a tanulók az üdülés mellett a miniszteri tanterv által előírt elemi iskolai tanulmányaikat megszakítás nélkül folytathassák.

Az intézetbe felvehetőek azon fővárosi polgárok elemi iskolaköteles korú, szellemileg ép gyermekei, akik egészségi állapotuk gyengesége folytán a nyilvános iskolák követelményeinek megfelelni képtelenek, avagy akiknek egészségét a nyilvános iskolába járás veszélyezteti. Főképpen a tüdőbajra hajlamos gyermekek veendőek fel, nem szabad azonban felvenni a fertőző tüdőbajban, nyílt tuberkulózisban, vagy más fertőző bajban szenvedőket, sem pedig érzékszervileg fogyatékos, szellemileg hátramaradott stb. tanulókat.

Az intézetben a férőhelyek száma 100, ebből 25 ingyenes. A tartásdíj összege körülbelül napi 3 pengő lesz.

Az első felvételek összeírás alapján fognak megtörténni, a későbbieknél a szülők folyamodnak majd gyermekük felvételéért. Az igazgatóknak az iskolaorvos és az osztálytanító meghallgatása alapján azt kell igazolniok, hogy a gyermek iskolái viselkedéséből következtethetően alkalmasnak látszik-e az internátusi elhelyezésre, s nem áll-e annak a gyanúja alatt, hogy esetleges betegsége a többi internátusi bentlakó egészségét veszélyezteti.

Állami kisegítő-iskola Pécsen. Már 1918-ban megalapozták, de akkor a zavaros idők és vezetőjének — *Lehel Máriának* — korai halála miatt meg kellett szüntetni. Szerencsére a pécsieknek van egy *Szieberth* Róbertjük! Ez a nemesen agilis, vasakarátú szakfelügyelő-igazgató teremtette meg annak idején az első kisegítő-iskolát, ő keltette 12 év után életre a másodikat is. Munkatársa *Angyal József* gyógyp. tanár kartársunk és *Kovácsné Cséfalvay* Ilona. Szerény külsőségek mellett *Angyal József* az I., *Kovácsné* a második osztályt vezeti. Amha szerények is a külső keretek, annál intenzívebb az a munka, ami a gyengeeszü tanulók megmentéséért folyik a tantermeken belül. Az olvasást *Decroly* globális módszerével végzik, a számbanban is a konkrét szemléltetésből indulnak el. Minden tárgyban modern eszközökkel dolgoznak. Ezt a január 24-én ott megjelent buapesti vendégek, elsősorban *Klug* Péter országos szakfelügyelő is megállapították, aki elismeréssel jelentette ki, hogy rendszeresen működő kisegítő-iskolát talált Pécsen.

Szieberth Róbert szakfelügyelő igazgató, aki egyúttal a baranyavármegyei Általános Tanítóegyesületnek az elnöke is, január 24-ére közgyűlésre hívta össze a vármegye tanítóóságát és a tárgysorozat egyik pontjának felvette a kisegítő-iskola ügyét is. Előadólapunk felelős szerkesztőjét kérték fel. A közgyűlésen részt vett *Reuter* Camillo egyetemi tanár, *Berze* Nagy János kir. tanfelügyelő, *Galla* Endre az állami tanítók orsz. Egyesületének elnöke, számos vendég és a lelkes tanítóóság, mely zsúfolásig megtöltötte a közgyűlés helyeül kitzűött tágas tornatermet.

A közgyűlésre leutazott *Klug* Péter, a gyógypedagógiai intézetek országos szakfelügyelője is és megtekintette a kisegítő-osztályokat. A Pécsen folyó gyógypedagógiai munkáról s a gyengeeszü gyermekek felkarolásáról csak elismerőleg lehet nyilatkozni. Az minden támogatást megérdemel.

A közgyűlés tárgysorozatán szerepelt még *Ambrus* Antal igazgató-tanító emlékbeszéde *Haffner* Vilmosról, továbbá *Geszti* József dr. középiskolai tanár nagyszerű előadása „A modern földrajzoktatás segédeszközzeiről”. A „Németországról” szóló, mozgóképekkel illusztrált előadást élvezettel hallgatták a közgyűlés tagjai.

Kisegítő-iskola Baján. A folyó tanév elején Baján is megnyílt a kisegítő-iskola, melynek vezetését *Nyitribusz* Ilona okl. gyógypedagógiai tanár kartársunk vezeti. Az iskolának egy osztálya van s egyelőre az állami tanítóképző egyik termében nyert elhelyezést.

A III. egyetemes tanügyi kongresszus végrehajtó bizottsága október 3-án tartott ülésén elhatározta, hogy a *Naplót*, melynek II. kötete szintén 30 ív terjedelemben jelent meg — mivel az ígért segélyek elmaradtak — a tagoknak 5 pengőért, nem tagoknak 8 pengő árban és iskoláknak, könyvtáraknak pedig 20 pengő lefizetése ellenében küldi meg. Kérjük azon kartársakat, akik már 1 vagy 2 pengő befizettek, egészítsék ki a fenti összegre. Ezúttal kérjük az igazgató urakat, hogy a *Naplót* iskolájuk könyvtára részére szerezzék be és hívják fel a kartársak figyelmét is annak megszerzésére. A fenti díjak beérkezésének sorrendjében portómentesen küldik meg mindenki címére.

A Magyar Elmeorvosok Egyesülete arról értesít, hogy az 1930. december hó 7—9-re hirdetett XI. Országos Értekezletét 1931. év május hó utolsó napján, illetve június hó első napjaiban, az *Orvosi Nagyhat* keretében tartja meg.

Otthon epileptikusok részére. Eddig nem volt csonkahazánkban az epileptikusok (eskórosok) vagy mint népies nyelven mondják „szívabajosok” részére speciális otthon. Most már van Budakeszin, Fő-utca 5. sz. alatt. Tavaly május 29-én a Tá-bitha betegápoló Diakonissza-egyesület nyitotta meg, mely kegyes életű hajadonokat, avagy gyermektelen özvegyeket diakonisszákká képez ki az epileptikusok ápolására. Ennek az egyesületnek még messzebbmenő céljai is vannak, amiket meg akar valósítani, mihelyt meg van erre a kellő anyagi ereje: árvékat, elággottakat, vakokat, nyomorékokat, siketnémákat, iszákosokat, börtönből elbocsátottakat akar testileg és lelkileg gondozni. A mai súlyos gazdasági helyzetben merész célkitűzés és jogosan felvetődhetik a kérdés, hogy ezt a nagy célt a mai nagy nehézségek között lehet-e megvalósítani? Kellő bizalommal és lelkesedéssel ígér, ha kellő számú ideálisan gondolkozó vezetők és munkások vannak.

Ilyen ideális lelkű munkatársak találkoztak. Lelkesedésüket, munkásságukat s ambíciójukat egybevetve, lerakták alapját a „Bethel” epileptikusok otthonának, Budakeszin, mely jelenleg a kor követelményeinek megfelelő, 50 személy befogadására szolgáló, orvosi vezetés alatt álló, hézagpótló s a maga nemében hazánkban úttörő intézet. Szép fehér, vaságyak, matracokkal, szürke pokrócokkal díszítik az egyszerű, de tiszta szobákat. Fehér fejkötős diakonisszák ügyelnek fel az epileptikus gyermekekre. Egyszerű, tápláló kosztot ad az otthon, s eddig még minden egyes esetben súlygyarapodás állott be. A gyermekek jókedvűek, énekelnek, verselnek, sétálnak, játszadoznak. Az epileptikus rohamok a környezet, a séták, s a jó budakeszi levegő hatása alatt csökkennek. Vérszegény, elgyengült gyermekek megerősödtek.

Az intézet vezetősége és ápoló személyzete külföldi, jó nevű intézetekben szerzte képezését s igyekeznek tudásukat és tapasztalataikat az egyetlen hazai epileptikus intézet javára, fejlesztésére s tökéletesítésére értékesíteni.

Olyan gyermekek, akiket otthon szobába zártak, vagy állandó felügyelet alatt tartottak, hogy magukban vagy másokban kárt ne tegyenek, akik erre részben vagy teljesen elszoktak az emberektől, vagy nagyon idegesek lettek a folytonos erős: „ezt nem szabad, azt nem szabad” parancsoktól; az intézetben, hol több gyermekkel együtt vannak, a kertben, hol egyedül, vagy társaságban játszhatnak, megnyugodtak, megszelídültek, megjavultak.

Van több olyan gyermek, aki az öt látogató és haza hívó édes anyjának azt mondja: „nem megyek mamával, itt van az én mamám.” A diakonisszára gondolt, ki megkedvelte magát velük s aki tényleg anyailag gondoskodik róluk.

Annak örül az intézet vezetősége, ha huzamosabb ideig tartó megfigyelés után azt állapíthatja meg, hogy egy-egy karmoló, köpködő, pofokodó, rugdalózó s harapó gyengeelméjű, pár heti ott tartózkodás után szelidebb lesz; nem rúg, nem harap, nem karmol, hanem szeretettel öleli át a diakonisszát s szót fogad szavának.

Sajnálatos tény, hogy eddig az epileptikusokat, akiket nem tudtak odahaza tartani, igen sok esetben a kórházak elmeosztályaiba, avagy kimondottan elmegyógyintézetekbe dugták. Pedig nem odavalók. Mert ha az epileptikus rohamok elmúltak, az illető betegek egész normális viselkedésűek. Már régen kellett volna részükre egy speciális epileptikus gondozó. Ez most ime megvan. Nehány lelkes emberbarát létesítette s tartja fenn függetlenül az egyházaktól és az államtól.

Az intézet csak epileptikus, gyengeelméjű, betegeket, szenvedő embertársakat ismer, akiken a lehetőség szerint segíteni akar. Zászlajára azt írta az egyesület: Mindenkinék, mindenkoron, mindenképpen szolgálni.

Az önzetlen szolgálat szem előtt tartásával az egyesület már eddig is többeket teljesen ingyenesen tartott és gondozott és a jövőben is igyekszik a lehetőség határain belül néhány beteg ingyen tartani.

Mint ilyen altruisztikus és hazánk egyetlen epileptikus intézetére a Népjóléti Minisztérium is rábízott ötven epileptikus gyermeket, mivel a legsúlyosabb esetek is felvételre találnak négyéves kortól életfogytig.

Van olyan beteg az intézetben, aki epileptikus is, vak is. Van, aki gyengeelméjű is, néma is, epileptikus is. Van aki néma is, béna is, gyengeelméjű is és epileptikus is. Van, akit öltöztetni, etetni, ide-oda vinni, szóval úgy kell kiszolgálni, mint a kis csecsemőt, amit a diakonisszák készséggel megtesznek.

Eddig három épületben működik az intézet s nemcsak a 36 szobából álló objektum birtokába jut s ha ereje engedi, teljesen modern felszerelésű, erre a célra építendő, nagy, központi épületet is szándékozik az ügy szolgálatába állítani és akkor még több epileptikus és gyengeelméjű beteget tudnak befogadni és gondozni.

Az intézet igazgatója szívesen ad bővebb felvilágosítást. Címe: *Wallrabenstein* Jakab, Budapest VI. Felsőerdősor 5. III.

G Y Á S Z R O V A T.

Súlyos veszteség érte Nagy Árpád dr. kultuszminiszteri helyettes államtitkárt, a gyógypedagógiai ügyosztály főnökét és a Magyar Gyógypedagógiai Társaság elnökét. Felesége, született alsóviski **Czaró-Fogarassy Marianne**, áldásos, munkás életének negyvennyolcadik, boldog házasságának huszonötödik évében hosszas szenvedés és a haldoklók szentségének ájtatos felvétele után január 5-én, éjjel félkét óraker csendesén elhunyt. Temetése január 7-én volt a kerepesi temető halottasházából, a szertartást *Wolkenberg* Alajos volt rektor magnifikusz, pápai protonotárius végezte. Az elhunyt nagyasszonyt impozáns részvét kísérte utolsó útjára. A temetésen az előkelő közönség között megjelentek a kultuszminisztérium főtisztviselői közül számosan. Ott láttuk dr. *Hoór* Károly min. osztálytanácsost a gyógypedagógiai ügyosztály vezetőjét, *Szatter* Ferenc sv. főtanácsost, *Klug* Péter orsz. szakfelügyelőt, *Simon* József h. szakfelügyelőt, továbbá a budapesti gyógypedagógiai intézetek képviselőit is nagy számban. A Magyar Gyógypedagógiai Társaságot dr. *Tóth* Zoltán főtitkár, lapunkat felelős szerkesztőnk képviselte a temetésen.

† *Adler* Simon, a vakok Wechseltmann-intézetének szeptember 1-től nyugalmazzott igazgatója, december 17-én elhunyt. A megboldogult a megnyitásától kezdve (1907.) vezette ezt az intézetet. Megelőzőleg pedig az izr. siketnémák intézetében működött. 69 évet élt, ebből 49-et töltött el a magyar kulturának legrögösebb, leg-

több munkát, legtöbb önfeláldozást igénylő területén: a gyógypedagógiai oktatásügy mezején. Gyakorlati téren tudományos elmélyedéssel foglalkozott egyik vaksiket növendékével, *Egri Margittal*, s az itt elért eredményei az ország határán túl is elismertté tették a mester nevét. Szakirodalmi téren több kisebb tanulmányán kívül maradandót az által alkotott, hogy megajándékozta ügyünkét *Juan Pablo Bonet* 1620-ban megjelent s „A betűk elemeire való felbontása és a némák beszédre való tanítása” című művének jó magyar fordításával. A „Magyar Hírlap”-ban sokáig vezette a tanügyi rovatot.

Adler *Simon* szűkebb szakmájában végzett kiváló működése mellett szerette a magyar elgondolású gyógypedagógiát, annak törhetetlen híve volt mindig. A Magyar Gyógypedagógiai Társaságnak is kezdetől fogva lelkes tagja volt. A Társaság és lapunk is képviseltette magát a temetésen, mely december 19-én ment végbe nagy részvét mellett.

Az „Izraelita Tanügyi Értesítő” 1931. évi első számában tartalmas nekrológban búcsúztatta el *Adler* *Simont* utóda, *Kanizsai Dezső*. A lap első oldalán jól sikerült képét lájuk az elhunytak.

† **Nagy László** a gyermektanulmányi intézmények alapítója és vezére folyó évi február hó 25-én elhunyt.

Sokat szenvedett ittmaradt testét február hó 28-án a Kerepesi temető halottasházából a főváros által adományozott díszsírhelyen temették el.

Az alig néhány évtizedes új tudományágnak, a gyermektanulmánynak, hazai magvetője, társadalmi szervezője és felvirágoztatója, a kultúrvilágon elismert tudós művelője, lelkes, eszményi célokért ritka odaadással és kitartással dolgozó, a magyar gyermeki lélek kincseinek feltárója, az ideális tanító és szüggesztív hatású vezető; nincs többé!

Legnagyobb alkotásait, a Magyar Gyermektanulmányi Társaságot és a Gyermektanulmányi Muzeumot a kultúrvilág legelső intézményeivé fejlesztette. A mostoha sors mindez alkotásokat az utolsó évtizedben meggyöngyöztette s *Nagy Lászlót* épp akkor szólította ki közülünk a Mindenható, mikor a Társaság és intézményeinek újjászervezéséhez fogott.

A magyar gyógypedagógiai oktatásügy lelkes hívét veszítette el *Nagy László*-ban. A Magyar Gyermektanulmányi Társaság életében kezdetől fogva nagy teret engedett a gyógypedagógiának. Kartársaink majdnem valamennyien beléptek a Társaság munkásai sorába; a vidéki fiókokban, a legtöbb helyen ugyancsak kartársaink voltak a Társaság oszlopos tagjai és vezetői. Az elhunyt maga is sokszor és behatóan foglalkozott gyógypedagógiai kérdésekkel. Az általa szerkesztett lapban „A gyermekben” is, kartársaink irányítása mellett külön rovatot nyitott a gyógypedagógiának. Pár évvel ezelőtt a siket gyermekeken végzett vizsgálatainak eredményeit tárta a szakemberek elé. (L. M. Gyp. 1928. évf. 123. l.)

Halálos betegségét megelőzően is a legintenzívebben foglalkozott gyógypedagógiai kérdésekkel s az V. német gyógypedagógiai kongresszuson (Köln-ben) előadást is tartott vizsgálati módszeréről, mely a *Binet*-féle értelemvizsgáló módszeren alapul, de el is tér attól, mert *Nagy László* a vizsgálatnál a gyermek jellemére veti a fősúlyt. Előadása az V. gyógypedagógiai kongresszus naplójának I. kötetében meg is jelent s ez tekinthető *Nagy László* utolsó művének.

Felelős szerkesztőnknek még betegágyán is nagy szeretettel és lelkesedéssel beszélt az V. kongresszusról s azokról a szép sikerekről, amelyeket éppen magyar kartársaink (*Michels*, *dr. Szondi* stb.) arattak a német gyógypedagógusok kongresszusán.

Hazatérőben támadta meg a gyilkos kór, melyből már majdnem felépült, mikor tüdőgyulladásba esett s az vetett véget munkás és eredményekben gazdag életének.

A K I A D Ó H I V A T A L.

A kiadóhivatal tisztelettel kéri előfizetőinket, szíveskedjenek az előfizetést a mellékelt csekklap felhasználásával beküldeni. — Tagoknak évi 5 pengő tagsági díj fejében jár a lap; nemtagok, iskolák, intézetek stb. évi 20 pengőért kapják azt.

1930-ra, utólag fizettek: R. Goldzieger Klára 5, Fővárosi Ped. Könyvtár 18, Éltés M. 5, Háberstroh I. 5, Márky I.-né 5, Krieger Gy. 5, Egri kiségitő-iskola 20, Supka K. 5, Kaposvári Siketnéma Intézet 20, Schaeffer M. 5 P. Zsenaty D.

A Magyar Gyógypedagógiai Társaság kiadványai:

Gyógypedagógiai könyvtár.

Szerkeszti: Szentgyörgyi Gusztáv és Dr. Tóth Zoltán.

Új sorozat.

1. szám. A testi és értelmi fogyatékosok megelőzése. 88 lap. Ára: 2 pengő.
2. szám. *Dr. Szondi Lipót*: A fogyatékos értelem. 364 lap. 10 P. Tagoknak 6'50 P.
3. szám. *Dr. Tóth Zoltán*: A vakok képzetvilága. 200 l. Ára 5 P.
4. szám. *Dr. Schnell János*: Psychológiai tanulmányok a lélektani és határterületeinek elméleti és gyakorlati kérdéseiről. *Prof. dr. Ranschburg Pál* tiszteletére, a Gyógypedagógiai Psychológiai m. kir. Laboratorium negyedszázados jubileuma alkalmából írták tanítványai, külföldi és hazai tisztelői és munkatársai. Szerkesztette a jubileum Szervező Bizottságának megbízásából Sch. J. 65 ábrával. Budapest, 1929. A Magyar Gyógypedagógiai Társaság kiadása. Nagy 8. X+494 l. Ára 30 P. A M. Gyp. Társaság tagjainak 20 P.
5. szám. *Dr. Schnell János*: Eredmények a magyar kísérleti Gyógypedagógia és orvosi psychológia területén. A gyógypedagógiai Psychológiai m. kir. Laboratorium negyedszázados munkássága. Orvosok, tanárok, tanítók, valamint a kísérleti lélektan kérdései iránt érdeklődők számára. Budapest 1929. Nagy 8. 90 l. Ára 5 P.
6. szám. *Éltes — dr. H. Révész — Schreiner*: A III. Országos Gyógypedagógiai Értekezlet Naplója. 42 l. Ára 1 P.

Régebbi kiadványok:

Istenes Károly: A háború siketei, némái, és hibásan beszélői. Ára 40 fill.

Kirschenheuter Ferenc: A háború vakjai. Ára 40 fillér.

Amman: *Surdus loquens* és *Wallis*: *Sonorum formatio*. Latin eredetiből fordította Szabó Imre. Ára 40 fillér.

A gyógypedagógiai oktatást illető törv. intézkedések a külföldön. Ára 40 fillér.

A gyógypedagógiai tanárok 1910. október 15-én tartott kongresszusának naplója. Ára 40 fillér.

Magyar Gyógypedagógia évfolyamai 1909—1929-ig, amíg a készlet tart.

Ár megbeszélés szerint.

**Ezek a művek megszerezhetők lapunk kiadóhivatalában.
Budapest, VII., Hermina-út 7.**

HOMEROS MOZGÓ

BUDAPEST, VII. KER. HERMINA-ÚT 7. SZÁM.

A VAKOK MOZGÓJA

A mozgó jövedelme a vakok gyámlítására fordíttatik. A vak művészek zenekara játszik. Nyáron át a szabadban, a vakok kertjében tartják az előadásokat.

K É R E L E M.

Felkérjük a nemesszívű emberbarátokat, tanulják meg a Braille-írásmódot és írjanak a vakok számára könyveket. ∴ A könnyen elsajátítható írásmódot a Vakokat Gyámolító Országos Egyletben (Budapest, VII. ker. *Hermina-út 7. szám*) szívesen megtanítják.

Dolgozzunk vak embertársainkért!

A Vakokat Gyámolító Országos Egylet

Budapest, VII., Hermina-út 7. szám. Telefon: Z. 61—00.

szívesen küld kívánatra elsőrendű zongorahangolót, ki a zongorát 8 pengő díjért jól meghangolja.

Meghívások levelezőlapon és telefonon eszközölhetők.

Z O N G O R I S T Á K,

kik az összes táncdarabok mellett klasszikus műdarabokat is kitűnő gyakorlottsággal játszanak,

A J Á N L T A T N A K.

Lakodalmak, multságok és táncanfolyamok rendezői bizalommal fordulhatnak zongoristáért a Vakokat Gyámolító Országos Egyletbe, **Budapest, VII. kerület Hermina-út 7. szám.** ————— **Telefon: Z. 61—00.**

A vakok a nádszékeket

jól, gyorsan és olcsón látják el *új nádfonással*. A Vakokat Gyámolító Országos Egylet a nádszékeket elviteti és haza is szállíttatja. — *Megrendelések Budapest, VII., Hermina-út 7. szám alá intézendők. Telefon: Z. 61—00.*

Vásároljuk a vakok készítményeit!

Mindennemű kefe-, kosár-árúk, seprők, porolók, harisnyók, himzések, divánpárnák és retikülök kaphatók. Nagy választék.

Budapesti elárúsítóhely:

IV. ker., Kaplony-uta 3. szám alatt (telefon: Aut. 123-33) van.

Vidéki megrendeléseket

VII. kerület, Hermina-út 7. szám alá (telefon: Z. 61—00) kérjük.

Részletes árjegyzékünket kívánatra ingyen és bérmentve megküldjük.